

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
FILOZOFICKÁ FAKULTA

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2019

Bc. VÁCLAV KMONÍČEK

Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci

Katedra mediálních a kulturních studií a žurnalistiky

**Reflexe postavení a funkce Armády České republiky
ve státě ze strany aktérů**

Magisterská diplomová práce

Bc. Václav KMONÍČEK

Vedoucí práce: Mgr. Renáta SEDLÁKOVÁ, Ph.D.

Olomouc 2019

Prohlašuji, že předloženou práci „Reflexe postavení a funkce Armády České republiky ve státě ze strany aktérů“ jsem vypracoval samostatně a veškeré použité zdroje jsem uvedl v seznamu pramenů a literatury uvedených v příloze.

Celkový počet znaků diplomové práce je: 147.684 (bez textových polí, poznámek pod čarou, přidaných seznamů zdrojů a dalších příloh).

V Olomouci dne: 23. dubna 2019

Bc. Václav Kmoníček

Poděkování

Touto cestou děkuji vedoucí mé diplomové práce Mgr. Renátě Sedlákové, Ph.D. za to, že kromě vedení, věcných rad, konzultací a odborné pomoci, mi byla po celou dobu psaní a provádění výzkumu velkou oporou. Děkuji.

Dále děkuji Bc. Štěpánovi Klegovi za velkou morální pomoc při psaní diplomové práce a všechny ty hodiny strávené v knihovně.

Můj dík patří také všem zúčastněným příslušníkům Armády České republiky z řad novodobých válečných veteránů. Bez jejich otevřenosti a vstřícnosti by tato práce nikdy nevznikla.

ANOTACE

Diplomová práce se zabývá reflexí postojů novodobých válečných veteránů Armády České republiky vůči Armádě České republiky a jejímu postavení a funkci v České republice. Práce primárně vychází z analýzy hloubkových rozhovorů uskutečněných ve spolupráci se samotnými novodobými válečnými veterány Armády České republiky. Analyzované výsledky výzkumu jsou porovnávány s armádními či jiným odbornými texty, jež bylo možné využít. Hlavním cílem je vytvořit obraz reflexe informantů v kontextu Armády České republiky a definovaných atributů.

KLÍČOVÁ SLOVA

armáda, hegemonie, stát, násilí, moc

TITLE

The Reflection of the Position and Function of the Czech Army in the State from the Perspective of Its Participants

ANNOTATION

This master theses deals with the reflexion of the image of modern military veterans of the Czech Army towards the Czech Army and its position and function in the Czech republic. The work is primarily based on analysis of in-depth interviews happening in cooperation with modern military veterans of the Czech Army themselves. The analysed research results are compared to military or other technical texts which were possible to be used. The main goal is to create an image of relexion of informants in context of the Czech Army and defined attributes.

KEYWORDS

army, hegemony, state, violence, power

Obsah

Úvod.....	7
Cíle této diplomové práce.....	9
Armáda České republiky.....	10
Příslušníci Armády České republiky.....	13
Váleční veteráni.....	15
Novodobí váleční veteráni.....	18
Počty a věk novodobých válečných veteránů.....	19
Organizace sdružující novodobé veterány.....	21
Armáda při formování státu.....	22
Válka jako nástroj mezinárodních vztahů.....	24
Novodobé konflikty: továrny na novodobé veterány.....	26
Armáda ve státě: symbol, nástroj – ideologická nutnost.....	27
Armáda a propaganda.....	28
Vymezení základních pojmů.....	30
Moc.....	30
Ideologie.....	31
Hegemonie, ISA a RSA.....	32
Monopol na násilí.....	34
Propaganda.....	34
Metodologie výzkumu.....	36
Výzkumný vzorek.....	36
Zakotvená teorie.....	37
Rozhovory.....	40
Rozhovory a jejich průběh.....	41
Analýza sebraných dat.....	42
Reflexe novodobých válečných veteránů.....	42
Jak novodobí váleční veteráni reflektují Armádu ČR.....	42
Reflektování cenzury projevu jednotlivých příslušníků AČR vůči veřejnosti.....	46
Negativní postoje informantů proti novinářům.....	46
Reflexe ovlivnění novodobých válečných veteránů Armádou ČR.....	48
Reflektovaná data v kontextu základních pojmů a cílů práce.....	51
Armáda: monopol na násilí a moc.....	51

Armáda: ideologie, hegemonie, ISA, RSA	57
Armáda: propaganda	62
Obecné shrnutí získaných poznatků	66
Shrnutí prezentovaných výsledků dle vymezených cílů výzkumu.....	73
Postavení Armády ČR v České republice	73
Funkce Armády ČR v České republice.....	74
Prezentace Armády ČR v České republice	75
Zodpovězení výzkumné otázky	76
Reflexe změny původních záměrů diplomové práce	77
Závěr.....	79
Seznam zkratek	81
Seznam pramenů	82
Seznam literatury	82
Online zdroje	85
Legislativní zdroje	86
Webové stránky	87
Seznam tabulek	88

Úvod

Diplomová práce se zabývá reflexí Armády České republiky (dále také AČR či Armáda ČR) jako samostatné instituce uvnitř České republiky. Zkoumanou reflexi získává od specifické složky příslušníků Armády České republiky, a to novodobých válečných veteránů. Výběr vzorku skládajícího se z takto definované skupiny vojáků vyplývá v první řadě z autorovy snahy podpořit téma novodobých válečných veteránů na akademické půdě, jelikož se jim v tomto kontextu dostává poměrně nízké pozornosti. Novodobí váleční veteráni jsou přitom aktuálním problémem, který je v konečném důsledku zanedbaný nejen vlastním povědomím o jejich existenci, ale také (jak dokazují některé v práci zmíněné výzkumy a reflexe informantů) je viditelně nefunkční systém sociální péče Armády ČR o ně.

Obsah práce je zaměřený na Armádu České republiky a její postavení a funkce v České republice. Pro vymezení tohoto tématu jsou užity základní pojmy: moc, ideologie, hegemonie, represivní a ideologické státní aparáty, monopol na násilí a propaganda. V kontextu těchto pojmů je dále vymezena nejen Armáda ČR, ale jsou s jejich využitím vytvářeny a následně analyzovány i osobní rozhovory s informanty z řad novodobých válečných veteránů. Výpovědi a jejich analýza jsou průběžně členěny do tří základních okruhů, které se zabývají: postavením, funkcí a veřejnou prezentací Armády ČR v České republice.

Celá práce je rozdělena do tří základních částí. První představuje Armádu České republiky, její příslušníky a zvláště (novodobé) válečné veterány. Prezentované složky uvádí taktéž do kontextu práce s využitím již zmiňovaných základních pojmů a okruhů. Druhá část představí vymezení užitých výchozích pojmů a také užitou metodologii vč. toho, jak probíhaly hloubkové rozhovory s informanty. Ve třetí části už se bude práce věnovat samotným reflexím respondentů a budou zde prezentovány výsledky výzkumu a celé práce.

Cílem této práce není vytvářet další popis (ne)fungování sociálních prací v Armádě České republiky. V jejím kontextu tvoří novodobí váleční veteráni specifickou skupinu jedinců z řad příslušníků Armády České republiky (zahrnující i informanty, kteří již nejsou v aktivní službě). Předpokládá se ovlivnění jejich pohledu na AČR po absolvování zahraniční bojové mise, a tím i změnu postojů vytvořených během výcviku a příprav na misi. Současně se splněním podmínek pro získání statusu (novodobého) válečného veterána se jim otevírají „dveře“ k dalším možnostem osobního růstu – ať už v podobě přístupu k sociálnímu zabezpečení a výhodám s tím spojených nebo získání „bodů“ důležitých pro kariéerní růst. Jejich reflektování Armády České republiky tak vychází z rozdílných zkušeností získaných při službě

v armádě oproti jiným příslušníkům AČR. Tím vznikají specifické reflexe Armády České republiky, zvláště jejího postavení a funkcí v České republice. V tomto ohledu se stávají novodobí váleční veteráni jedinečným zdrojem informací se zvláštním pohledem, a jsou tedy neocenitelnou součástí této práce. Ta si bere za cíl popsat, jakým způsobem reflektují Armádu ČR a vytvořit tak ucelený obraz o novodobých válečných veteránech Armády České republiky.

Cíle této diplomové práce

Výzkumná otázka diplomové práce je formulována: „Jak novodobí váleční veteráni Armády České republiky reflektují Armádu České republiky a její postavení v České republice?“

Cílem této diplomové práce je popsat postoje a pocity příslušníků Armády České republiky – konkrétně pak novodobých válečných veteránů. Bude reflektovat jejich postoje a pocity ve vztahu k armádě, a to vůči:

1. Jejím postavení ve státě – tato část se bude věnovat armádě jako samostatné instituci, která má přístup ke zdrojům státu, je do určité míry autonomní, přesto je její velení podřízeno civilnímu zřízení vlády demokratického státu a jeho prezidentovi. Stejně tak se bude zabývat armádou jako mocenským nástrojem pro vytváření faktického legitimního násilí, preventivní hrozby, ale i symbolu bezpečí a jednoty.
2. Její funkcí ve státě – kromě symbolických atributů jako je vytváření pocitu bezpečí, jednoty atp. Bude zkoumána z pohledu propůjčování moci státu, který podporuje a legitimizuje jako oficiální vládnoucí sílu/uskupení. Bude zde brán zřetel na armádu jako nositele ideologie, součást represivních státních aparátů a její spojení s násilím (hlavně potom konceptem legitimního násilí a monopolu na násilí).
3. Její veřejnou prezentací – zde se práce zaměří na popis toho, jaký dle svých výpovědí zaujmají informanti postoj k tomu, jak se AČR prezentuje nebo je prezentována (např. politiky nebo odborníky) veřejnosti.

Do těchto tří základních okruhů budou rozčleněny i zkoumané analytické kategorie, které budou na základě výzkumu identifikovány. Ve druhé části práce se dále stanou hlavní osnovou pro prezentaci postojů reflektovaných příslušníky Armády České republiky tak, jak byly zachyceny během hloubkových rozhovorů.

Armáda České republiky

„Stát je lidské společenství, které si úspěšně osobuje monopol na legitimní užívání fyzického násilí na určitém území.“¹ Koncept Maxe Webera jako definice státu v užití a citaci Pierra Bourdieho. Mimo jiné je možné z této citace vyčíst základní odůvodnění podstaty vytváření militantní instituce jako je armáda, případně policie. Stát si uzurpuje nárok užívat násilí na lidech pro vlastní potřeby, současně je ale stejným lidem odpírá. Aby mohl obyvatelům něco takového sebrat, využívá k tomu právní řád a s tím spojené sankce. K tomu užívá ideologických státních aparátů (obsah vzdělávání, ideologická agenda apod.) a represivních státních aparátů (RSA).² Mezi RSA patří i zmíněné ozbrojené složky státu, jejichž hlavním úkolem je vyžadovat dodržování práva a potlačování násilí, jež je konané někým jiným, než právě armádou nebo policií.

V Teorii jednání³ se Pierre Bourdieu zabývá kromě jiného i způsoby vzniku národního státu, zvláště potom skrze vytváření *monopolu na násilí* jednotlivých státních zřízení vůči svým obyvatelům. Stát si podle něj vytváří nárok být jedinou institucí, která má moc využívat legálním způsobem násilí vůči vlastnímu obyvatelstvu, ale i jiným státním zřízením (dalším státům a jiným lidským zřízením na celém světě). Aby toho dosáhl, využívá různých mocenských kapitolů. Uplatňuje nejen abstraktní mocenský tlak, ale současně také fyzické akty vůči lidem. K oběma zmíněným způsobům je v kontextu Bourdieho i této práce možné využít armádu. Armáda sama tvoří symbol⁴ (ať už bezpečí, státní suverenity atp.), který svou symbolickou mocí ovlivňuje myšlenky a postoje obyvatel daného státu. Svou jasně definovanou formou a specifickým postavením ve společnosti tvoří v myslích občanů obraz, který do určité míry ovlivňuje i smýšlení o státu samotném. Stejně jako k těmto symbolickým aktům, je armáda současně nástrojem, kterým je možné provádět i fyzické úkony násilí proti společnému nepříteli – jak vně, tak uvnitř hranic státu – ale současně proti samotnému obyvatelstvu na rozkaz vlády.⁵

---

¹ BOURDIEU, Pierre. *Teorie jednání*. Praha: Karolinum, 1998. ISBN 80-7184-518-3.

² RSA neboli represivní státní aparáty, budou podrobněji vysvětleny dále v textu.

³ BOURDIEU, Pierre. *Teorie jednání*. Praha: Karolinum, 1998. ISBN 80-7184-518-3.

⁴ Armádu jako symbol (národa, České republiky) identifikují nejen respondenti této práce, ale ve svých publikacích například i samotná Armáda ČR.

⁵ V tomto směru je (nebo má být) armáda pojistkou pro svobodné obyvatelstvo, neboť jako taková má dostatek moci a fyzické síly na to, aby buď vládu podpořila, nebo se případně postavila proti ní.

Zatímco policie je v tomto směru zaměřena spíše pro vnitrostátní potřeby a výkon služby za vnějšími hranicemi je pro ni spíše druhotný, armáda je naopak připravena provozovat preventivní násilí primárně za hranicemi státu.⁶ Avšak díky nácviku ovládnutí zahraničních lokací pomocí síly, může v krajním případě stejné postupy uplatnit i uvnitř státu, který ji zřizuje. Tím se technicky stává nejmocnějším aparátem státu k provozování násilí na lidech vůbec.

Díky tomuto zaměření, podpoře státu a očekávanému výkonu je armáda jako uskupení nejlépe vyzbrojeným státním subjektem na území každého státu. Má přístup ke všem zdrojům, jež je stát schopen poskytnout – vědecké zázemí, technologické zdroje, lidské zdroje atd. Tím se armáda liší od všech ostatních ozbrojených složek státu.

Armáda České republiky je jednou ze tří ozbrojených složek⁷ České republiky. Jedná se o státní militantní uskupení s hierarchickou strukturou organizace založené na podřízenosti a nadřízenosti. Tato instituce je využívána Českou republikou pro udržování bezpečnosti země interakcemi uvnitř i vně státu. Velení armády má na starosti Generální štáb Armády České republiky, který je současně nejvyšším vojenským orgánem. AČR je skrze Ministerstvo obrany České republiky podřízeno přímo vládě ČR a jejím vrchním velitelem je prezident České republiky. Byť je prezident⁸ nejvyšším armádním velitelem, tak sám je civilní osobou.⁹

Z pohledu legislativního řádu je Armáda České republiky upravována pěti zákony, a to: ústavním zákonem č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky,¹⁰ zákonem č. 219/1999 Sb., o ozbrojených silách,¹¹ zákonem č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání,¹² zákonem č. 585/2004 Sb., o branné povinnosti a jejím zajišťování¹³ a zákonem č. 222/1999 Sb.,

---

⁶ Hranice státu mohou být v dnešní situaci s ohledem na jejich obranu poměrně vágním pojmem. Podle koncepce obrany státu, kterou zmiňují někteří velitelé Armády ČR, nepočítá s faktickou obranou hranic ČR, neboť se neočekává, že vnější nepřítel dojde (přes státy EU) až k nim. Tím se v zásadě posouvají hranice ČR až daleko za její státní hranice. Dalším důvodem je změna způsobu vedení války, již se nebojuje na frontových liniích, ale bojuje se o konkrétní stanoviště/města atp.

⁷ Dalšími dvěma jsou Kancelář prezidenta republiky a Hradní stráž.

⁸ Běžně pro armádu znamená spíše symbolickou funkci. I informanti výzkumu reflektují vůči (a hlavně současnému) prezidentovi spíše toleranci a jako autoritu uznávají armádního generála Aleše Opatu.

⁹ V kontextu této práce je civilista někdo, kdo není příslušníkem armády.

¹⁰ ČESKO. Ústavní zákon č. 110 ze dne 22. dubna 1998 o bezpečnosti České republiky. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1998, částka 39, s. 5386-5387. Dostupný také z:

<http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=3146>. ISSN 1211-1244.

¹¹ ČESKO. Zákon č. 219 ze dne 14. září 1999 o ozbrojených silách České republiky. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1999, částka 76, s. 3693-3703. Dostupný také z:

<http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=3293>. ISSN 1211-1244.

¹² ČESKO. Zákon č. 221 ze dne 14. září 1999 o vojácích z povolání. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1999, částka 76, s. 3722-3754. Dostupný také z:

<http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=3293>. ISSN 1211-1244.

¹³ ČESKO. Zákon č. 585 ze dne 4. listopadu 2004 o branné povinnosti a jejím zajišťování. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2004, částka 201, s. 10934-10945. Dostupný také z:

<https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=4505>. ISSN 1211-1244.

o zajišťování obrany České republiky.¹⁴ Samostatně jsou v zákonech definováni jak vojáci, tak veteráni (viz níže).

Armáda představuje mocenský nástroj státu pro udržování *statutu quo*¹⁵ vlády demokratické společnosti. Je součástí symboliky státu,¹⁶ která tvoří část důležitou pro udržování národního a potažmo nacionálního cítění společnosti. Užívá se jako samotný symbol („armáda“). Jsou s ní spojeny i různé společenské události (v jistém smyslu až na rituální a obřadní úrovni). Je garantem svobod a síly pro celou společnost.

Armáda České republiky je hlavní složkou ozbrojených sil České republiky, které mají za úkol vykonávat úkony nutné k obraně státu a zajistit tak bezpečnost *občanům a dalším obyvatelům*¹⁷ České republiky. Současně se plněním svých povinností podílí na udržování míru na mezinárodní úrovni. Díky mezinárodním úmluvám je Česká republika součástí Evropské unie, Severoatlantické aliance (NATO) či Organizace spojených národů (OSN). To rozšiřuje garance svobody nejen pro Čechy, ale pro i Evropany a potažmo celý svět.¹⁸

Jedním z výchozích textů, který určuje způsob vedení Armády České republiky je tzv. Bílá kniha. Ta definuje koncept (rámeček), který stanovuje budoucí rozvoj ozbrojených sil a stanovuje i rozpočtový rámeček. Na její přípravě se podílí odborná komise, členové české expertní obce a spolupracují i různá ministerstva vlády České republiky – po konzultaci s opozicí má pak tvořit dlouhodobě udržitelný koncept vedení rozvoje ozbrojených sil ČR. Mimo vojenské strategie a stanovy ČR navazuje i na požadavky NATO uvedené v koncepci z roku 2010. Vznik tohoto dokumentu se zaměřuje především na proměny v bezpečnosti a snahy zajistit stabilitu a efektivitu ozbrojených sil České republiky. Vymezuje přímo roli Armády ČR a její funkce při obraně ČR a kolektivní obraně se spojenci v NATO a další způsoby mezinárodní spolupráce či koordinování podpory civilním orgánům.

---

¹⁴ ČESKO. Zákon č. 222 ze dne 14. září 1999 o zajišťování obrany České republiky. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1999, částka 76, s. 3755-3774. Dostupný také z:

<http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=3293>. ISSN 1211-1244.

¹⁵ Volně lze statut quo vysvětlit na příkladu vlády jako její stávající podobu, kterou brání proti změně.

¹⁶ O symbolice státu více informací níže v textu.

¹⁷ V principu chrání armáda každého na území svého státu, který není jejím nepřítelem. Proto není možné mluvit pouze o občanech České republiky. Je třeba si uvědomit, že zde dlouhodobě žijí i lidé, kteří nejsou občany ČR, a přesto by byli Armádou ČR chráněni.

¹⁸ Příkladem mohou být vojáci nasazení v Afghánistánu, kteří reprezentují záruky svobody a ochrany pro občany České republiky, ale současně zaručují bezpečí i obyvatelům Afghánistánu a přeneseně pomáhají udržovat tento pocit i zbytku světa, převážně zemím, které se vojensky na této misi podílejí.

Armáda je uzavřená a poměrně homogenní organizace, která je i v dnešní době stále více zastoupena muži než ženami¹⁹ – čímž ale není role žen v armádě nijak upozaděná, příkladem může být brigádní generálka Lenka Šmerdová, která byla do takto vysoké armádní hodnosti jmenována jako první žena v historii AČR 8. května 2017.

V současné době se Armáda ČR začíná propagovat nejen pro nábor rekrutů přímo do profesionálního sboru armády či Aktivních záloh, ale začíná se stále intenzivněji zaměřovat na nábor studentů vlastních středních škol – důkazem je nový koncept civilního oboru na Vojenské střední škole (podrobněji níže v textu).

Příslušníci Armády České republiky

*„Já, voják, vědom si svých občanských a vlasteneckých povinností, slavnostně
prohlašuji, že budu věrný České republice.*

*Budu vojákem statečným a ukázněným, budu plnit úkoly ozbrojených sil a budu dodržovat
právní a vojenské předpisy. Svědomitě se budu učit ovládat vojenskou techniku a zbraně,
připravovat se k obraně České republiky a budu ji bránit proti vnějšímu napadení.*

Pro obranu vlasti jsem připraven nasadit i svůj život.

*Tak přísahám!*²⁰

Tuto přísahu musí složit každý, kdo se chce stát příslušníkem Armády České republiky. Každý, kdo se chce stát vojákem nebo vojačkou.²¹ Vyřčením závěrečného „Tak přísahám!“ ukončuje svůj vstupní výcvik a stává se profesionálním vojákem Armády ČR. Předpoklady a podmínky pro přijetí občana do Armády ČR jsou přesně definované zákonem č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání, kde je uvedeno:

---

¹⁹ Dle dostupné statistiky Ministerstva obrany ČR bylo k 1. lednu 2018 v Armádě České republiky 21163 mužů a 3088 žen. Statistika je (19. dubna 2019) dostupná na:
<http://www.mocr.army.cz/assets/dokumenty-a-legislativa/kvantitativni-genderova-analyza-k-1--1--2018.pdf>.

²⁰ ČESKO. Zákon č. 219 ze dne 14. září 1999 o ozbrojených silách České republiky. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1999, částka 76, s. 3693-3703. Dostupný také z:
<http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=3293>. ISSN 1211-1244.

²¹ V dalším pokračování práce bude nadále užíváno pro pojetí mužů i žen pouze „voják“ a „příslušník“. Femininní přechýlení nebude záměrně užíváno pouze z praktických důvodů.

„§ 3 (1) Do služebního poměru může být povolán občan České republiky starší 18 let, který

- a) složil vojenskou přísahu,*
- b) není členem politické strany, politického hnutí, odborové organizace, nepodporuje, nepropaguje nebo nesympatizuje s hnutím, které prokazatelně směřuje k potlačování práv a svobod člověka nebo hlásá národnostní, náboženskou anebo rasovou zášť nebo zášť vůči jiné skupině osob,*
- c) je trestně bezúhonný,*
- d) je zdravotně způsobilý k výkonu služby,*
- e) splňuje kvalifikační předpoklady stanovené pro služební zařazení.*

§ 3 (2) Ministerstvo obrany (dále jen „ministerstvo“) stanoví vyhláškou

- a) po dohodě s Ministerstvem zdravotnictví způsob posuzování zdravotní způsobilosti občanů pro povolávání do služebního poměru,*
- b) kvalifikační předpoklady pro služební zařazení.²²*

Zkráceně je možné definici dle zákona č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání shrnout do několika bodů:

- občan České republiky ve věku minimálně 18 let
- trestní bezúhonnost
- zdravotní způsobilost
- splnění předpokladů kvalifikace (vzdělání)
- v den nástupu do armády nesmí být členem politické strany, hnutí, odborů nebo organizace, která svým zaměřením směřuje k omezování lidských práv a svobod
- složení vojenské přísahy

---

²² ČESKO. Zákon č. 221 ze dne 14. září 1999 o vojácích z povolání. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1999, částka 76, s. 3722-3754. Dostupný také z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=3293>. ISSN 1211-1244.

Drobný rozdíl v povinnostech, které musí splnit, mají zájemci o vstup do Aktivních záloh Armády České republiky. Ty je možné nalézt na webové stránce kariérního centra Armády ČR:

- *věk 18 let a více*
- *občanství ČR*
- *trestní bezúhonnost*
- *zdravotní způsobilost*
- *splnění kvalifikačních předpokladů, tedy mít alespoň výuční list (AZ)*
- *v případě DVC²³ mít alespoň základní vzdělání*
- *podepsání prohlášení o nepodporování extremismu.²⁴*

Výše uvedené podmínky definují povinnosti, které musí splnit každý, kdo se rozhodne stát příslušníkem Armády České republiky. Definují nejen fyzické a právní požadavky, ale také morální. Určují základní předpoklady toho, kdo je vhodný pro plnění služby v armádě a byl by tak vhodným dalším článkem v této ozbrojené instituci.

Váleční veteráni

Získat statut válečného veterána je možné pouze po splnění konkrétních podmínek podle zákona č. 170/2002 Sb., o válečných veteránech. Kromě splnění všech požadavků na účasti v zahraniční misi je takový příslušník Armády České republiky nucen si o status válečného veterána sám zažádat – současně s nárokem na status a s tím spojenými výhodami mu není tento stav automaticky přidělen. Po zažádání a splnění níže definovaných podmínek, je zapsán do registru válečných veteránů a je mu vydána průkazka dokládající jeho totožnost a postavení válečného veterána.

---

²³ DVC = dobrovolné vojenské cvičení.

²⁴ AGENTURA PERSONALISTIKY AČR, ODBOR DOPLŇOVÁNÍ PERSONÁLU. *Aktivní záloha ozbrojených sil*. [online]. 2018 [cit. 2019-04-16]. Dostupné také z: <https://kariera.army.cz/vojak-v-zaloze>

Válečného veterána vymezuje zákon o válečných veteránech takto:

„1. Válečným veteránem je státní občan České republiky, který po 8. květnu 1945 jako voják v činné službě, příslušník armády, která v rozhodné době byla považována za armádu spojeneckou, nebo příslušník armády státu, jehož je Česká republika právním nástupcem, (dále jen „voják“) anebo jako příslušník bezpečnostního sboru konal službu

- a) nepřetržitě alespoň po dobu 90 kalendářních dnů v zahraniční misi v místě ozbrojeného konfliktu nebo v místě s výrazně zhoršenou bezpečnostní situací,*
- b) v souhrnu nejméně po dobu 360 kalendářních dnů v jiných zahraničních misích, než je uvedeno pod písmenem a), které se uskutečnily na základě rozhodnutí mezinárodní organizace, již je Česká republika členem; nejkratší započítatelná doba podle tohoto ustanovení však činí nejméně 90 dnů nepřetržitého výkonu služby, nebo*
- c) jednotlivě v zahraničních misích po dobu kratší než dobu podle písmene a) nebo b), kdy však celková doba služby po vzájemném sečtení činí alespoň 360 kalendářních dnů; doba výkonu služby v místě ozbrojeného konfliktu nebo v místě s výrazně zhoršenou bezpečnostní situací kratší než doba uvedená pod písmenem a) se v tomto případě do celkové doby služby započítává čtyřnásobně, pokud po tomto přepočtu dosáhne nejméně 90 dnů.*

2. Válečným veteránem je rovněž státní občan České republiky, který jako zaměstnanec ústředního orgánu státní správy, bezpečnostního sboru nebo ozbrojených sil (dále jen „zaměstnanec“) plnil úkoly v místě ozbrojeného konfliktu anebo v místě s výrazně zhoršenou bezpečnostní situací nebo v jiné zahraniční misi, a to po dobu stanovenou v odstavci 1 písm. a), b) nebo c).“²⁵

Pojem „veterán“ je zvlášť vymezen v právních předpisech České republiky. Konkrétně se veterány zabývají tyto zákony:

- **zákon č. 170/2002 Sb., o válečných veteránech** – ze tří uvedených zákonů týkajících se veteránů Armády České republiky se pouze tento týká veteránů tím, že vymezuje jejich práva a podmínky, které musí

---

²⁵ ČESKO. Zákon č. 170 ze dne 9. dubna 2002 o válečných veteránech. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2002, částka 72, s. 3654-3657. Dostupný také z: <https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=3891>. ISSN 1211-1244.

splnit, aby dosáhli titulu válečného veterána (viz níže). Doslovně představuje práva válečných veteránů na sociální zabezpečení ve formě výhod, rehabilitačních služeb a dalších sociálních služeb jako jsou domovy pro seniory vytvořené výhradně pro péči o válečné veterány.

- **zákon č. 262/2011 Sb., o účastnících odboje a odporu proti komunismu** – tento zákon se netýká přímo válečných veteránů. Vymezuje účastníky odboje a odporu proti komunismu, které staví statutem na úroveň válečného veterána a uděluje jim stejná práva a povinnosti jako mají veteráni.
- **zákon č. 245/2000 Sb., o státních svátcích, o významných dnech a o dnech pracovního klidu** – tímto zákonem jsou veteráni ovlivněni spíše symbolicky. Právě proto je pro veterány a Armádu ČR z hlediska této práce velmi důležitý. Dny vyhrazené pro armádu, či pro ni příhodné svátky (Den české státnosti, Den válečných veteránů a další), jsou totiž symbolicky přímým spojením mezi touto institucí a civilním obyvatelstvem. Tyto dny se využívají pro masovou propagaci státních symbolů. Symbolů moci a celistvosti svrchované České republiky. Například u Dne válečných veteránů je dokonce přímé propojení mezi běžnými občany, veterány a politiky skrze nošení vlčího máku, který se užívá jako symbol podpory válečných veteránů.

V souhrnu tyto zákony vymezují nejen kdo a za jakých podmínek může být válečným veteránem. Představují také záruky péče o válečné veterány a tím i jejich práva vycházející ze statusu válečného veterána.

Ačkoli jsou tyto zákony výčtem těch, jež nějakým způsobem definují veterány v České republice, při podrobnějším čtení lze zjistit, že pojem „novodobý válečný veterán“ se ve znění příslušných zákonů vůbec nevyskytuje.

Novodobí váleční veteráni

Oficiální zdroje udávají dvě základní vymezení toho, kdo je označován jako novodobý válečný veterán:

- První z nich nabízí „*Koncepce péče o válečné veterány v letech 2017–2021*“²⁶ vydaná 24. ledna 2017 Ministerstvem obrany a podepsaná tehdejším ministrem obrany Martinem Stropnickým. Ta říká, že novodobí váleční veteráni jsou ti, „kteří v misích zahájených od roku 1945 do 31. 5. 2014 nepřetržitě alespoň po dobu 30 kalendářních dnů jako příslušníci ozbrojených sil nebo police konali službu v místě (...)“²⁷
- Druhé lze nalézt například na webových stránkách Odboru pro válečné veterány Ministerstva obrany, kde se píše, že: „*Za novodobého válečného veterány označujeme účastníky misí, kterých se Česká republika, resp. tehdejší Československo, začala účastnit po roce 1989 (...)*“²⁸

V kontextu této práce bude uplatněna druhá zmíněná definice, která omezuje novodobé válečné veterány na ty, jež mají podmiňující²⁹ zkušenost ze zahraniční mise po roce 1989. Snahou této práce není popisovat již častokrát zpracované téma válečných veteránů, kteří zažili První nebo Druhou světovou válku jako vojáci nebo odbojáři nebo se po skončení socialistické éry Československa veterány stali díky účasti v odboji. Úkolem této práce je vyzdvihnout problematiku novodobých válečných veteránů, kteří podmínky k získání „titulu“ válečný veterán splnili nejdříve na přelomu tisíciletí v době existence demokratické České republiky. Výjimkou jsou ti, kteří se stali novodobými veterány v době existence polistopadového Československa. Takovými jsou vojáci, jež se účastnili misí v Perském zálivu, Iráku, Kuvajtu a zemích bývalé Jugoslávie, kam byli aktivně nasazeni ještě v roce 1990. Účastníci dalších

---

²⁶ MINISTERSTVO OBRANY ČESKÉ REPUBLIKY. SEKCE PRÁVNÍ MINISTERSTVA OBRANY. *Koncepce péče o válečné veterány v letech 2017–2021*. Praha: Ministerstvo obrany, 2017.

²⁷ MINISTERSTVO OBRANY ČESKÉ REPUBLIKY. SEKCE PRÁVNÍ MINISTERSTVA OBRANY. *Koncepce péče o válečné veterány v letech 2017–2021*. Praha: Ministerstvo obrany, 2017.

²⁸ MINISTERSTVO OBRANY. ODBOR PRO VÁLEČNÉ VETERÁNY MINISTERSTVA OBRANY. *Novodobý veterán*. [online]. 2018 [cit. 2019-01-05]. Dostupné také z: <http://www.veterani.army.cz/novodoby-veteran>.

²⁹ Podmiňující pro zařazení do výzkumného vzorku této práce.

zahraničních misí již operovali pod záštitou současné České republiky, a tedy i Armády České republiky.

Novodobým válečným veteránem, jímž se tato práce zabývá, je takový účastník zahraniční mise, který splnil zákonné podmínky pro získání statusu veterána v zahraničních misích po roce 1989.³⁰ Současně je nutné, aby byl v době plnění podmínek v zahraniční misi příslušníkem Armády České republiky.

Novodobí váleční veteráni jsou hlavními aktéry této diplomové práce. Tvoří základní výzkumný vzorek a svou reflexí okolního světa tvoří i její cíle. Práce odráží nejen jejich postoje, které jsou zkoumány pro získání dat o reflexi (převážně) mediálních obsahů novodobými veterány. Vytváří náhled do jejich pohledu na svět obecně a do jejich soukromého způsobu života prostřednictvím informací, o které jsou ochotni se podělit. Práce tímto způsobem nabízí jedinečný (byť omezený) náhled do způsobu života a myšlení novodobých válečných veteránů. Lidí, jež jsou součástí jednoho ze základních symbolů samostatné České republiky – Armády České republiky.

Počty a věk novodobých válečných veteránů

Počet novodobých válečných veteránů podle věkových skupin:

Věkové rozmezí	Počet osob
20–25 let	53
26–30 let	574
31–35 let	2 275
36–40 let	3 308
41–45 let	2 878
46–50 let	1 828
51–55 let	1 086
56–60 let	570
61–65 let	359
66–70 let	115

³⁰ Takto otevřeným definováním se otevírá prostor i pro ty, jež se účastnili zahraničních misí, splnili podmínky pro status válečného veterána, ale nepožádali o zapsání do seznamu válečných veteránů České republiky.

71–75 let	51
více než 75 let	35
CELKEM	13 132

Tabulka č. 1: Počty novodobých válečných veteránů v Armádě České republiky³¹

Tabulka zobrazuje data z *Koncepce péče o novodobé veterány v letech 2017–2021*.³² Počty válečných veteránů v této koncepci z roku 2017 Ministerstvo obrany rozděluje dle věkové kategorie, data jsou platná ke dni 10. září 2016. Vzhledem ke zdroji informací je nutno připomenout již výše zmíněnou definici novodobého válečného veterána z této koncepce Ministerstva obrany, kde je za novodobého válečného veterána považován člověk splňující dané podmínky od roku 1947. Bohužel, na základě uvedených informací není možné přesně určit, do jaké míry se tak podílejí na celkovém počtu veteráni mezi lety 1947–1989 v konečném součtu se skupinou novodobých válečných veteránů po roce 1989. Poslední zveřejněný oficiální počet novodobých veteránů podle Ministerstva obrany³³ je **14 378**³⁴ (k 12. 12. 2018).

Z výše uvedených dat je viditelné, že veteránem může být i někdo ve věku dvaceti let (viz tabulka č. 1). Tento fakt je nutné uvést kvůli běžné konotaci pojmu „veterán“, která se objevuje i mezi informanty výzkumu této práce. Touto konotací je myšlena představa, že někdo, kdo je veterán, je pravděpodobně účastníkem ještě První a Druhé světové války a je to starý (nebo mrtvý) člověk. Jak je vidět, tento jev je možná rozšířený mezi vojáky a veřejností, ale je to mylná představa založená na děděném sociokulturním vědění společnosti.³⁵

³¹ MINISTERSTVO OBRANY. ODBOR PRO VÁLEČNÉ VETERÁNY MINISTERSTVA OBRANY. *Novodobý veterán*. [online]. 2018 [cit. 2019-01-05]. Dostupné také z:

<http://www.veterani.army.cz/novodoby-veteran>.

³² MINISTERSTVO OBRANY ČESKÉ REPUBLIKY. SEKCE PRÁVNÍ MINISTERSTVA OBRANY. *Koncepce péče o válečné veterány v letech 2017–2021*. Praha: Ministerstvo obrany, 2017.

³³ RŮŽKOVÁ, Lucie. *Ministr obrany Metnar podepsal memorandum, které válečným veteránům usnadní uplatnění na trhu práce*. [online] 2018 [cit. 2019-01-05]. Dostupné také z:

<http://www.mocr.army.cz/informacni-servis/zpravodajstvi/ministr-obrany-metnar-podepsal-memorandum--ktere-valecnym-veteranum-usnadni-uplatneni-na-trhu-prace-206405/>

³⁴ Tato data mají mnohem větší význam, neboť podle vyjádření ve zveřejněné zprávě se jedná o počty novodobých veteránů po roce 1989.

³⁵ Zde se jedná o spekulaci, neboť nejsou dostupná relevantní data, která by dokazovala, že pod pojmem „veterán“ je velmi častá konotace starého muže vysloužilého nejspíše v jedné ze světových válek.

Organizace sdružující novodobé veterány

V České republice existuje řada sdružení a organizací, které se věnují problematice péče o válečné veterány vč. těch novodobých. Zajišťují jim většinou různé služby sociálního charakteru. Pomáhají jim získávat (či přímo poskytují) rehabilitační služby vč. psychologických. Poskytují jim též pomoc při resocializaci a rekvalifikaci, kdy vojáci po opuštění armády mají často problémy najít jiné zaměstnání nebo si zvyknout na čistě civilní prostředí. K tomu dochází z mnoha důvodů – v armádě jsou zvyklí na nějaký řád, který jim po odchodu do civilního života chybí; náplň práce je od běžného civilního zaměstnání diametrálně odlišná. S tím vším různé organizace a spolky pomáhají a snaží se vyjít maximálně vstříc veteránům a jejich potřebám. Samozřejmostí je i osvěta veřejnosti (byť v poměrně malé míře), aby získala povědomí o tom, že váleční veteráni existují. I tento způsob je v kontextu této práce problematický, neboť osvěta je zaměřena převážně na připomínání pamětníků z řad veteránů světových válek. Povědomí o novodobých válečných veteránech je proto poměrně nízké. Tím je zaviněno utváření různých stereotypů, kdy si běžní občané dokážou jen těžko představit, že veteránem z války může být dvacetiletý člověk.

Nejdůležitějším v hierarchii institucí spravujících agendu válečných veteránů je Odbor pro válečné veterány, jenž je spravován Ministerstvem obrany. Ten na své webové stránce³⁶ uvádí odkazy na 11 spolků zabývajících se problematikou válečných veteránů, dále pak odkazy na různé instituce svým zaměřením blízké (například historické ústavy apod.) nebo k různým občanským projektům, které se rovněž tematicky věnují veteránům. Nabízí také náhled do organizací, které nabízejí válečným veteránům a vysloužilým vojákům zaměstnání v civilní sféře.

---

³⁶ Dostupné na: www.veterani.army.cz. [cit. 209-04-22].

Armáda při formování státu

Zaměření na formování státu z hlediska participace armády na tomto procesu není přímo zacílené na události, těsně před vznikem státu (ačkoli i v těchto fázích již může mít armáda zásadní podíl na proces utváření).³⁷ Navíc nelze tvrdit, že ve chvíli, kdy je na určitém území vyhlášen samostatný stát, končí tím jeho formování.

Stát je lidské uskupení, které funguje na určitém prostoru s jasně vymezenými hranicemi. Má jednotnou politickou organizaci a suverénně rozhoduje o dění na svém území, potažmo expanduje své zásady a normy za hranice svého prostoru (například skrze propagandu). Jednou z jeho podstat je udržování celistvosti a suverenity. Tuto aktivitu je možné nazírat ve dvou rovinách: 1. obrana proti **vnitřním** rozkladným tendencím; 2. obrana proti **vnějším** rozkladným tendencím.

Obranou proti vnitřním rozkladným tendencím je aktivita proti všemu, co se snaží nabourat, zničit či jinak ovlivnit státní systém a jeho uspořádání (např. demokratické, monarchistické apod.). Většinu vnitřních rozkladných tendencí vytváří a nesou samotní občané státu, kteří jsou v takové opozici proti platným ustanovením, že se je snaží změnit podle svých představ.³⁸ Jsou to primárně problémy na úrovni boje různých ideologií o nadvládu, kdy se dominantní státní ideologie snaží eliminovat či absorbovat všechny minoritní. K boji proti těmto hrozbám jsou využívány ideologické a represivní státní aparáty. Občané státu jsou podporováni v jednotě uvnitř jednoho společenství proti ostatním skrze vzdělávání, mediální obsahy atp. Ale také systémem sankcí, jež je uplatňován prostřednictvím právního řádu. Tímto ovládnutím myslí občanů ve prospěch dané ideologie dochází k neustálému boji proti potencionálním vnitřním nepřítelům či jinak ohrožujícím tendencím. V krajním případě je v rámci RSA možné využít i fyzický nátlak proti lidem. I v těchto „ideologických hrách“ je armáda důležitým nástrojem státní moci (viz dále v textu).

Obranou proti vnějším rozkladným tendencím se rozumí snaha eliminovat veškeré vlivy, které ohrožují aktuální formu státního uskupení na daném území.³⁹ Nebezpečí vyvolávají

---

³⁷ Založit stát v současnosti znamená splnění různých kritérií (jako např. nalezení území „nikoho“, nutnost uznání od již funkčních států apod.). Příklad podmínek lze nalézt i v tzv. Montevidejské konvenci (úmluvě) z roku 1933 nebo v Chartě OSN.

³⁸ Zde je pod „svých představ“ rozuměno to, co si myslí, že je správné. Nezáleží potom, zda jsou to jejich vlastní nápady, či se nechali inspirovat někým jiným.

³⁹ V tomto případě jsou zahrnuty i enklávy a exklávy, či do jisté míry kolonie.

činitelé mimo skupinu nebo subjekt, který tvoří takto ohrožovaný stát. Stejně jako v případě vnitřních rozkladných tendencí, je systém možné chránit pomocí ISA a RSA – neboť i zde může docházet k vlivu jiné ideologie. Ta ovlivňuje občany státu a ti se potom stávají vnitřním činitelem, který ohrožuje stát. Bojem proti vnitřnímu rozkladu stát souběžně bojuje i proti určité formě vnějšího nebezpečí. Ovšem v případě vnějších tendencí je nutné zmínit i potřebu bránit se přímému ozbrojenému napadení zpoza hranic. V takovém případě je armáda určeným nástrojem na ochranu hodnot a území státu. Je specializována právě na formy vnějších rozkladných tendencí proti mateřskému zřízení. V potaz je nutno brát jak funkci zpravodajskou (sběru informací), tak funkci praktickou (přímý kontakt a boj s nepřítelem všemi prostředky).

Armáda je v tomto pohledu naprosto všestranný obranný nástroj. Využívat ji lze proti všem výše zmíněným možnostem ohrožení. Má maximální přístup ke zdrojům, které jí je daný stát schopný poskytnout. Pracuje nejen na ideologické úrovni symbolu a ochránce, ale v krajním případě ji brání i fyzicky pomocí vojenských operací za použití síly.

*„Jednotlivec se brání proti nehodě pojištěním. Pojistnou prémie státu je náklad na armádu.“*⁴⁰ Armáda se stává pojistkou existence státu na vnitrostátním i mezinárodním poli. Vyjadřuje do jisté míry sílu a stabilitu státu. U občanů vyvolává pocit bezpečí (alespoň by měla, jak vyplývá nejen z jejích publikačních materiálů nebo z výpovědí informantů výzkumu).⁴¹ Vynakládání prostředků na armádu – jak materiálních, tak lidských – je (nebo má být) vlastní zárukou bezpečnosti a současně moci, která ji zaručuje. Jedná se jak o moc faktickou, tak o moc politickou/diplomatickou, která zásadně určuje postavení státu na mezinárodním poli v době, kdy není ve válečném konfliktu (nutno podotknout, že mírový/neválečný stav státu nemusí znamenat, že jeho armáda není nasazena v misi válečného či mírového charakteru). Tuto položku si však stát musí začít „připisovat“ na pomyslný účet již v době svého vzniku, aby vůbec mohl obstát v mezinárodním konkurenčním boji o území.

*„Její mohutnost se diktuje strategickou situací státu, kterou definuje státník a podle které klade požadavky voják.“*⁴² Mluví o tom, že bezpečnostní stav státu je závislý na politické

---

⁴⁰ YESTER, Stanislav. *Úkoly naší obrany: politika a armáda*. Praha: Svaz čs. důstojnictva, 1936.

⁴¹ Toto je myšleno jako základní a mírně idealistický princip. V tomto kontextu lze předpokládat, že se jednotlivec nebude snažit být součástí státu, který se formuje mocensky opřený o armádu, které dotyčný člověk nevěří. Jistou formu nedůvěryhodnosti může být pohružka strachu, kdy je stát na svém území vytvořen uměle a násilně právě prostřednictvím armády. Ačkoli by se mohlo zdát, že tento přístup „strachu“ je vzdálenou historií, jisté formy podobného konání lze vidět i v současnosti. Příkladem je nejen udržování světové „rovnováhy“ pomocí vylepšování armády jako zstrašujícího elementu pro jiné státy (viz například vztahy USA a Ruska). Ale současně jako konkrétní nástroj záboru území a vyhlášení nových států – zde jako příklad může sloužit ruská anexe Krymu nebo současný válečný stav na Ukrajině.

⁴² YESTER, Stanislav. *Úkoly naší obrany: politika a armáda*. Praha: Svaz čs. důstojnictva, 1936.

situaci, kterou dělají politici. Na základě jejich práce se potom armáda (vojáci) snaží adekvátně připravit na možnou hrozbu. Ať se pohlíží na armádu z pohledu symbolického nebo jako na výkonný nástroj moci – v obou případech platí, že velikost a vyspělost armády vždy odpovídají nákladu na to, jaké má (nebo chce mít) stát ambice na mezinárodním poli. Na druhou stranu je i v současné době (příkladem posledních 5 let, tedy od roku 2014) možné pozorovat, že mít „větší“ armádu má zásadní vliv na mezinárodním poli.⁴³

Válka jako nástroj mezinárodních vztahů

S určitou nadsázkou lze konstatovat, že jedním z politických nástrojů je válka. Válkou je možné zastrašovat a vyhrožovat, stejně jako ji lze vést. Na poli mezinárodních vztahů je tak válka a s ní spojená armáda jedním ze zásadních vědeckých témat oboru mezinárodních studií.⁴⁴ Ať už chce stát v rámci své politiky využívat hrozbu válečného konfliktu, případně ho proti někomu vést. Nebo zcela naopak jen odrazovat potencionálně nebezpečné cizí státy od pokusů boje vyvolat. V každém případě je stěžejním bodem celého jednání armáda. Tuto debatu bez ní nelze vést, současně také dává váhu hlasu jednotlivým aktérům. Čím silnější (větší, vyspělejší...) armádu je jeden stát schopen vytvořit,⁴⁵ tím větší roli na mezinárodním diplomatickém poli může hrát. Tímto „zápolením“ potom vznikají dvě situace:

---

⁴³ Příkladem za všechny je třeba ruská anexe Krymu na jaře 2014 a následné boje na východě Ukrajiny. Ačkoli měla Ukrajina svou armádu, nedokázala se postavit na odpor zabránit velké části svého území (Krymu) a ani udržet východní část země pod kontrolou v boji proti separatistům (pravděpodobně podporovaných Ruskou federací). Trochu úsměvným příkladem z roku 2015 je vyhlášení Liberlandu Vitem Jedličkou na pomezí hranic mezi Srbskem a Chorvatskem. Ve vztahu Srbska a Chorvatska je celá oblast, kde leží i Liberland, velice spornou. Navíc nebyl Liberland uznán žádnou zemí jako svrchovaný stát, nemá armádu a prakticky žádnou moc v kontextu mezinárodních vztahů. Jedinou zemí fakticky podporující Liberland je Somaliland. Polemickou otázkou by bylo, jaký vztah a co by se změnilo na mapách, kdyby si toto sporné území začala nárokovat země, která má zásadní mocenský vliv díky armádě – jako třeba Rusko, Spojené státy americké nebo Turecko.

⁴⁴ Podrobnější náhled do problematiky ze strany mezinárodních vztahů nabízí například autoři publikací: KRÍŽ, Zdeněk. POSPÍŠIL, Ivo. *Ozbrojené konflikty po konci studené války*. Brno: Masarykova Univerzita, 2012. ISBN 978-80-210-6047-0.

SMOLÍK, Josef. ŠMÍD, Tomáš. *Vybrané bezpečnostní hrozby a rizika 21. století*. Brno: Masarykova Univerzita, 2010. ISBN 978-80-210-5288-8.

KRÍŽ, Zdeněk. *Severoatlantická aliance a řešení ozbrojených konfliktů, komparace angažmá v Kosovu a Libyi*. Brno: Masarykova Univerzita, 2012. ISBN 978-80-210-6145-3.

⁴⁵ Zde lze pomyslet i na armády spojené. Příkladem mohou být dřívější pakty v obou světových válkách, ze současnosti lze zmínit koncept armády v rámci Evropské unie. Ačkoli v Evropské unii dosud (únor 2019) neexistuje oficiální koncept společné evropské armády, existuje koncept společné vnější hranice Unie, kterou jistou mírou přispění brání všechny členské země.

1. Forma využití nástroje války se drží na linii diplomatické. Může však docházet k efektu, který byl v druhé polovině minulého století – tzv. studené válce, ve které státy maximální měrou zbrojí, ačkoli nejsou v reálném válečném stavu. Tímto způsobem ale nabývají určité moci při mezinárodních debatách o světových problémech a drží se navzájem v patové situaci.
2. Forma využití nástroje války v linii válečného stavu. Dochází k praktickému využití síly proti zneprátené straně. Efektem je jednak reálné předvedení síly, jednak síly v rámci mezinárodních vztahů – například připojením dalších států k útoku nebo obraně, vítězství (nebo prohra) v konfliktu a následné vyrovnání zúčastněných stran.

Při první zmíněné situaci je armáda ve fázi, kdy se s využitím všech dostupných zdrojů připravuje na veškeré alternativy možného konfliktu. Zvyšováním své úrovně tak současně dává diplomatickou moc svému státu. Ve druhé zmíněné situaci nejen, že stále předává určitou dávku diplomatické moci. Souběžně uvádí v praxi všechny své dosažené úspěchy během příprav a prokazuje tak v pravé formě svou symbolickou hodnotu a vlastní kapitály (ať už například symbolické či ekonomické).⁴⁶

Tímto jednáním udržuje svou mocenskou pozici ve státním zřízení, kterou současně propůjčuje samotnému státu. Vytváří jím hodnotu, kterou je schopna předávat skrze politiku vně své území a utvářet o sobě obraz „*neohrožené instituce*“. Stejně důležitou částí je ale i vliv uvnitř státu na vlastní obyvatelstvo. Stává se národotvorným a sjednocujícím symbolem bezpečí a suverenity.⁴⁷ Zásadně se však proměňuje způsob, jakým svůj kapitál armáda využívá. Je možné vyčlenit dvě období: v době **míru** a v době **válečného konfliktu**. Hlavním rozdílem těchto období je reprezentace armády. Zatímco v době míru, a tedy příprav na možné konflikty a nutnost nasazení se armáda může prezentovat hlavně skrze média, veřejné přehlídky a představení se během významných dnů. V době válečného konfliktu dojde v tomto ohledu k zásadní změně. Vojsko již není většinu času „zavřené“ za zdmi kasáren nebo uzavřených výcvikových prostorů, ale dostává se aktivně do povědomí občanů – je tzv. na očích.⁴⁸

---

⁴⁶ BOURDIEU, Pierre. *Teorie jednání*. Praha: Karolinum, 1998. ISBN 80-7184-518-3.

⁴⁷ Samozřejmě při předpokladu ideální situace, kterážto nastává velice zřídka.

⁴⁸ O tomto fenoménu hovoří i samotní informanti. Někteří jej uvádí v komparaci s policií, která je lidem na očích prakticky neustále a je s nimi ve vzájemných interakcích denně. A to hlavně v době, kdy je armáda „zavřena“ ve svém zázemí a výcvikovém prostoru a čeká na svou příležitost – svou válku.

S ohledem na nastíněný kontext lze tvrdit, že armáda, respektive její existence, je jen faktickým a symbolickým důsledkem mocenských bojů různých lidských uskupení. Přičemž v tomto úhlu pohledu není zcela podstatné, zda se jedná o moderní státy, staré monarchie nebo doby, kdy se zformovala první velká lidská uskupení, která se potřebovala nejen chránit před jinými, ale stejně tak bylo třeba dobývat a získávat kořist u jiných. V tomto směru se tedy samotný princip existence armády příliš nezměnil – mění se forma, ale **esence zůstává stejná**.⁴⁹ Ačkoli tedy dochází ke změnám, armáda je vždy důležitým činitelem, neboť se čeká, na kterou stranu se postaví.⁵⁰

Novodobé konflikty: továrny na novodobé veterány

Novodobé konflikty jsou místem, kde příslušníci armád získávají statut novodobých válečných veteránů. V této diplomové práci budou představeny novodobé konflikty jen velice obecně a ve zkratce. Přestože nejsou tématem této práce a jsou vzhledem k jejímu cíli okrajové, vůči výzkumnému vzorku jsou podstatné. Kapitola se zaměří na ty konflikty, které jsou pro „výrobu“ zmiňovaných novodobých válečných veteránů tak, jak je chápe tato práce. Největšími a nejvýznamnějšími pro Armádu České republiky po roce 1989 jsou mise v Kosovu a Afghánistánu.

Mise v zahraničí (ať mírové nebo bojové) jsou nahlíženy tak, že jsou prostředkem pro použití armády a získání vyššího statutu jak pro ni, tak pro stát, který ji vyslal, a v neposlední řadě, též jako na boj ideologií. Pokud někde dojde k ozbrojenému konfliktu, kde je nasazena armáda, vždy jde o mocenskou hru, ve které si zúčastněné státy zajišťují „body“ pro budoucí mezinárodní vyjednávání. Jedná se tedy o boj různých ideologií o získání moci – a to klidně i v paktu s jinými ozbrojenými státy s podobnou ideologickou základnou. Příkladem takových uskupení je třeba NATO, které je hlavním spojením zahraničních misí Armády České republiky.

---

⁴⁹ K tomu samozřejmě patří i zmiňovaná diplomatická úroveň, kdy i v dobách prvních armád fungovala jako symbol moci – jeden panovník si musel napadení druhé rozmyslet, zvláště pokud ten druhý měl větší a lepší armádu.

⁵⁰ Jako příklad poslouží dění ve Venezuele, kde se vedle prezidenta Madura dosadil do prezidentské funkce opoziční leader Guaidó. Když dojde k oproštění od všeho, co tento konflikt vyvolává, lze poukázat na jednoznačnou roli armády, u které se čeká, jakou stranu podpoří. Tady je možné vidět propojení symbolické a faktické moci.

Armáda ve státě: symbol, nástroj – ideologická nutnost

„Kromě toho vždy trvale existovala vojenská organizace, která učí lidi, aby chladnokrevně, bez vášně dovedli vykonat i ten nejhorší čin, to jest zabít jiné lidi, kteří nejsou ve zvláštní nenávisti u jednotlivých lidí, atd.“⁵¹ V této citaci Antonia Gramsciho je nutné v první řadě zachytit politickou úroveň celého sdělení. Nejedná se o doslovný popis armády jako instituce, která mění (ovládané) občany v poslušné vrahy (ačkoli je možné, že sám Gramsci to tak myslel). Z pohledu této práce je ale výklad jeho slov o něco komplikovanější.

Nejprve je nutné ukázat, koho armáda vlastně učí. Zmíněné „lidi“ je možné rozdělit na dvě linie: **1. vojáky** a **2. civilisty**. S vojáky je to poměrně jednoduché, jejich práce neobsahuje nic jiného než jak se v rámci své specializace naučit nejlepší způsob, jakým porazit nepřítele jakoukoli cestou. U civilistů je to trochu složitější, ti totiž neprocházejí takovou důkladnou ideologickou výchovou k armádní profesi jako vojáci. I když se vezmou v potaz branná cvičení, odvody a další, civilisté na tom nebudou ideově stejně jako vojáci. Jak z nich tedy může tato vojenská organizace vytvářet ty, co umí být tací, jak jsou popsáni výše? Podstatu toho lze v kontextu této práce hledat právě v symbolice armády pro občany svého státu. Armáda se jim prezentuje v nejlepším světle, vytváří pocit bezpečí a další situace, které již byly výše mnohokrát popsány. Jsou pak schopni čelit ve všech směrech společnému nepříteli (svým způsobem) a v případě potřeby vstoupit do armády a jít bojovat.

Zajímavé je ale pozastavit se i u toho, pro koho to armáda dělá. Přeskočí-li se obligátní odpověď, že sama pro sebe. Lze dospět k závěru, že ať už armáda dělá cokoli, má to přímý vliv na stát, ve kterém figuruje. A pokud mu přímo nevládne, je tento důsledek značně patrný i pro samotnou vládu. Tím, že vytváří symbol pro sjednocení mas lidí, civilistů, kteří jsou následně ochotní bojovat za svůj stát, své národní cítění a za svou ideologii, dává tím státu velkou dávku moci nejen nad samotným obyvatelstvem, ale do jisté míry tím tvoří i její mezinárodní obraz.

Ať je zřízení jakékoli, armáda musí být hierarchická a oproštěna od struktury ideologie, pro kterou pracuje. Příkladem jsou slova Dr. Edvarda Beneše,⁵² který upozorňuje na nebezpečí uplatňování demokratických principů v armádě. Neboť právě demokratické principy mohou vést k destrukci armádního systému, který je založený primárně na zákonu podřízenosti a nadřízenosti. Podobnou formulaci použil i informant v bakalářské práci autora (této práce):

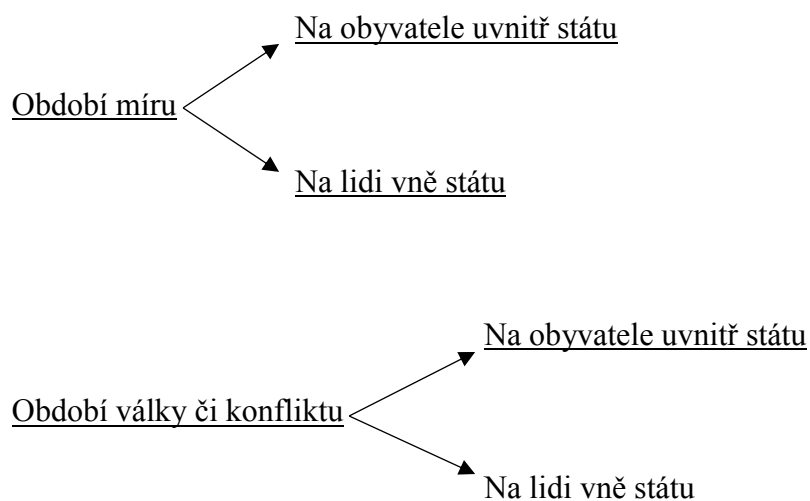
⁵¹ GRAMSCI, Antonio. *Historický materialismus a filosofie Benedetto Croceho*. Praha: Svoboda, 1966.

⁵² BENEŠ, Edvard. *Demokratická armáda, pacifism a zahraniční politika*. Praha: Svaz čs. důstojnictva, 1936.

Reflexe obrazu příslušníků PČR a AČR ze strany aktérů, kde se zmiňuje o problémech armády se zákoníkem práce, který vymezuje pro vojáky stejná pracovní práva jako pro civilní obyvatelstvo – což mu přijde nesmyslné, protože nasazení vojska jak při výcviku, tak v boji má naprosto jiná pravidla a je hloupé a pokrytecké dodržovat civilní potřeby.⁵³ Tímto výrokem mimo jiné upozorňuje na postoj armády jako jedinečné hegemonné organizace uvnitř státu.

Armáda a propaganda

Propagandu ve spojení s armádou (vč. současné AČR) lze nahlížet mnoha způsoby. Nejjednodušší se pak pro začátek jeví vyjasnit, jakým směrem a v jaké době je propaganda užívána, neboť uvedením toho je možné získat základní kontext jejího využívání. V zásadě lze určit dvě základní rozdělení. První definuje, zda je propaganda mířená dovnitř – tedy dovnitř státu vůči občanům, nebo zda je mířená směrem ven – tedy za hranice vůči obyvatelům jiných států. Druhé určuje dobu, kdy je propaganda aktivní – tedy zda v době míru či v době konfliktu nebo přímo válečného stavu. Přičemž první dva případy jsou fakticky vždy propojené s druhou dvojicí (viz následující zobrazení):

V období míru a potencionálního bezpečí, kdy není armáda aktivizována do bojové pohotovosti nebo přímo nebojuje s nepřitelem, je armádní propaganda zaměřena převážně

---

⁵³ KMONÍČEK, Václav. *Reflexe příslušníků PČR a AČR ze strany aktérů*. Pardubice, 2017. Bakalářská práce. Univerzita Pardubice. PhDr. Tomáš Boukal, Ph.D.

na obyvatelstvo státu, ve kterém působí. Jejími prioritami jsou PR⁵⁴ atributy jako udržování dobrého jména armády a pozitivního vztahu s veřejností. Současně probíhá vykreslování armády v maximálně pozitivním světle kvůli náboru nováčků, což lze pozorovat v posledních letech hlavně v Armádě České republiky, která od roku 2016 nabírá příslušníky Aktivních záloh Armády ČR, výrazně propaguje vojenské střední školy a současně dělá nábor všech oborů k profesionální části armády. Jedním z velkých příklonů ke vztahu k veřejnosti a současně pro potřebu armády mít připravené speciálně vzdělané obyvatele svědčí (mimo například programy jako POKOS)⁵⁵ otevírání civilního oboru na vojenské střední škole (koncept uveřejněný v roce 2018). Armáda se tak prezentuje jako moderní, profesionální... ideální místo pro výkon služby.⁵⁶

Součástí propagandy jsou různé propagandistické nástroje určené k ovlivnění ovládaných obyvatel. Kromě přehlídek, hesel, letáků a rétorických obrátů v televizním či radiovém vysílání (a v dnešní době mnohem více na sociálních sítích, kde je Armáda České republiky velice aktivní a přidává každý den několik nových příspěvků, které jsou ještě k tomu duplikovány na různých stránkách spadajících pod Armádu ČR) jsou zde i další způsoby, jak s propagandou pracovat. Jedná se například o velká cvičení, která pořádají pravidelně Spojené státy americké s Jižní Koreou u hranic se Severní Koreou na dokazování síly a zastrašování nepřítele, ale souběžně na podporu pocitu bezpečí vlastních obyvatel. Součástí tohoto programu jsou ale i menší prezentace síly, které se dělají pomocí hlídkových patrol na kontrolovaném území – například v Kosovu nebo Afghánistánu – kde jde o to, aby byli vojáci vidět v „plné polní“ před tamním obyvatelstvem a současně byli zpozorováni i potencionálním nepřítelem.

Propaganda ve spojení s armádou pracuje se dvěma základními principy. Prvním je vytváření pozitivního dojmu, pocitu bezpečí a předvádění připravenosti a síly. Druhým je zastrašování a předvádění připravenosti a síly. Jedním z konkrétních příkladů nástroje,

---

⁵⁴ Podrobnější vysvětlení toho, co je PR nabízí například: L'ETANG, Jacquie. *Public relations. Základy teorie, praxe, kritické přístupy*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-596-7.

⁵⁵ Viz níže.

⁵⁶ Zatímco během doby konfliktu nebo válečného stavu je pozornost zaměřena výrazněji oběma směry – jak ven, tak dovnitř. Směrem dovnitř probíhá nátlaková propaganda armády ve smyslu „potřebujeme každého“, „dělej něco, za co můžeš být hrdý“ apod. Příkladem může být letáková kampaň s propagandistickými hesly v Londýně za druhé světové války jako například „Daddy, what did you do in the Great War?“ nebo „Your country needs you!“ doprovázené různými vizuálními doplňky. To bylo hlavně pro získávání obyvatel jako vojáků do armády. Jiná hesla zase byla pro udržování morálky obyvatel – příkladem je třeba „Keep calm and carry on.“ Souběžně ale probíhají akce proti nepříteli, kdy je hlavním cílem podlomení morálky jak nepřátelského vojska, tak tamních obyvatel (opět s využitím letáků nebo radiového vysílání).

kteřý informuje o Armádě České republiky a je zaměřen ve velmi pozitivním smyslu je periodikum A report,⁵⁷ které vydává jako měsíčník Ministerstvo obrany České republiky. Jeho obsahem je takřka vše, co se dění kolem Armády ČR týče. Zmiňují se zde náboru, veřejné akce či například oficiální reporty o politických setkání týkajících se Armády České republiky.

Vymezení základních pojmů

V této části práce dojde ke **stručnému a jednoduchému** vymezení několika pojmů, které se dále v textu budou užívat. Jejich představení je důležité pro další porozumění textu, neboť samotné pojmy mají obecně velmi rozmanité množství definic, které se ne vždy svým výkladem shodují. Tím vzniká široká škála pro různá pojetí a pochopení – a tedy i nedorozumění.

Moc – „Popíše-li například někdo určitou ozbrojenou osobu jako „teroristu“ nebo „svobodného bojovníka“, vždy se jedná o praktiku kulturní moci.“⁵⁸ Zde autoři představují koncept, který je velmi blízký, a tedy vhodný, pro vymezení pojmu „moc“ tak, jak bude kontextuálně chápán a užíván v dalších částech této práce. Současně navazuje na ještě přesnější definici toho, co je moc. Tu nalezneme u například Eriksena, který se ve své knize odkazuje na Maxe Webera. Ten vyslovil, že moc je „*schopnost vlastní vůli ovlivnit chování druhých lidí.*“⁵⁹ Tím lze přímo navázat na funkční koncept rozdělení moci v hierarchicky strukturované armádě s posloupným velením na základě hodností.⁶⁰

Působení moci funguje z pohledu této práce na dvou rovinách, a to vnitřní a vnější. Z vnějšího hlediska se jedná o kontrolu a nátlak od ostatních členů společnosti, ale hlavně státu, který ji projevuje prostřednictvím soudů, úřadů, policie či právě armády. Vnitřní uplatňování moci nad jedincem se projevuje jeho vlastním hlídáním „sebe sama“. Sám kontroluje, zda dodržuje zásady, zda nepřekročil zákon (případně aby to zůstalo utajeno) apod.

---

⁵⁷ Dostupné na [cit. 2019-04-16]: www.mocr.army.cz/scripts/detail.php?pgid=226

⁵⁸ BARKER, Chris. *Slovník kulturních studií*. Praha: Portál, 2006. ISBN 8073670992.

⁵⁹ ERIKSEN, Thomas Hylland. *Sociální a kulturní antropologie: příbuzenství, národnostní příslušnost, rituál*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-465-6.

⁶⁰ Tento koncept bude podrobněji vysvětlen a využit v dalších částech této práce.

Armáda je ideálním příkladem toho, jak funguje moc. Její hierarchie založená na absolutní podřízenosti a nadřízenosti, zde uplatňuje moc v maximální šíři (například i takové, jako je předpisová úprava uniformy – třeba nošení čepice mimo objekty). Armáda své příslušníky kontroluje a uplatňuje svou moc na „každém kroku“ a vyžaduje tak absolutní poslušnost vojáka. Armáda má totiž takový vliv a taková oprávnění, že si může dovolit po „svých lidech“ požadovat téměř cokoli.⁶¹

Ideologie – tento pojem jako první použil Antoine Destutt de Tracy,⁶² jednalo se o název pro vědu, jež se zabývá idejemi, myšlenkami apod., čímž byl její význam ve své podstatě pozitivní. Jiné definování ideologie nalezneme např. u Karla Marxe a Bedřicha Engelse, kteří na ideologii nahlíží negativně. Vnímají ji jako falešné vědomí, které zastírá smysly a potlačuje či chce nahradit vlastní lidské vědomí.⁶³ Tím se lidé stávají do jisté míry otroky vlastní mysli, která není tvořena svobodně, ale je jim vštípena mechanismy sociálního konstruktů.⁶⁴ Podle Marxe s Engelsem je mnoho druhů ideologií, neboť „(..) každá třída vlastníků si vytváří svou ideologii a ničí ideologii dříve dominantní.“⁶⁵ Vědeckým východiskem, které má mechanismy fungování společnosti odhalovat se má stát *historický materialismus*.⁶⁶ V marxismu jsou identifikovatelné dvě roviny pojetí ideologie:⁶⁷

1. Neutrální – ideologie je jako pojmenování pro celý soubor filosofických, právních, uměleckých či politických idejí, které tvoří nadstavbu.
2. Ve vztahu základny a nadstavby:
  - a. pejorativně (nevědecké teorie společnosti);
  - b. pozitivně (příkladem je komunismus).

---

⁶¹ Ovšem při jednom z dřívějších rozhovorů autora ve výzkumu jeho bakalářské práce, jeden z informantů (tehdy plukovník generálního štábu) řekl, že funkci vojáka výrazně zkazil zákoník práce, který tuto kontrolu zásadně narušuje – a to je podle něj špatně.

⁶² ŠARADÍN, Pavel. *Historické proměny pojmů ideologie*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2001. ISBN 8085959941.

⁶³ ŠARADÍN, Pavel. *Historické proměny pojmů ideologie*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2001. ISBN 8085959941.

⁶⁴ Dalšími důležitými autory v této oblasti jsou například: Karl Mannheim nebo Louis Althusser.

⁶⁵ ŠARADÍN, Pavel. *Historické proměny pojmů ideologie*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2001. ISBN 8085959941.

⁶⁶ ŠARADÍN, Pavel. *Historické proměny pojmů ideologie*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2001. ISBN 8085959941.

⁶⁷ ŠARADÍN, Pavel. *Historické proměny pojmů ideologie*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2001. ISBN 8085959941.

Ideologie je obecně rozdělitelná do třech úrovní významu podle vnímání různými autory: neutrální, pozitivní a negativní.

V této práci je pojem ideologie označením pro soubor myšlenek a opakovaně se předávaného sociálního souboru kanonických znalostí, podle kterých funguje skupina lidí či celá společnost, jež tuto ideologii vyznává. V této úrovni se do jisté míry podobá principu fungování náboženství, jen není její vyznávání natolik explicitní, aby to bylo zcela vědomé. Ale stejně jako svou víru, brání člověk svou vlastní ideologii, neboť je součástí jeho vidění světa, ovlivňuje způsob jeho života a určuje do značné míry to, kým je. Ačkoli je tento přístup svým způsobem blízký s marxistickým přístupem, je zde zásadní rozdíl. Tato práce nepovažuje ideologii primárně za něco negativního, neboť společnost by bez ideologie jen těžko přežila, je na ní tudíž závislá, a proto je nutné ji vnímat i v alespoň částečně pozitivním světle jako podstatnou část konstruktu struktury lidské společnosti. A to v každém uskupení od zájmové skupiny, přes kmeny v deštném pralese až po nejvyspělejší demokratické společnosti. Každé takové uskupení má něco, co je možné nazývat ideologií. Je to soubor základních myšlenek, pravidel, které drží danou skupinu nebo společnost takřkajíc pohromadě. Podobný princip popisuje i Lemberg, který tvrdí, že ideologie patří mezi funkce, jež posilují lidskou integraci a vzájemnou solidaritu jednotlivců ve společenstvích.⁶⁸

Hegemonie, ISA a RSA – „(...) v každé kultuře existuje proud dominantních významů, které v určitém okamžiku usilují o nadvládu.“⁶⁹ Obsah citovaných slov je výstižným úvodem do vymezení pojmu hegemonie a s ním spojených (prozatím pouze zkratk) ISA a RSA. Pojem vymyslel a jako první definoval Antonio Gramsci v jednom z mnoha svých filosofických textů. Hegemonie je způsob nadvlády, její síla závisí na souhlasu obyvatel s tímto způsobem nadřazenosti a podřízenosti. Kvůli vyslovení souhlasu a udržení hegemonického režimu tak probíhá neustálý „boj“, jehož výsledkem je (měl by být) konsensus vyrovnávající cíle všech zúčastněných frakcí (a to vč. prohegemonních i protihegemonních). Tento „boj“ vyrovnává neustálé výkyvy moci a udržuje (má udržovat) hegemonickou společnost v rovnováze a souladu. Díky tomuto zásadnímu prvku je hegemonie dynamickým konceptem, na rozdíl od statické ideologie, která je schopna udržovat svou podobu pouze silou. Další výhodou hegemonie v porovnání s ideologií (jako formy státního uskupení) je její

---

⁶⁸ KELLER, Jan. *Ideologie*. [online]. 2018 [cit. 2019-04-16]. Dostupné také z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Ideologie>.

⁶⁹ BARKER, Chris. *Slovník kulturních studií*. Praha: Portál, 2006. ISBN 8073670992.

flexibilita – svým vnitřním bojem a přizpůsobováním si bere z různých ideologií (myšlenkových proudů) jen to, co považuje za nejlepší.⁷⁰

Hegemonie je forma mocenského uspořádání společnosti, postavená na ideologii, je však specifická prostředky, které užívá k jejímu udržování, případně udržování stávajícího stavu uspořádání společnosti. V ideálním stavu, kdy dochází k vyvážení všech proudů v hegemonii hovoří se o tzv. „*kulturně sociální jednotě*“.⁷¹ V tomto popisovaném „boji“ využívá hegemonie nástroje, které se dělí na dvě skupiny: 1. Ideologické státní aparáty (ISA); 2. Represivní státní aparáty (RSA).⁷²

1. **Ideologické státní aparáty** – těmi se rozumí zejména takové instituce jako jsou náboženství, vzdělávání, právo, rodina, politika, média (rádio, noviny, televize...) nebo například literatura a umění. Tyto nástroje jsou určeny převážně k ideologické „výchově“ hegemonní společnosti.
2. **Represivní státní aparáty** – Slouží ke stejnému účelu jako ideologické státní aparáty. Zatímco ISA pracují jen na úrovni nenásilného nátlaku na mysl (například vzdělávacím systémem), RSA pracují jako forma faktického nátlaku. Tento nátlak vytváří v linii psychologického tlaku formou různých sankcí jako jsou pokuty apod., ale taktéž v linii fyzické, kdy dochází ke kontaktu s individuálním člověkem. K těmto účelům jsou primárně zřízeny instituce soudů, armády a policie.

Zásadně odlišné pojetí hegemonie nabízejí například Laclau a Mouffeová, kteří pojem hegemonie přepracovali v postmarxistickém konceptu, kdy „*upustili od třídní determinace sociálních a kulturních vztahů, protože třída podle nich kulturní významy nedeterminuje. Sounáležitost třídy a ideologie podle nich neexistuje*“.⁷³ Pro úplnost ještě Pavel Barša, který nutnost a způsob vytváření hegemonického konsensu definuje takto: „*Hegemon samotný musí do výsledného konsensu (...) přijmout řadu prvků, které jsou v rozporu s jeho výchozí identitou a ideologií. Hegemonický svazek tak proměňuje identitu samotného hegemonu.*“⁷⁴

---

⁷⁰ Platí v případě teoretického ideálního stavu.

⁷¹ BARKER, Chris. *Slovník kulturních studií*. Praha: Portál, 2006. ISBN 8073670992.

⁷² S konceptem ISA a RSA přichází Louis Althusser, který jimi rozšiřuje Gramsciho pojetí hegemonie.

⁷³ BARKER, Chris. *Slovník kulturních studií*. Praha: Portál, 2006. ISBN 8073670992.

⁷⁴ ŠARADÍN, Pavel. *Historické proměny pojmů ideologie*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2001. ISBN 8085959941.

Monopol na násilí – stát jako jednotné vládnoucí uskupení na určitém území si pro umocnění a legitimizaci své vlády uzurpuje možnost legálně vykonávat násilí. Tímto způsobem získává faktickou moc nad obyvateli spravovaného prostoru, neboť je jediný, kdo může legálně bez postihu užívat násilí – nejčastěji s odvoláním, že jde o potlačování dalších násilností na civilistech. Pro tyto účely využívá stát zejména dvě ozbrojené složky: armádu a policii. Konceptem monopolu na násilí se mimo jiné autory zabývá Pierre Bourdieu, který uvádí: „(...) *Hovořit o koncentraci nátlakových sil (armády a policie) znamená říci, že se instituce pověřené udržováním řádu postupně oddělují od běžného sociálního světa; že fyzické násilí může uplatňovat už jen specializovaná, speciálně tím pověřená a v lůně společnosti jasně identifikovaná, centralizovaná a disciplinovaná skupina; (...) že stát si svůj monopol na násilí mohl zajistit jedině tím, že nástroje fyzického násilí a právo je uplatňovat odebral svým domácím konkurentům. (...).*“⁷⁵

Monopolizace násilí má další efekt v hrozbě, kterou představuje. Pokud je stát jediným, kdo může legálně užívat násilí, vytváří tak symbol ochrany, ale i hrozby. Zaručuje se, že bude chránit obyvatele před nebezpečím a před násilím ze strany jiných účastníků. Současně tím ale vytváří hrozbu pro potencionální agresory, kteří by měli očekávat, že stát v případě potřeby zasáhne proti nim.

Propaganda – „(...) *pojmem používaný primárně ve smyslu zaměřeného, institucionalizovaného šíření polit. zaměřených idejí, postupů, celých ideologií, polit. doktrín a teorií v širší nebo užší veřejnosti, jejich tendenční vysvětlování a modifikace do podoby přizpůsobené aktuální situaci (...) je běžně chápána jako oblast manipulace s veřejností, založené na převaze emotivních prvků nad prvky racionálními (...).*“⁷⁶

Původní význam se vztahoval k církevní (katolické) instituci ze 16. století. Ta měla za úkol šíření křesťanství po světě – v kontextu práce je možné mluvit o zacílení na šíření katolické ideologie. Současnou formu pojmu zaměřeného na šíření myšlenek a ideologií nabyt až v 19. století, což velice pravděpodobně navazuje na změnu politického uskupení světa po industriální revoluci, rozvoji kapitalismu a příchodem marxistických teorií.

---

⁷⁵ BOURDIEU, Pierre. *Teorie jednání*. Praha: Karolinum, 1998. ISBN 80-7184-518-3.

⁷⁶ LINHART, Jiří. *Propaganda*. [online]. 2018 [cit. 2019-04-16]. Dostupné také z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Propaganda>.

Podle sociologického slovníku Sociologického ústavu AV ČR⁷⁷ platí pro propagandu tyto funkce:

1. „informuje o nejaktuálnějších jevech s polit. a ideol. obsahem a dosahem a interpretuje je v duchu příslušné ideologie a polit. linie;
2. mobilizuje masy k vystoupení na podporu určité politiky;
3. šíří zákl. ideol. postuláty, hodnoty a stereotypy charakterizující spol. cíle určité strany, státu či spol. instituce (spol. skupiny) a dává je explicitně či implicitně do souvislosti s určitým světovým názorem;
4. vytváří obecná schémata reakcí na spol. jevy přesahující rámec „naučených“ postojů či stereotypů (např. schéma pasivity, nevšímavosti, hektického vzrušení a očekávání apod.);
5. paralyzuje a rozrušuje cizí ideol. schémata, demobilizuje, resp. zastrašuje odpůrce.“⁷⁸

Stát (vládnoucí ideologie) využívá propagandu pro změnu skutečnosti na základě vlastních potřeb vycházejících ze státní ideologie. Vytváří tak dojem jediné skutečné pravdy.⁷⁹

Stejně jako v knize, tak i v reálném světě, kde je propaganda, koexistuje s každou propagandou princip *kontrapropagandy*.⁸⁰ Ten funguje jako protiváha proti všem ideologicky odlišně vedeným propagandám a jeho „náplní“ je tyto nepřátelské formace zdiskreditovat a potlačit jejich vliv v co největší možné míře. Tento boj může v určitou chvíli přejít až do formy *psychologické války*.⁸¹

Termín „propaganda“ je pro kontext této práce chápán jako nástroj státu, který využívá veškeré komunikační prostředky pro ovlivnění myšlení – primárně obyvatel příslušného státu, sekundárně kohokoli, kdo je schopný přijmout komunikované sdělení. K tomuto účelu využívá celou řadu procesů a nástrojů. Jedním z nich je armáda, jako symbol jednoty a bezpečí.

---

⁷⁷ AV ČR = Akademie věd České republiky.

⁷⁸ LINHART, Jiří. *Propaganda*. [online]. 2018 [cit. 2019-04-16]. Dostupné také z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Propaganda>.

⁷⁹ Příkladem tohoto konceptu může být fiktivní situace představená v knize 1984 od George Orwella. Ačkoli samozřejmě v reálném světě to prozatím nedošlo až tak daleko – nebo si toho nejsme vědomi. Tento román je krásným příkladem „ideálního“ fungování propagandy v její maximální šíři.

⁸⁰ LINHART, Jiří. *Propaganda*. [online]. 2018 [cit. 2019-04-16]. Dostupné také z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Propaganda>.

⁸¹ LINHART, Jiří. *Propaganda*. [online]. 2018 [cit. 2019-04-16]. Dostupné také z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Propaganda>.

Současně ale také jako „výhružný“ symbol, který má za úkol (v pojetí propagandistického užití) vyvolávat respekt a strach jak u vlastních obyvatel, tak u okolních států.

Metodologie výzkumu

Pro dosažení cílů práce byl zvolen kvalitativní způsob výzkumného šetření, hlavním výchozím nástrojem pro sběr dat je hloubkový rozhovor. V tomto směru navazuje autor na již dříve prováděné terénní výzkumy s vojáky Armády ČR během bakalářské práce.

Výzkumný vzorek

Záměrem práce je zkoumat postoje a názory příslušníků Armády České republiky. Celkem byla pro tuto práci použita data ze 13 rozhovorů v období od 10. prosince 2018 do 16. dubna 2019. Na základě požadavků samotných informantů na anonymitu bylo možné vytvořit digitální záznam pouze 3 z těchto rozhovorů. Z celkového počtu potom proběhly 3 rozhovory přes online služby Facebook a Skype. Ostatní se konaly formou osobního pohovoru v uzavřené místnosti (většinou kanceláři nebo zasedací místnosti přímo na území útvaru, výjimkou nebyly ani kavárny).

Zvláštností (která bude později podrobněji představena v rámci analýzy sebraných dat) byl velký tlak informantů na absolutní anonymitu v rámci výzkumu. Kladli důraz na to, aby nebyl pořízen žádný jejich audiovizuální záznam, nesmí být nikde spojováno jméno, funkce či příslušnost k útvaru s provedeným výzkumem. Tento požadavek (jak se později ukáže) plyne z tlaku velení Armády České republiky na to, jaké informace a co vojáci říkají veřejnosti a s tím spojené postihy a komplikace pro ty, kteří poruší tento postup.

Zakotvená teorie

V této diplomové práci byla jako metoda analýzy dat aplikována tzv. zakotvená teorie⁸² a její postupy. Oproti jiným metodám⁸³ (například případové studii, etnografickému výzkumu či statistických metod jako je příkladem t-test) poskytuje dostatečný prostor výzkumnému záměru, je dostatečně flexibilní pro změny a doplnění práce během výzkumu. V základech této metody je vytvořený postup analýzy takový, že prakticky počítá s novými koncepty, které vyvstávají na povrch teprve až během provádění (nebo po provedení) výzkumu.

Její analytický postup je proto vyhovující pro analýzu hloubkových rozhovorů, které jsou metodou sběru dat této práce.

Zakotvená teorie byla vytvořena americkými sociology B. Glaserem a A. Straussem v roce 1967.⁸⁴ Po vytvoření této metody se rozešli ve svých názorech na její další vývoj a začali pracovat odděleně na vlastních přístupech. Tato práce využívá spíše zpracování od A. Strausse a jeho spolupracovnice J. Corbinové.⁸⁵

Strausse a Corbinová tvrdí, že pro rozvíjení oboru je důležité, aby teorie vycházela ze sebraných dat, nikoli naopak. Takovýto postup je pro výzkum této práce naprosto vhodný. I přes to, že měla již v počátku jasně vymezený cíl, byl zcela změněn právě na základě rozhovorů s informanty kvůli datům a způsobu, jakým je veteráni podávali, čímž došlo k naplnění této podmínky. Ačkoli v prvních rozhovorech předvýzkumu docházelo k mírnému zmatení mezi výzkumníkem a informantem, neboť odpovědi na otázky nebyly zcela v souladu, co se týkalo obsahu. Ukázalo se, že tento problém trvá i v dalších rozhovorech. Tedy způsob

---

⁸² Grounded theory.

⁸³ Příklady k nahlédnutí in:

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Praha: Portál, 2016.

ISBN 978-80-262-0989-9.

SEDLÁKOVÁ, Renáta. *Výzkum médií: nejužívanější metody a techniky*. Praha: Grada, 2014.

ISBN 978-80-247-3568-9.

⁸⁴ Podrobněji například in:

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Praha: Portál, 2016.

ISBN 978-80-262-0989-9.

SEDLÁKOVÁ, Renáta. *Výzkum médií: nejužívanější metody a techniky*. Praha: Grada, 2014.

ISBN 978-80-247-3568-9.

⁸⁵ Podrobněji například in:

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Praha: Portál, 2016.

ISBN 978-80-262-0989-9.

SEDLÁKOVÁ, Renáta. *Výzkum médií: nejužívanější metody a techniky*. Praha: Grada, 2014.

ISBN 978-80-247-3568-9.

odpovědi byl odlišný od předpokladu výzkumníka. Jako příklad je uvedena jedna otázka vč. odpovědi, která vychází z rozhovorů a ve své podstatě se velmi často opakovala:⁸⁶

A: Jaká sledujete média? Ať už se jedná o internet, noviny, televizi, knihy či např. hry?

B: Žádná nesleduji.

A: A odkud berete informace?

B: Hlavně ze zpráv v televizi, občas si taky čtu něco na Seznamu a tak...

Tento příklad odůvodňuje nejen výběr metody rozhovorů, ale i zakotvené teorie, která umožňuje vymezit nejen přesná data odpovědi, ale otevřít i možnost zkoumání, co vyplývá z takové odpovědi a následně vytvořit analytickou kategorii: například ohledně porozumění otázce, pochopení významu prvotní otázky či vymezení toho, co respondenti reflektují jako média. Obhájení správnosti výběru metody sběru dat, je o to znatelnější, že zpětné doptávání detailů by bylo skrze např. dotazníkové šetření téměř nemožné, rozhovor naopak umožňuje zaznamenávat nejen odpovědi, ale i neverbální reakce a nechává otevřený prostor pro okamžité i pozdější doptávání.

Další výhodou pro využití zakotvené teorie v kvalitativním výzkumu je průběžné získávání dat, a tedy jejich průběžné analyzování, což může vést ke změnám výzkumných postupů již během hlavního šetření. Zakotvená teorie s takovým postupem ve své podstatě předem počítá a je to jeden z jejích základních atributů. S tím souvisí podle Strausse a Corbinové i fakt, že hlavním pomocníkem výzkumníka je v tomto případě jeho tvořivost a otevřenost vůči novým nápadům.⁸⁷

---

⁸⁶ A = výzkumník, B = informant.

⁸⁷ STRAUSS, Anselm. CORBINOVÁ, Juliet. In: SEDLÁKOVÁ, Renáta. *Výzkum médií: nejužívanější metody a techniky*. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-3568-9.

Pro analýzu dat doporučují užití schématu zvaného „*paradigmatický model*“⁸⁸ a při vytváření teorie postupovat přesně podle jednotlivých částí. Sedláková dále uvádí s odkazem na Strausse a Corbinovou dva základní typy výsledných teorií:⁸⁹

1. substantivní
2. formální

Příčemž základní rozdíl mezi nimi je hlavně v obsahové obecnosti a šířce zabraného spektra. V tomto případě je za onu „širší“ označována teorie formální.

Nejdůležitějším procesem celé zakotvené teorie je kódování získaných dat a následná analýza těchto poznatků a jejich převedení do vznikajících teorií. Rozlišují se tři typy kódování:

1. Otevřené: jedná se hlavně o prvotní pročitání a třídění dat. Hledají se základní témata, potažmo kategorie, které se budou později analyzovat a které slouží i pro upřesnění toho, jak se bude odvíjet další výzkum. Během otevřeného kódování je možné kódovat prakticky cokoli – na příkladu přepisu rozhovoru: je možné kódovat jedno slovo, stejně též obsah textu jako celku.
2. Axiální: hledají se různá propojení mezi jednotlivými kategoriemi. Vychází se ze spojitostí mezi příčinami a důsledky, strategií a procesem atp. Při axiálním kódování je již třeba znát/mít vytvořený základní teoretický rámec pro celý výzkum.
3. Selektivní: zde se vychází ze základů, které byly vytvořeny během axiálního kódování. Jde o fázi přezkoumávání všech sebraných dat a jejich rozdělování a vyhodnocování na hlavní témata a kategorie. Ty jsou potom reprezentovány a stanou se hlavními východisky analýzy a výzkumu.

Jak následně radí Sedláková: je třeba zachovávat si kritický odstup od získaných dat a nepodléhat nadšení.⁹⁰

A jak popisují zakotvenou teorii Starusse a Corbinová? „*Zakotvená teorie je vědecká metoda. Její postupy jsou navrženy tak, že pokud jsou pečlivě dodržovány, zcela splňují všechny požadavky kladené na ‚dobrou‘ vědu: validita, soulad mezi teorií a pozorováním,*

---

⁸⁸ SEDLÁKOVÁ, Renáta. *Výzkum médií: nejužívanější metody a techniky*. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-3568-9.

⁸⁹ SEDLÁKOVÁ, Renáta. *Výzkum médií: nejužívanější metody a techniky*. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-3568-9.

⁹⁰ SEDLÁKOVÁ, Renáta. *Výzkum médií: nejužívanější metody a techniky*. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-3568-9.

*zobecnitelnost, reprodukovatelnost, přesnost, kritičnost a ověřitelnost.*⁹¹ Nevýhodou zakotvené teorie je, jak zmiňuje Hendl,⁹² podle některých badatelů jistá neprůhlednost jejího provedení.

Sebraná data z výzkumných rozhovorů této práce budou analyzována hledáním společných signifikantů a následným vytvářením různých kategorií, jež budou mít za úkol vytvořit ucelený obraz na danou problematiku. Tím objasnit zkoumanou problematiku a pomoci vytvořit samotnou teorii, která má být východiskem pro tuto diplomovou práci.

Rozhovory

K provedení výzkumu byla zvolena výzkumná metoda hloubkových rozhovorů, jejichž informanty se stali novodobí váleční veteráni Armády České republiky. Touto výzkumnou metodou bylo možné, na rozdíl například od dotazníkového šetření, dosáhnout nejen hlubšího poznání problematiky ze strany příslušníků armády, ale hlavně bylo možné v kombinaci s analytickou metodou zakotvené teorie otevírat průběžně nové analytické kategorie, které by bez hloubkových rozhovorů a jejich následné analýze nebylo jednoduché (nejspíše ani možné) odhalit.

Publikací, která je zaměřená na téma rozhovorů je například od autora Jean-Claudea Kaufmanna: *Chápající rozhovor*.⁹³ Tento sociolog zde popisuje přesný postup provedení rozhovoru, což demonstruje na dvou vlastních studiích. Představuje zde však tzv. chápající rozhovor, což je metoda vedení rozhovoru vytvořená přímo Kaufmannem.

---

⁹¹ STRAUSS, Anselm. CORBINOVÁ, Juliet. In: SEDLÁKOVÁ, Renáta. *Výzkum médií: nejužívanější metody a techniky*. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-3568-9.

⁹² HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-0989-9.

⁹³ KAUFMANN, Jean-Claude. *Chápající rozhovor*. Praha: SLON, 2010. ISBN 978-80-7419-033-9.

Rozhovory a jejich průběh

Pro výzkum této práce bylo provedeno 17 rozhovorů a 13 jich bylo následně využito pro analýzu. Vyřazené rozhovory byly označeny za nepoužitelné, protože:

- rozhovor se i přes korekci výzkumníka držel v naprosto jiné linii, než bylo původní myšlené téma.

Délka rozhovoru se pohybovala od jedné a čtvrt hodiny do maximální délky tří hodin. Tak dlouhé rozhovory byly však výjimkou a jejich běžná délka činila přibližně hodinu a půl.

Během rozhovorů docházelo k zajímavému jevu: někteří zkoumaní váleční veteráni nebyli zprvu zcela otevření a přímo vyjadřovali jisté opovržení vůči humanitnímu zaměření studia⁹⁴ výzkumníka. Tato skepse však opadla během několika minut rozhovoru.⁹⁵

Obecně lze hodnotit spolupráci s novodobými válečnými veterány velice pozitivně. I přes počáteční rozpaky byli respondenti nakonec naprosto otevření vůči diskutovanému tématu i výzkumníkovi, ochotní vůči veškerým požadavkům výzkumu a vstřícní i z „lidského“ hlediska. Pokud se jednalo o jednotlivé osobní rozhovory, vedly se vždy v přátelském duchu a poměrně neformální atmosféře (to i u vyšších důstojníků).

Pro doplnění kontextu je nutné poznamenat, že všichni účastníci výzkumu z řad novodobých válečných veteránů Armády České republiky byli muži ve věku od 29 do 55 let. Všichni také měli civilní středoškolské vzdělání a pouze dva si doplnili studium vojenského zamření na vysoké škole. Výjimku tvoří jediný respondent, který studoval dva roky civilní střední školu a následně přešel na vojenskou střední školu, ze které následně nastoupil službu.

---

⁹⁴ K tomuto tématu podrobněji níže v textu.

⁹⁵ Výjimku potvrzující pravidlo tvořila speciální skupina pyrotechniků. Z technických důvodů se nejednalo o jednotlivé osobní rozhovory v soukromí, ale šlo o skupinový rozhovor. V průběhu bylo vidět zásadní ovlivnění informantů sebe navzájem. Ze šesti respondentů zde byl jeden, který k celému rozhovoru přistupoval skepticky, negativně a byl proti ostatním poměrně agresivní. Negoval prakticky vše, co bylo řečeno, nebo co předpokládal, že řečeno bude. Na otázky odpovídal dvěma způsoby: absolutně se vyhnul otázce a odpověděl na něco jiného, co bylo zcela mimo téma; odpověděl již v půlce věty pokládané otázky výzkumníka a následně prohlásil, že to nedává smysl. Tímto a dalším jednáním (jako je skákání do řeči kolegům) intenzivně rušil práci s ostatními účastníky rozhovoru, kteří se nad svou odpovědí zamýšleli nebo měli jiný názor. Tímto potlačováním způsoboval blokaci získávání dat od dalších informantů – jednak tím, že je nenechával mluvit, jednak tím, že se odpovědi ostatních veteránů s ohledem na něj měnily, přizpůsobovaly či je úplně odmlčeli a již se k nim nevraceli.

Analýza sebraných dat

V této části práce dochází k prezentaci sebraných dat a jejich analýzy. Kapitola je pro přehlednost průběžně dělena do tří základních okruhů,⁹⁶ které vycházejí převážně z již sebraných dat předvýzkumu. Jedná se o tři odlišné kategorie zkoumání, avšak v konečném důsledku jsou provázané a jedna na druhé (a třetí) jsou svou úspěšností reálně závislé. Tyto tři základní kategorie jsou podle tématu rozděleny do dalších analytických podkategorií, které bylo možné zkoumat na základě získaných dat od respondentů během hloubkových rozhovorů. Jejich podrobnější popis byl poskytnut v kapitole věnující se cílům. Část výsledků je tříděna podle základních pojmů této práce, které byly představeny v samostatné kapitole výše.

Reflexe novodobých válečných veteránů

Níže popsané kategorie vycházejí ze sebraných dat, které prezentují reflexi příslušníků Armády České republiky v jednotlivých částech.

Jak novodobí váleční veteráni reflektují Armádu ČR

Pro popsání kategorie „Co je to Armáda české republiky a jaké jsou v České republice její funkce,“ jak ji reflektují informanti z řad příslušníků Armády České republiky je třeba rozdělit jejich výpovědi do jednotlivých částí podle toho, zda tato data byla vyjádřena explicitně, či implicitně.

Respondenti ve většině případů odpovídali na otázky o tom, co je Armáda České republiky „nevím“ či „nevím, jak bych popsal“. Po krátkém přehodnocení a několika popisech dalších skutečností byli respondenti schopni Armádu ČR definovat jako:

1. ozbrojenou složku České republiky;
2. jednotné uskupení pro ochranu obyvatel, hranic, hodnot...

---

⁹⁶ Jejich podrobný popis se nachází v první části práce, kde jsou vymezeny cíle a výzkumná otázka.

Implicitně vypovídali o armádě jako o:

1. soudržné instituci s nějakým cílem, posláním, vizí apod.;
2. organizaci spojující lidi (vojáky i veřejnost) v jeden pevný a funkční celek;
3. entitě, která dává příslušníkům armády (a nejen jim) smysl do života, řád, výrazně ovlivňuje jejich osobní i profesní život.

U přímých odpovědí je viditelné zaměření na strohé definice toho, co je Armáda České republiky. Zajímavé jsou proto právě nepřímé odpovědi, které vyplynuly postupně v průběhu rozhovoru. Je v nich viditelná vnitřní osobní reflexe toho, jakým způsobem Armádu ČR vnímají její příslušníci. Z těchto odpovědí je možné částečně vyčíst, co pro ně AČR znamená. Tedy to, že je něčím, co jim dává zázemí, jistotu, udává směr a určuje velkou měrou průběh jejich života nejen v zaměstnání, ale i v osobním životě.

Z výpovědí respondentů lze vyčíst, že Armáda České republiky je v jejich očích a kontextu symbolem České republiky. Na tento náhled poukazují skrze odpovědi, které zmiňují, jak spojuje obyvatele, tvoří pro ně vzor chování, dává jim jistotu atp. Tím, že jim dává pocit jistoty a bezpečí (alespoň podle popisu informantů), udržuje jejich vzájemné propojení a vytváří tak instituci, kterou mají obyvatelé České republiky společnou. Za symbol demokracie, suverenity a bezpečnosti se označuje dokonce sama Armáda ČR.⁹⁷ Stává se tak podobným symbolem jednoho národa jako například jazyk nebo státní znaky (vlajka, standardy, barvy...). Tento postoj se výrazně liší v ohledu na to, v jaké zemi se o armádě přemýšlí. Příkladem veteránů jako protikladu je země, kde je podle nich armáda vnímána jako velký národní symbol, těší se úctě obyvatel a vytváří něco společného i pro naprosto rozdílné skupiny lidí – jsou to Spojené státy americké.

Kromě obyvatel Armáda České republiky spojuje také vojáky. Vychází to nejen z výpovědí samotných příslušníků, ale také z principu toho, jak armáda funguje. Ta totiž potlačuje značnou část individuality jedince – vojáka.⁹⁸ Budoucího příslušníka AČR přizpůsobuje pro práci v kolektivu, v jedné velké organizaci. Současně jim vštěpuje principy navazující na posloupnost velení, kdy jsou jednotlivé stupně armády vždy v pozici nadřízenosti a podřízenosti. Je důležité, aby voják upřednostňoval rozkaz, který je důležitější pro konečný

---

⁹⁷ ODBOR KOMUNIKACE A PROPAGACE MINISTERSTVA OBRANY. *Armáda České republiky, Symbol demokracie a státní suverenity, 1993–2012*. Praha: Ministerstvo obrany, 2013. ISBN 978-80-7278-614-5.

⁹⁸ Na tuto skutečnost nejvíce upozorňoval informant, který je již čtyři roky mimo službu a hodnotí tak situaci s odstupem.

výsledek většiny nad vlastním prospěchem – až do takové krajnosti, jako je obětovat život za jednotku, pluk, armádu, stát nebo celý národ. Voják tak musí být flexibilní, schopný se naučit tomu, co po něm armáda vyžaduje. Nesmí preferovat individuální práci před spoluprací v kolektivu.⁹⁹ Tento způsob je značně protichůdný s poměrně liberálním demokratickým systémem, kterým disponuje státní zřízení: Česká republika. Ačkoli mají jako občané právo na vlastní postoje, názory a smí je (v mezích zákona) jakkoli vyjadřovat, armáda učí pravému opaku. Cvičí své vojáky ke kolektivismu a potlačuje v nich individualismus.

V souvislosti s právy občanů, konkrétně právem na svobodné vyjadřování, je třeba poukázat na něco, co respondenti ve svých výpovědích uváděli. Účastníci výzkumu mnohokrát nezávisle na sobě zmiňovali cenzuru toho, co jim Armáda České republiky dovoluje veřejně prezentovat (například v rozhovorech s médii nebo výzkumníky). Jak sdělují informanti, dostávají přesné informace o tom, co smí na veřejnosti říkat a co naopak nesmí vůbec. V případě, kdy se předpokládá kontakt s veřejností, médii a podobně, mají přesné instrukce toho, co mají či musí říct. Při nedodržení těchto postupů jim hrozí „potíže“ – často v podobě předstoupení před velitele, který je osobně pokárá.¹⁰⁰

Tento aspekt byl v kontextu této práce poměrně zásadní. Mimo jiné i z této konkrétní praxe totiž vycházejí požadavky účastníků výzkumu z řad příslušníků Armády ČR na velice důslednou kontrolu toho, zda je dodržována absolutní anonymita ze strany výzkumníka – tedy to, aby nikde nebylo uvedeno jejich jméno, pozice a příslušnost k útvaru. Provedení digitálního záznamu rozhovoru ve většině případů nebylo možné vůbec.

Jako hlavní funkce Armády ČR ve státě jsou informanty vymezovány udržování bezpečnosti a plnění úkolů, které jim zadá velení. Hlavně pak ty, kde je třeba využít její faktické síly vycházející z jejího vyzbrojení a bojového zaměření. Případně humanitární pomoc při přírodních katastrofách nebo v době zvýšeného ohrožení státu, kdy doplňuje a koordinuje spolupráci s Policií České republiky (nebo případně s hasiči nebo záchranáři). Všechny tyto zmíněné funkce jsou potom proveditelné vzhledem k povaze úkolu jak v zahraniční misi, tak na území České republiky. Specifickou část potom tvoří úkoly v zahraničních misích, kde Česká republika prostřednictvím Armády České republiky prezentuje sílu jí propůjčenou armádou i armády samotné – a to při ukázkách síly, například když projíždějí plně ozbrojení

---

⁹⁹ Zajímavý pohled na problematiku toho, jaký má být voják, nabízí krátký článek: HALADOVÁ, Olga. *Vzali by vás za vojáka?* [online]. 2010 [cit. 2019-04-16]. Dostupné také z: <http://www.mocr.army.cz/informacni-servis/zpravodajstvi/vzali-by-vas-za-vojaka---37228/>

¹⁰⁰ V krajním případě mohou údajně být trestáni i různými postihy – bohužel, nebyly specifikovány nijak hlouběji.

vojáci vesnicemi, městy apod. Přitom jasně ukazují, že jsou silně ozbrojení, mají „velkou“ sílu. Tím si armáda (ale hlavně samotní vojáci) tvoří respekt u civilních obyvatel, ale současně tak vytvářejí nátlak na nepřátele, kteří plánují na jednotky Armády ČR, případně její zahraniční spojence, zaútočit (takto je odrazují).

K upevňování síly a moci doma i v zahraničí patří prezentace Armády České republiky veřejnosti. Postoj k domácí prezentaci AČR mají respondenti v zásadě pozitivní. Oceňují hlavně veřejné akce, kde se armáda „*předvádí v plné své kráse*“. Vyzdvihují různé události pro veřejnost, kde je možné se armádní techniky dotknout a kde dochází k přímé interakci s vojáky v uniformách – takové jsou hlavně dětské dny, doprovodné programy u velkých veřejných cvičení, dny otevřených dveří atp. Ty respondenti popisují jako „*super věc*“, kde si lidé mohou armádu „*osahat, seznámit se s ní a získat ponětí, co vlastně ta armáda je.*“ Zvláště uvádějí velké přehlídkové akce, kde se Armáda ČR jen ukazuje. Těmi jsou události jako Bahna (při tomto reprezentativním cvičení probíhá i doprovodný program, kde je možné si techniku vyzkoušet) nebo vojenské přehlídky při příležitostech státních svátků, pietních akcí a dalších událostí – např. Den válečných veteránů, Den české státnosti nebo Den vzniku samostatného českého státu. Zvláštní pozornost upoutávají velké vojenské přehlídky – největší z nich byla vojenská přehlídka v roce 2018 při příležitosti 100 let vzniku svobodné (tehdy Československé) republiky po rozpadu rakouského císařství.

Stejně pozitivní přístup mají zkoumaní příslušníci Armády ČR i k tomu, jakým způsobem se Armáda České republiky prezentuje v zahraničních misích. Tam popisují hlavně osobní zkušenosti, které plynou z kontaktu s tammním obyvatelstvem při patrolách. Je zde reflektovaná prezentace při osobní interakci vojáků a příslušníků AČR s obyvatelstvem zahraničního státu, kde jsou na misi. Jejich chování je důležité taky ve spolupráci na úkolech v kooperaci se spojeneckými vojsky či při volnočasových aktivitách na základně. Při nich se prezentují nejen svým chováním, ale pořádají se například různé tematické akce jako „český večer“ apod.

Samostatně dále upozorňují na specifickou formu prezentace – a to prostřednictvím jednotlivých vojáků. Zvláště v situacích, kdy se objevují na veřejných místech oblečení v uniformě. V takovém případě je podle nich důležité nejen vlastní vystupování příslušníků Armády ČR, ale i to, jakým způsobem mají upravenou a oblečenou uniformu a v jakém je stavu, přičemž nezáleží na tom, zda je voják právě ve službě nebo má volno. Při té příležitosti ale zmiňují nejen vlastní „příspěvek“ k tomu, jak reprezentují Armádu ČR, ale současně připomínají, že v těchto chvílích je možné na lidech okolo vidět, jak je pozorují, ukazují

si na ně... Mají pocit, že svou přítomností v uniformě vyvolávají určitý respekt a úctu civilního obyvatelstva, což považují za jeden z pozitivních výstupů jejich reprezentace.¹⁰¹

Reflektování cenzury projevu jednotlivých příslušníků AČR vůči veřejnosti

Jak již bylo výše nastíněno, v Armádě České republiky panuje podle výpovědí respondentů poměrně striktní kontrola toho, co jednotliví příslušníci mohou sdělovat veřejnosti. Probíhají porady, kdy je příslušníkům Armády ČR jasně vymezeno, co smějí říct, co mají říct a vše kromě toho je nepřípustné. Pokud se proviní proti tomuto řádu, jsou následně pokáráni, případně nějakým způsobem sankcionováni a trestáni. Ačkoli je účastníky výzkumu popisovaná praxe, při níž mají vymezené hranice projevu a jejich překročením hrozí trest – žádné takové nařízení oficiálně neexistuje. Jediné právní nařízení se týká informací, které jsou na různé stupnici označeny jako tajné a jejich vyzrazení je ošetřeno postihy. I na tento problém lze nahlížet ve dvou rovinách, v nichž jsou informanty reflektovány: implicitně a explicitně. Explicitní jsou vyjádření a konkrétní příklady zmíněné respondenty (již bylo uvedeno výše). Implicitní stránku tvoří projevy veliké opatrnosti vůči možnému spojení jejich osoby s výzkumem této práce a dbaní na maximální anonymitu zpracování dat (taktéž již popsáno dříve). Částečně zde funguje i efekt „Velkého bratra“. Vojáci dohlížíjí sami na sebe, ale i na své kolegy a vzájemně hlídají, zdali je vše v pořádku. Ve výpovědích největší zmiňovanou motivací je v tomto případě funkce kolektivní viny, kdy ve většině případů jsou za prohřešek jedince trestáni i zbylí členové jednotky k níž přísluší.

Negativní postoje informantů proti novinářům

Projevy negativních postojů vůči osobám s humanitním vzděláním – zvláště potom vůči žurnalistům – je jev, který se promítal hlavně v počátečních fázích rozhovorů, kde nejdříve probíhalo vzájemné seznámení informanta s výzkumníkem. Většina respondentů po ověření studovaného oboru výzkumníka reagovalo úšklebkem, pohledem vedle apod. Při doplňující otázce, co je na tom špatného či proč taková reakce – dostalo se autorovi odpovědí ve smyslu,

---

¹⁰¹ Ještě je třeba nezapomenout na krátký dodatek: více než polovina respondentů nosí uniformu pouze ve službě a mimo ni se převlékají do civilního ošacení. Uniformu si nechávají spíše sporadicky. Ti, kteří ji nosí i po službě dodávají, že ji nenosí ani tak kvůli tomu pocitu před veřejností, ale čistě z praktických důvodů – jako je například úspora času.

že „vlastně nic, jen by mě zajímalo, co s takovým oborem budete po jeho vystudování jednou dělat. Jak se jako budete živit, když máte to humanitní zaměření a vlastně fakticky nic neumíte.“

Po krátkém vysvětlení a hovoru na toto téma však bylo evidentní, že alespoň pro tuto chvíli opovržení opadlo – přinejmenším vůči autorovi práce. Obor, proti kterému ale názor informanti neměnili, je žurnalistika – resp. žurnalisté obecně v pojetí takovém, jakém jej vnímají respondenti: tedy takoví lidé, kteří točí reportáže do televize a píší články na weby a do novin. Nevraživost vůči této pracovní sféře byla znát po celou dobu rozhovorů a dávali ji najevo kdykoli se téma nějakým způsobem dotklo novinářské profese nebo médií. Hlavními důvody, jež byly účastníky výzkumu zmíněny, jsou:

1. překrucují původní informace a vytrhávají z kontextu slovní projevy a obsahy fotografií a videí, aby získali pozornost, aby vytvořili senzací, která získá sledovanost pro jejich výstupy;
2. vyhledávají převážně negativní situace, které v jejich zpracování vyznívají v neprospěch toho, komu se reportáž věnuje (v tomto smyslu nemluvili nutně jen o AČR, ale například i o politice);
3. na základě výše zmíněného vědomě očeňují nebo podporují koho mohou, i když se má věc jinak.

Jeden z výše postavených respondentů (major) reflektoval negativní osobní zkušenosti s novináři tak, že prostě nerozumí tomu, o čem mají s ohledem na Armádu ČR psát. Z neznalosti potom vyhledávají pouze to, čemu rozumí a formulují to do obsahů, které mají být senzační atp. Zvláště opovrhoval těmi, kteří ani neposlali články k autorizaci. Pro účely mediálních interakcí se proto podle něj „speciálně vychovávají“ mluvčí, kteří jsou „vychování“ k tomu, aby věděli, jak mají odpovídat, co mohou říci a jak obecně s médii komunikovat.

Avšak zmiňovali i takové obsahy, které jsou naopak „moc pozitivní“ a „zkreslují realitu a ovlivňují lidi a dělají z nich hlupáky“ – k takovým mají patřit hlavně informování o uprchlících jako o těch, kteří potřebují pomoc, azyl atp. Zbytečné jim přišlo očeňování politiků a politických stran a současně ukazování naivních a zbytečných politických stran – jako příklady těchto stran dávali nejčastěji politické hnutí ANO 2011 (pro očeňování) a Českou pirátskou stranu (pro přehnanou naivitu).

Reflexe ovlivnění novodobých válečných veteránů Armádou ČR

Když bylo výše prezentováno, co Armáda ČR znamená pro příslušníky Armády České republiky a jak jim ovlivňuje (či ovlivnila) životy. Bylo zmíněno, že z armády přejímají hlavně pevný řád, podle kterého se řídí. Dostávají smysl života, získávají přátele, pocit jednoty a celistvosti se zbylým kolektivem.

V tomto kontextu bylo již po uskutečnění prvních rozhovorů znatelné, že je pro respondenty pohodlnější odpovídat na přesně definované otázky, v nichž nebylo příliš prostoru mimo jasně daný rámeček. Příklady takových otázek jsou:

1. Vysvětlíte, co je Armáda České republiky ve smyslu symbolu České republiky. – jako příklad volně položené otázky.
2. Je Armáda České republiky jedním ze symbolů České republiky? – jako příklad přesně vymezeného dotazu.

Zatímco u první možnosti vykazovali problémy nejen s tím, jak by měli armádu v tomto smyslu definovat, objevoval se problém i s tím, co si představit pod částí otázky: „ve smyslu symbolu.“ Přičemž podobně postavená otázka jen s jasnou možností odpovědi ano nebo ne nečinila žádnému z respondentů problém a posléze byli schopni i vyjmenovat důvody, proč tomu tak podle nich je. O to více je zarážející, že následné odpovědi se často neomezovaly jen na krátké odpovědi, ale zkoumaní novodobí váleční veteráni měli tendenci odpovídat rozvinutě, v dlouhých monologických částech (což bylo vzhledem k povaze výzkumu velice žádoucí). Na takovémto příkladu je možné demonstrovat socializaci do pozice vojáka, který je cvičen k předem danému účelu a neočekává se od něj nic více, naopak cokoli navíc je do jisté míry nežádoucí.¹⁰² Je to jasný příklad, jakým způsobem funguje naučení se jasnému řádu a fungování jednotlivce podle toho, jak si Armáda České republiky jako nadřazená instituce sama předurčuje.

Avšak takový způsob uvažování, který Armáda České republiky u svých vojáků podporuje a je ve vojenském prostředí žádoucí, je naopak kontraproduktivní v běžném civilním životě. Problém způsobuje hlavně těm příslušníkům AČR, kteří armádu opustili.¹⁰³ Tyto problémy jsou znatelné hlavně při hledání civilního zaměstnání, kdy i stejná práce

---

¹⁰² V tomto kontextu mluví i jeden z respondentů.

¹⁰³ Nyní nezáleží na tom, zda AČR opustili z vlastní vůle, či neměli jinou možnost.

je v armádě a civilní sféře naprosto odlišná (například práce automechanika). Často jsou bývalí příslušníci Armády ČR zaměstnatelní hlavně v různých bezpečnostních agenturách atp.¹⁰⁴ Cestou z tohoto problému mohou být pro takové případy rekvalifikační kurzy, které je možné absolvovat v ideálním případě ještě před opuštěním armády (nebo kdykoli po jejím opuštění). Touto sociální problematikou se zabývá celá řada výzkumníků.¹⁰⁵

Příkladem práce, ve které je možné vysledovat mimo jiné i potřebu řádu a jasného definování úkolů tak, jak to zmiňují veteráni participující na vzniku této práce, je kombinace dvou výzkumů, jež je prezentována v online článku internetového verze časopisu Vojenské rozhledy. Ten se zabývá sociální prací v Armádě České republiky a byl publikovaný v roce 2017 autory Jitkou Laštovkovou a Peterem Brnulou.¹⁰⁶

Autoři zde zmiňují, že příslušníci armády (AČR) jsou sociálně natolik specifickou skupinou, že je lze charakterizovat jako samostatnou cílovou skupinu sociální práce – přinejmenším pak od chvíle, kdy ozbrojené složky opustili.¹⁰⁷ Sami zmiňují, že Armáda České republiky na oblast sociální práce „do značné míry rezignovala (...) vývoj (...) ztratil kontakt s jejich potřebami. Přitom vývoj dalších armád, ať už členských, nebo nečlenských zemí Severoatlantické aliance jasně ukazuje opačný trend.“¹⁰⁸ Na novodobé veterány se zde nevztahují sice přímo, ale píšou o nutnosti absolvování zahraniční mise jako „nutnosti“ pro další kariérní postup.¹⁰⁹ Podle respondentů výzkumu, které zmiňovaný článek uvádí, je možné vysledovat řešení osobních problémů tím, že velitelé dávají svým podřízeným uvolnění ze služby a prostor, aby své problémy vyřešili sami. Celou práci končí Laštůvková s Brnulou závěrem: „Je patrné, že vojáci postrádají podstatný článek v péči o lidský faktor. (...) Z hlediska

---

¹⁰⁴ I informant, který je již od roku 2015 mimo vojenskou službu našel své uplatnění právě v bezpečnostní agentuře, kde se postupně propracoval až na pozici provozního pro danou oblast. Taktéž potvrzuje a popisuje praxi po opuštění Armády České republiky, kterou si ostatní informanti mohli spíše představovat ze zkušeností bývalých kolegů nebo znalostí funkčních řádů.

¹⁰⁵ Například: Laštovková, Brnula, Nunvářová, Meca nebo Křivánek.

¹⁰⁶ LAŠTOVKOVÁ, Jitka. BRNULA, Peter. *Sociální práce v armádě – možnosti a výzvy v českém prostoru*. [online]. Vojenské rozhledy, 2017, roč. 26 (58), č. 1, s. 40-51. [cit. 2019-04-16]. Dostupné také z: http://vojenskerozhledy.cz/images/archiv_voj_rozhl/cele_cisla/Od_roku_2017/VR2017-1.pdf. ISSN 2336-2995.

¹⁰⁷ LAŠTOVKOVÁ, Jitka. BRNULA, Peter. *Sociální práce v armádě – možnosti a výzvy v českém prostoru*. [online]. Vojenské rozhledy, 2017, roč. 26 (58), č. 1, s. 40-51. [cit. 2019-04-16]. Dostupné také z: http://vojenskerozhledy.cz/images/archiv_voj_rozhl/cele_cisla/Od_roku_2017/VR2017-1.pdf. ISSN 2336-2995.

¹⁰⁸ LAŠTOVKOVÁ, Jitka. BRNULA, Peter. *Sociální práce v armádě – možnosti a výzvy v českém prostoru*. [online]. Vojenské rozhledy, 2017, roč. 26 (58), č. 1, s. 40-51. [cit. 2019-04-16]. Dostupné také z: http://vojenskerozhledy.cz/images/archiv_voj_rozhl/cele_cisla/Od_roku_2017/VR2017-1.pdf. ISSN 2336-2995.

¹⁰⁹ O tom, že je pro další kariéru vojáka nutné projít zahraniční misí se zmiňují i někteří respondenti výzkumu této práce. Dokonce někteří zmínili, že je pro ně nepohoditelné a přijde jim nespravedlivé, když v kariérní hierarchii postoupí na velící pozici někdo, kdo žádnou misi neabsolvoval. Ovšem doplňují, že k takovému kroku nedochází často, a naopak mít v záznamech účast na misi je základním předpokladem pro další postup a dává výhodu proti ostatním čekatelům.

sociální politiky, resp. sociálního zabezpečení, sociální práce v Armádě ČR bezpochyby přítomna je. Na co se však uvedeným článkem snažíme poukázat, je její potřeba také na trhu služeb jako poskytovatelky profesionálních služeb od preventivní sociální práce přes poradenství až k socioterapii. I opřeme-li se o zahraniční zkušenost, je nezpochybnitelné, že sociální práce ve vojenském prostředí citelně chybí a že tento stav generuje problémy do budoucna.“¹¹⁰

Při pohledu na řešení osobních problémů přidělováním osobního volna je možné do jisté míry pozorovat, jak velitelé chrání funkčnost řádu a pracovního nasazení ostatních vojáků v jednotce či útvaru, neboť osobní problémy mohou mírně, ale i závažně, narušovat pracovní nasazení, soustředění atp. Tím by jedinec ohrožoval svým individuálním problémem celý kolektiv. Jeho částečná a dočasná separace toto ohrožení přinejmenším částečně eliminuje. Pokud je ale ochrana kolektivu proti individuálním problémům prvořadá, je armáda specifická v druhém přístupu. Ten popisuje, jak osobní problémy ovlivní profesní dráhu jednotlivce. Příslušníci Armády České republiky jsou (například) penalizováni vždy na dvou úrovních při trestním řízení (řízení motorového vozidla pod vlivem alkoholu) i takových problémech jako je např. exekuce. Pokud voják vykoná trestný čin, je mimo následky civilního procesu automaticky propuštěn z Armády České republiky a jsou mu odebrány veškeré zásluhy a výhody. Tento problém reflektují zkoumaní příslušníci nejen jako něco, co je „nefér“, ale i jako morální symbol. Voják v tomto ohledu nese za své činy větší zodpovědnost než běžný občan a musí reprezentovat takové postavení ve společnosti. To je také podle respondentů slučitelné s odpovědností, kterou mají ve své práci. Při jejím výkonu se musí dle vlastních slov dokázat ovládat, racionálně myslet a kontrolovat situaci – zvláště v případě, že jsou ozbrojeni – ať už při výcviku nebo během výkonu služby v misi. Přítomnost v registru dlužníků může být důvodem, proč bude pro vojáka nemožné postoupit dále v hierarchii a rozvíjet svou kariéru.

Výsledky publikované Laštovkovou a Brnulou potvrzují i příslušníci Armády ČR, kteří se účastnili výzkumu této diplomové práce. Ačkoli většina z nich může podávat jen zkušenosti během služby, jeden (již zmíněný) informant, který odešel z AČR v roce 2015¹¹¹ doplňuje, že tato „pomoc“ se vojákům nedostává řádně ani při výkonu služby, ani po tom, co armádu opustí. Sám porovnává změny v sociální práci od dob profesionalizace armády po roce 2000 až do ukončení kariéry. Popisuje ji jako „absolutně žádnou“ a to i přesto, že se dle

---

¹¹⁰ LAŠTOVKOVÁ, Jitka. BRNULA, Peter. *Sociální práce v armádě – možnosti a výzvy v českém prostoru*. [online]. Vojenské rozhledy, 2017, roč. 26 (58), č. 1, s. 40-51. [cit. 2019-04-16]. Dostupné také z: http://vojenskerozhledy.cz/images/archiv_voj_rozhl/cele_cisla/Od_roku_2017/VR2017-1.pdf. ISSN 2336-2995.

¹¹¹ Do Armády České republiky vstoupil v roce 1999 po absolvování základního výcviku (tzv. vojny).

jeho vyjádření Armáda ČR snažila tento koncept začít tvořit právě po vzoru zemí Západu. Postupně se v jeho pohledu začal koncept usazovat, ale přesto nebyl nijak výrazně funkční při (potencionálním) reálném využití vojáky.

Posledním důležitým atributem, který je zmiňován novodobými veterány, již se účastnili výzkumu, je jejich nalezení sebe sama. Armáda jim dle jejich slov dala vše, co potřebovali – ať již zmiňované zázemí, řád nebo sociální vazby s kolegy (až na úroveň kontaktu na v osobní sféře s jejich nukleárními rodinami). Tuto situaci popisují jako „*neměl jsem ponětí, co bych dělal, byl jsem ztracený, bezradný. Tento problém vstupem do Armády ČR zmizel a já našel své místo, kde něco znamenám.*“

Reflektovaná data v kontextu základních pojmů a cílů práce

Tato kapitola bude rozdělena do několika základních částí, které se odvíjejí, od již výše představených pojmů moci, ideologie, propagandy a dalších. S využitím těchto pojmů bude tvořena základní struktura této kapitoly. Celou kostrou se bude následně prolínat obsah dříve již několikrát zmíněných tří okruhů, které se zabývají postavením armády ve státě, její funkcí a její prezentací, a jež byly blíže představeny v kapitole věnované cílům práce.

Armáda: monopol na násilí a moc

Moc státu a jeho nárokování si statutu být jedinou institucí, která může na svém území legálně provozovat násilí, jde prakticky ruku v ruce. Aby mohl stát vyvíjet jakýkoli nárok na monopolizaci – vlastnění prostředků a oprávnění – pro vykonávání násilí na lidech legální cestou, musí mít určitou míru moci. Jednak pro ovládnutí těch složek státu, které tento akt provedou. A jednak s tím musí souhlasit drtivá většina obyvatel.¹¹² Zde je možné pojmenovat tři kategorie figurující v tomto vztahu:

1. Ovládající: tuto roli přebírá stát – potažmo vláda státního uskupení. Role ovládajícího je v demokratickém systému ČR postavena na hegemonním atributu souhlasu, který ovládajícímu předává ovládaný.

---

¹¹² Tím navazuje na hegemonní systém státního zřízení.

2. Nástroj: tím se v tuto chvíli stává Armáda České republiky. Její pozice je sice také na úrovni ovládaného, ale její funkce v tomto kruhu je dále definována pro její využití k dalšímu ovládnutí – tedy těch, jež jsou níže popsáni jako „Ovládaní“. Pokud se nahlíží na armádu jako na celek – nástroj. Je třeba podotknout, že sama je složena z jednotlivců, kteří individuálně patří mezi ovládané. Ti jsou navíc ovládáni ze dvou stran, neboť vojáky ovládá jak armáda jako její příslušníky, tak stát jako své obyvatele. V tomto pohledu je postavení nástroje velice specifické, neboť při jeho užívání přebírá role ovládajícího i ovládaného.
3. Ovládaní: těmi jsou označeni obyvatelé daného státu – v tomto případě České republiky. Ovládaní jsou vládou státního uskupení (ovládajícím) a to skrze nástroje – v kontextu této práce je to hlavně Armáda České republiky. Pro efektivnější ovládnutí se však používají ucelené nástrojové celky, které jsou soustředěny do ISA a RSA, jak je v návaznosti na Gramsciho hegemonii popsal Louis Althusser.¹¹³

V tomto mocenském vztahu tří popsaných kategorií vládní mocenské rozdělení sil tak, že je každá z těchto vrstev/skupin/tříd/kategorií schopna (ač rozdílným způsobem) ovládnout jakoukoli další. Jako vláda ovládá např. Armádu ČR a obyvatele. V krajním případě může stejně tak AČR nebo obyvatelé České republiky ovládat vládu. Tento přístup jen potvrzuje postoj, že Česká republika je svým demokratickým zřízením hegemonickým státem tak, jak jej podobně popisoval Antonio Gramsci. Nutno podotknout, že Gramsci tento koncept vytvářel s jinou formou nadvlády (totalitní). Přesto jsou tyto principy přenositelné a popsitelné právě na zřízení České republiky. Neboť bez občanů, jejich souhlasu a podpory by nemohla vláda dlouho udržet svou faktickou moc. Stejně je tomu v případě armády, která je v tomto smyslu závislá hlavně na státní moci – čímž přímo i nepřímou na obyvatelích státu.

Způsob, jakým tuto perspektivu rozdělení moci reflektují informanti je poměrně jednoduchý. Jediným explicitním vyjádřením, které spojuje všechny zkoumané subjekty je, že s tímto rozdělením souhlasí. Síla v rukou státu a jeho monopolizace násilí je podle nich správná a naprosto ji kvitují. Toto stanovisko odůvodňují především nutností udržovat „pořádek“. Bez přivlastnění legálního výkonu násilí státem by podle nich nebylo možné, aby se společnost v České republice udržela, aby zůstala pospolitá a bezpečná. Kdyby tomu tak

---

¹¹³ Stručné představení těchto pojmů je možné nalézt v první polovině této práce.

nebylo, předpokládají, že by se lidé mezi sebou „v lepším případě zabíjeli, v horším pozabíjeli.“

Přesto v implicitní rovině je možné tento postoj zaznamenat. Novodobí váleční veteráni, již participovali na výzkumu, shodně popisují několik aspektů, které jsou přímo spojeny s problematikou propůjčení moci. Těmi jsou výpovědi takového charakteru, jež obsahují zmínky o prezentaci Armády ČR pro veřejnost, Českou republiku a ostatní státy – a v neposlední řadě i prezentace potenciálnímu či známému nepříteli. V návaznosti na toto práce rozděluje dvě linie, ve kterých se Armáda ČR prezentuje, a to:

1. skrze vlastní komunikační kanály, veřejné akce apod.;
2. skrze individuální vojáky Armády České republiky – jejich vzhled, chování... celková reprezentace jeho osoby, jejímž prostřednictvím dochází ke spoluvytváření obrazu o Armádě ČR.

Dále v odpovědích reflektují jejich potřeby při různých výjimečných stavech uvnitř i vně České republiky. Jako takové označují zahraniční mise, případně kroky nutné k obraně státu v čase jeho přímého ohrožení. Do této kategorie ale také patří jejich pomoc při živelných katastrofách (nejčastěji zmiňované jsou povodně) v České republice. V těchto úkonech označují nejen možnost prezentace, kdy civilní obyvatelstvo vidí, že armádu má, že jim pomáhá a že její práce je kvalitní a může se na ni spolehnout. Sledují v tom také způsob, jak zvyšovat morální kredit Armády ČR před veřejností a tím upevňovat její pozici ve státě právě skrze pohled veřejného sektoru.¹¹⁴

Samostatným tématem je moc a její rozdělení v Armádě České republiky. V první řadě je vhodné názorné předvedení posloupnosti velení v AČR, následně se bude kapitola této problematice dále věnovat.

---

¹¹⁴ Úspěšnost těchto a dalších skutečností v prezentaci Armády ČR dokazují i čísla z výzkumu Centra výzkumu veřejného mínění. O tom však podrobněji v kapitole Armáda: propaganda.

Posloupnost velení v Armádě České republiky na základně hodností – rozděleno dle hodnostních sborů (řazeno od nejvyššího po nejnižší postavení):

Hodnostní sbor: **Generálové**

armádní generál, generálporučík, generálmajor, brigádní generál

Hodnostní sbor: **Vyšší důstojníci**

plukovník, podplukovník, major

Hodnostní sbor: **Nižší důstojníci**

kapitán, nadporučík, poručík

Hodnostní sbor: **Praporčíci**

štábní praporčík, nadpraporčík, praporčík, nadrotmistr, rotmistr

Hodnostní sbor: **Poddůstojníci**

rotný, četař, desátník

Hodnostní sbor: **Mužstvo**

svobodník, voják

V Armádě České republiky je stejně jako v dalších profesionálních armádách posloupnost velení jeden z nejzákladnějších faktorů jejího zřízení. Armáda je jako ozbrojená složka státu, která je určena primárně k bojovým úkonům ve prospěch státu (resp. na rozkaz vlády České republiky) nutně organizovaná mimo rámec demokratického systému fungování. Její zřízení je přísně hierarchické a tomu odpovídá i posloupnost velení mezi skupinami i jednotlivci uvnitř armády. Výše popsaný model posloupnosti velení Armády České republiky tento systém fakticky reprezentuje. Lze z něj vyčíst kdo je komu podřízený či nadřízený. Současně ukazuje, jakou šíři je svým rozhodnutím jednotlivce s určitou hodností schopen zabrat – například voják je v hierarchii nejnižší a nemá díky tomu nikoho, komu by mohl dát rozkaz, jež by měl splnit a tím ho ovlivnit užitím vlastní síly postavení. Jeho pravým opakem je armádní generál, který má moc působit skrze celou infrastrukturu Armády České republiky. Hodnost tedy předává jejím nositelům i jasně vymezenou moc a sílu vykonávat určité úkony v rámci armády.

Tento model struktury samostatné instituce uvnitř státu je prvním faktorem, kterým lze uvést debatu o tom, zda je Armáda ČR v rámci České republiky natolik samostatným orgánem, že lze do určité míry mluvit o „státě ve státě“ či s nadsázkou popsatečně jako monarchie. Příkladem je království: vláda představuje krále, zatímco armáda je jedním z vazalů/šlechticů. Tito šlechtici jsou na svém králi závislí svou poslušností, odváděním daní apod. Král jim za to s využitím dalších zdrojů nabízí ochranu, stabilní ekonomické zázemí atd. Tento jev lze velice přeneseně sledovat i ve vztahu Armády České republiky a České republiky. Zatímco AČR odvádí vládě své služby v podobě ochrany, dává jí do služby své příslušníky, výsledky vědeckého pokroku nebo symbolickou moc pro vnitrostátní i mezinárodní účely. Česká republika na oplátku dává Armádě ČR přístup ke všem možným zdrojům – lidským, finančním, technologickým i materiálním. Současně ji propůjčuje legitimitu k ozbrojování sebe sama a za určitých podmínek vykonávání násilí na občanech vlastního či cizího státu na legální úrovni. Vším tím, co Armáda České republiky od státního zřízení získává, dostává i určitou míru autonomie a možnost vlastního rozvoje a rozhodování o interních i vnějších záležitostech bez nutnosti schválení nadřízeného orgánu či nejvyššího velitele.

Armáda České republiky je tedy samostatnou ozbrojenou složkou státu, která má jistou dávku autonomie, poměrně pevné postavení ve státním zřízení se svolením užívat legálně násilí ve jménu bezpečí a ochrany – **před násilím**. Tento stav potom kvitují i samotní příslušníci AČR, kteří se zúčastnili výzkumu této práce. Takový systém jim přijde nejen v pořádku, ale hlavně nezbytný pro správný a stabilní chod České republiky. Současně při tom (v některých případech vědomě, v jiných nevědomě) upozorňují na ovlivnění jejich úsudku výcvikem a Armádou ČR. Ta je dle jejich vlastních slov naprosto změnila. Na základě výpovědi jednoho z respondentů je v první fázi výcviku „ubije“ psychicky na samé dno a z něho potom vystaví novou osobnost, která odpovídá kritériím, jež sama armáda od svých podřízených požaduje. Takto „předělaný“ voják je pak schopný přijímat rozkazy a základní funkční ideologii, která v armádě existuje. Navíc se učí s tímto způsobem života plně ztotožnit. I zde je tedy patrná moc armády, která ovlivní individuální osobnosti natolik, že je upraví k obrazu svému. Takoví vojáci pak ale pracují na úrovni znalostí a myšlení jen do té míry, do které jim to Armáda ČR dovolí – alespoň tak je to možné pozorovat na informantech výzkumu, kteří svými odpověďmi a jednáním značně odpovídali své hodnosti i profesi uvnitř AČR (v porovnání mezi respondenty vzájemně). Čím nižší pozici respondent měl, tím užší byly nejen jeho odpovědi, ale i obecné znalosti. Naopak čím vyšší bylo jeho postavení, tím větší měl přehled na obecnou problematiku.

Bylo vidět, jak zvládají využívat své zkušenosti s velením, mají přehled o dění ve svém okolí, politice... Dokážou uvádět příklady, které si vymyslí a upraví podle potřeby.

Na koncepty moci uplatňované v Armádě ČR s ohledem na její strukturu navazuje koncept Ervinga Goffmana popisující *totální instituce*.¹¹⁵ Pod tímto pojmem jsou obecně zahrnuty organizace, které jsou založené na uzavřeném hierarchickém uspořádání. Od zbytku společnosti, v níž působí, jsou oddělené dvěma způsoby: svým zaměřením, pravidly atp.; a též fyzickými zábranami jako např. samostatné budovy, ploty, zdi atd. Sledovat popisovaný koncept na příkladu Armády České republiky je poměrně jednoduché. Jde o uzavřenou instituci vymezenou v první řadě specializovanou činností a postavením ve společnosti. Přebírá úkony nutné k obraně státu a na tomto základě má vymezené právo na činnosti spojené s ozbrojováním či cvičením s tím spojených technik. Dále se s ní spojuje nárok na veškeré druhy zdrojů České republiky. Od společnosti se v tomto kontextu Armáda ČR vymezuje několika základními způsoby:

1. Zaměřením své profese a jejím výkonem.
2. Oblečením. Armáda ČR má pro své příslušníky jednotné uniformy lišící se od sebe:
a) na základě hodnosti; b) vzhledem k jejímu určení (vycházející například z druhu operace, lokaci působení atp.).
3. Působením primárně v uzavřených prostorách, které jsou určeny pouze pro její potřeby. Jedná se hlavně o kasárna, vojenská letiště a výcvikové prostory. V tomto kontextu lze za zvláštní místa působnosti označit i lokace bojových operací a dalších prostorů, na kterých Armáda ČR vykonává jakoukoli aktivitu. Taková místa jsou oddělena přinejmenším důvodem, který donutil AČR v daném prostoru operovat. S tím může v některých situacích dojít k uzavření daného prostoru veřejnosti.
4. Způsobem vlastní organizace. Ačkoli je Armáda České republiky nástrojem demokratického státu, její fungování je demokracii pravým opakem. V AČR funguje výše zmíněná hierarchická struktura založená na rozdělení moci dle postavení v ní (viz výše předvedená struktura hodnostních sborů).

---

¹¹⁵ Například in: PETRUSEK, Miroslav a kol. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum, 1966. ISBN 80-7184-311-3.

5. Vzděláváním veřejnosti, svých i potencionálních příslušníků AČR. Jak je v této práci také zmíněno, Armáda ČR vytváří systém vzdělávání s ohledem na její působení jako ideologického státního aparátu (viz následující kapitola) a vytváření nové osobnosti vojáků při vstupním výcviku (podrobněji uvedeno v reflexích informantů i následujících kapitolách).

Armáda: ideologie, hegemonie, ISA, RSA

Při jednoduché definici rozdílů mezi státním zřízením ideologickým a hegemonickým jsou základními prvky: ideologie je proti hegemonii statická, hegemonie na rozdíl od ideologie funguje v závislosti souhlasu ovládaných, snaží se neustále hledat konsensus a dochází k neustálému boji ideologií vládnoucích a poddaných tříd, zatímco ideologie (jako vládnoucí systém – např. nacistická ideologie v druhoválečném Německu) přijímá změny těžko a naopak (často násilně) prosazuje pevně daná pravidla. V této práci však není ideologie jako pojem užívána pro označení zřízení státního aparátu, ale pro popsání něčeho, co lze velice zjednodušeně pojmenovat jako myšlenkové postoje. Také již bylo zmíněno, že na Gramsciho hegemonii navazuje Althusser koncepty ideologických a represivních státních aparátů.

V této části práce se prostřednictvím získaných dat bude prezentovat několik závěrů o tom, proč je armáda v hegemonickém státě velice důležitá. Že má svou vlastní ideologii, kterou vštěpuje svým příslušníkům a patří nejen mezi represivní státní aparáty, ale přinejmenším v dnešní podobě se projevuje velkým zastoupením také na úrovni ideologických státních aparátů.

Jako první bude představen v tomto směru již několikrát zmiňovaný a definovaný pojem hegemonie. V této části se k předchozím zmínek osvětlí problematika hegemonie tak, jak navazuje na Armádu České republiky ve světle toho, jakým způsobem se v tomto kontextu vyjadřují informanti výzkumu. Pokud se vychází pouze z obsahu rozhovorů s novodobými válečnými veterány, je AČR a její role v státním hegemonickém boji poměrně jednoznačná. Veteráni totiž armádu popisují v tomto smyslu jako nástroj, který má za úkol, aby vše probíhalo správně dle stanovených pravidel a v mezích řádu, který existuje. Podobným příkladem takového nástroje je Policie České republiky, která dohlíží na pořádek v každodenní interakci s občany ČR (na rozdíl od Armády ČR).

Nejlépe je způsob, jakým označují AČR v hegemonickém boji jako nástroj, viditelný na tom, jak reflektují její funkci při ovlivňování veřejného mínění, čímž dává ovládaným důvody a pocity, které zajistí, že se nechávají ovládat a souhlasí s tím, jak ovládající vládne. Během prezentace veřejnosti se Armáda ČR neukotvuje pouze sama jako instituce, ale přenáší prostřednictvím sebe moc státu, který tímto způsobem posiluje své vlastní postavení. Dává najevo, že je připravena k boji nejen ona, ale že stát je dobře připraven bránit se jejím prostřednictvím potencionálnímu nebezpečí. Stanovisko občanů České republiky, že je Armáda ČR jednou z nejlépe hodnocených institucí (má největší důvěru veřejnosti) je viditelné i na průzkumech veřejného mínění Centra pro výzkum veřejného mínění (CVVM). Tvorbou pocitu silného státu pomáhá armáda vkládat důvěru a získávat souhlas s celou řadou procesů, které stát vykonává – nejvíce explicitní je to při podpoře zvyšování výdajů na armádu ze státního rozpočtu (současných přibližně 1,19 % HDP z roku 2019 by se mělo do roku 2024 zvýšit na hranici 2 % HDP) nebo při schvalování účasti České republiky na zahraničních operacích samostatně nebo v rámci různých spojení (hlavně NATO). Souhlas s vylepšováním armády nebude souviset pouze s aspektem její dobré prezentace, ale rozhodně je to jeden z hlavních atributů. Dalšími jsou jen pro zmínku: zahraniční situace, politická nálada v České republice atp.

Vyjma přehlídek a připravených ukázek schopností Armády České republiky je její velkou výhodou v očích veřejnosti (jak to reflektují participující novodobí veteráni) aktivní pomoc při živelných událostech, kdy se využívají armádní zdroje jako technika, ale i lidé. Armáda však nemusí pomáhat pouze při krizových situacích jako jsou velké povodně nebo požáry. Jedná se i o pomoc v těžko dostupném nebo nebezpečném terénu, kde spolupracuje s hasiči a záchranáři.¹¹⁶

Všechny zmíněné akty jsou tím, čím se zdají být. Ovlivňují veřejné mínění tím směrem, kterým je v danou situaci potřeba a vytváří tak prostor, kde ovládaní souhlasí s tím, co chtějí ovládající a Armáda České republiky je v tomto jedním z hlavních institucionálních nástrojů České republiky – ovládajícího.¹¹⁷

Nyní se bude práce věnovat využití Armády ČR v kontextu ideologických a represivních státních aparátů. Nejdříve se zaměří na represivní státní aparáty, kde je role armády poměrně

---

¹¹⁶ Podobné postupy zmiňuje například jeden z velitelů posádky v Olomouci (vzhledem k jeho absenci v zahraniční misi však nemohl být zařazen do výzkumu).

¹¹⁷ Podrobněji k tomuto tématu ještě v následující kapitole, která se věnuje propagandě.

jasně vymezená. Až následně představí to, jak armáda funguje na úrovni ideologických státních aparátů.

Represivní státní aparáty jsou podle Althussera¹¹⁸ výhradně v kompetenci státu (na rozdíl od ideologických). Jejich účel není určen pro ovlivňování myšlení na abstraktní úrovni, ale jsou určeny primárně pro výkon moci na obyvatelích – čímž však následně utváří jejich myšlení. Náplní výkonu moci represivních složek je užívání násilí a jeho distribuce dále. Z toho důvodu tvoří ústřední trojici mezi represivními státními aparáty v České republice: soudy, Policie České republiky a Armáda České republiky. Zatímco soudy mají moc určovat a řídit, jak bude násilí distribuováno. Armáda a policie mají faktickou moc pro výkon legálního násilí a jsou tedy tím konkrétním nástrojem, jenž jako klíčový aktér výkonu státní moci jedná. V kontextu je možné tvrdit, že armáda je činným nástrojem, skrze který funguje vykonávání monopolizovaného násilí státu. Samotní respondenti tuto aktivitu potvrzují s tím, že je ideální, aby tuto moc mělo jen omezené uskupení jako stát (v tomto případě ho zastupují ozbrojené složky), čímž se násilím zamezuje jinému násilí. Ačkoli byla následující reflexe zmíněna již výše v textu, je nutné zdůraznit, že toto privilegium považují za jedno z klíčových pro udržení řádu a funkčnosti celé sociální skupiny obyvatel České republiky.

Jiným způsobem je armáda ukotvena v rámci konceptu ideologických státních aparátů. Hlavními články ISA jsou: náboženství, vzdělávání, právo, rodina, politika, média, literatura a umění. Ve všech těchto ideologických aparátech je možné najít alespoň částečně participující Armádu ČR. V některých, jako jsou média, by tvrzení, že se jedná (v kontextu armády) o ideologický státní aparát, nebyla zcela jednoznačná (příkladem jsou pouze vlastní webové stránky či aktivita na sociálních sítích jako je Facebook nebo Youtube). V dalších částech by byla tvrzení, že je armáda ISA spíše neopodstatněná – třeba právo, kde sice existuje tzv. vojenské právo, ale to vychází primárně z vnitřních pravidel Armády ČR a jen jí se také týká. Hodně vágní by potom bylo spojovat armádu s ISA skrze umění a velmi na hraně by to bylo i s rodinou nebo politikou. Ačkoli v obou případech může armáda hrát velkou roli – v rodině už jen díky příslušníkům, kteří by do ní patřili. V politice hraje zásadní roli při udržování moci a může vytvořit samotnou vládu. A umění může ovlivňovat už jen svou aktivitou. Ani jeden z těchto důvodů však netvoří pro zmíněné aparáty zásadní ověřitelnou kategorii, kterou by navíc reflektovali informanti této práce.

---

¹¹⁸ KETMAN, Jakub. *ISA*. [online]. 2015 [cit. 2019-04-16]. Dostupné také z: <http://medkult.upmedia.cz/Keywords/isa/>

Zvláště vyčlenit je možné tři z nich: literatura, náboženství a vzdělávání. U těchto tři ideologických aparátů je možné vytvořit popis a spojit je s Armádou ČR prostřednictvím sebraných dat hloubkových rozhovorů. I proto se práce věnuje reflexi těchto aspektů ISA individuálně od „nejméně“ po „nejvíce“ reflektovanou ve výpovědích novodobých válečných veteránů.

Literatura je u respondentů něčím, co není zcela explicitně reflektováno ve smyslu, v jakém je brána v potaz touto prací. Všichni do jednoho vypovídají, že knihy jako takové nečtou – nemají na to ve svém zaměstnání dostatek volného času, který by této činnosti byli ochotni obětovat. Jejich literární aktivita se promítá ve třech formách: časopisy (byť většinou s armádní či jinak militantní tematikou), internetové texty a audioknihy. V takovém případě by ale nebylo možné Armádu ČR s ISA přímo propojit – možná s trochou nadsázky přes obsahy v časopisech a magazínech. Jenže zde je důležitější to, jakým způsobem působí armáda ve formě jako ideologický státní aparát prostřednictvím literatury. Ačkoli je tento dosah pravděpodobně nejmenší, je přesto reflektovaný ve výzkumu. Jedná se o knihy a další publikace, které vydává sama Armáda České republiky (potažmo Ministerstvo obrany). Demonstrativním příkladem je kniha vydaná Ministerstvem obrany s názvem *Armáda České republiky, Symbol demokracie a státní suverenity*.¹¹⁹ Tato publikace svým názvem může vytvářet dojem, že se jedná popis AČR jako symbolu. V konečném důsledku se jedná o přesný popis toho, co je Armáda ČR a další ozbrojené složky (vyjma policie). Popisuje, jaká je její náplň a co vykonává v zahraničních misích. Vytváří určitý dojem nejen o AČR, ale přeneseně popisuje i role státu v jednotlivých úkonech. V této části by bylo možné započítat i veterány zmiňované knihy, které se přímo týkají vojenství, armády nebo Armády České republiky – zvláště pokud se jedná o děje z aktuálních misí apod., jež nevydává přímo AČR, ale například civilisté, novináři, odborníci či samotní příslušníci Armády ČR. Což potvrzuje, že lze AČR zapojit i do literární části ideologických státních aparátů – ačkoli o dosahu a účinku těchto textů by bylo vhodné vést samostatný výzkum.

Náboženství je novodobými válečnými veterány dalším poměrně často reflektovaným aparátem. Ovšem i zde jde spíše o přenesenou formu reflexe, než že by ji sami popisovali jako něco, co v Armádě ČR funguje na tak propracované úrovni, aby to šlo jednoduše použít pro propojení ISA a AČR. Armáda České republiky je úzce spjata s křesťanstvím a cestou zřízení Vojenské duchovní služby jej v armádě podporuje. V AČR proto běžně vykonávají svou

---

¹¹⁹ ODBOR KOMUNIKACE A PROPAGACE MINISTERSTVA OBRANY. *Armáda České republiky, Symbol demokracie a státní suverenity, 1993–2012*. Praha: Ministerstvo obrany, 2013. ISBN 978-80-7278-614-5.

činnost kaplani a další duchovní, kteří jsou současně příslušníci Armády ČR. Přesto – to, co je vzhledem k této práci možné spojit s ISA a armádou v kontextu náboženství, je způsob, jakým se Armáda ČR „chová“. Zvláště viditelné je to na způsobu, jakým armáda „přeměňuje“ rekruty na své vojáky. Již bylo zmíněno, že armáda dává příslušníkům všechno možné jako je řád atp. a také, že je při vstupním výcviku dostane na samé „dno“, aby následně vystavila jejich novou osobnost. Tento přerod však není jen o tom, že je představen a vštěpen nový způsob života. Takový přerod je složen ze vštěpování rituálů. Některé se týkají nutností spojených s výkonem práce (jako nácvik střelby nebo ovládání zbraní), další jsou spojeny s kázní a poslušností (pořádek, vzhled), další jsou jen socializačními rituály, které spojují jednotlivce v armádě do jednoho pevného a pospolitého celku (pietní akce za padlé, kázání, rehabilitace nebo společné večírky). Armáda převzala základní atributy církvi a přetvořila je do vlastního pojetí. Nepoužívá sice „desatero“, ale užívá podobné prostředky, které mají za cíl získat od vojáků poslušnost, pokoru a zcela ovládnout jejich chování. Vytvořením vlastního systému – vlastního náboženství – se z ní stává v jedné úrovni samostatný ideologický aparát, který funguje nejen pro potřeby Armády České republiky, ale stejně tak pro vládu České republiky. Je tedy nejen nástrojem, ale také ovládajícím a ovládnutým.

Vzdělání je ve všech směrech nejvíce viditelným ideologickým aparátem, který armáda sama vytvořila a jímž ovlivňuje příjemce v dosahu. Armáda v současné době (rok 2019) již stabilně vzdělává nejen vlastní příslušníky, ale i širokou veřejnost.

Vzdělávání příslušníků Armády České republiky je pro ni naprostou samozřejmostí. Je pro ni důležité dostatečné vzdělání jednotlivých vojáků na to, aby mohli provádět úkony spojené s jejich zaměstnáním. Vzdělává profesionální vojáky, příslušníky Aktivních záloh a mládež i běžnou veřejnost. U mládeže je myšleno hlavně středoškolské vzdělávání¹²⁰ (s možností navázání na vysokoškolské). Ač během studia nejsou žáci vojenských středních škol plnohodnotnými příslušníky – tedy profesionálními vojáky – je jejich vzdělávání zaměřeno přímo na vojenskou techniku a službu, kde se učí vše, co budou jednou k výkonu této profese potřebovat (existuje zde oprávněný předpoklad, že by žák měl v AČR pokračovat i po dokončení studia). Velice podobné je to při vysokoškolském vzdělávání na Univerzitě obrany, jež nabízí i studijní programy, které svým zaměřením nejsou čistě vojenským vzdělávacím systémem. Ideologie armádního systému je v těchto institucích velice znatelná. Příklad tohoto závěru předvádějí samotní vojáci, již se nějak podíleli na výzkumu této práce nebo předchozí

---

¹²⁰ Atypickou složkou je potom vzdělávání veřejnosti obecně pomocí programu POKOS (viz níže), který se věnuje i popularizování Armády České republiky během základního vzdělávání.

bakalářské práce autora, kdy byly vidět velké rozdíly v odpovědích a chování těch, kteří měli plné vojenské vzdělání a těch, kteří ne a prošli i civilním vzděláním během střední nebo vysoké školy. Volným popisem této situace potom byla věta: „*Jsou vojáci zelení a zelenější.*“¹²¹

V této práci je však pro vymezení ideologických státních aparátů mnohem důležitější vzdělávání veřejnosti od dětí po dospělé. Tato výuka probíhá ve více formách. Jednou z nich jsou veřejné akce zaměřené na seznamování veřejnosti s armádou. Dalším neopomenutelným případem jsou vojenská muzea, knihy apod. Samostatnou a novou součástí je v roce 2018 (první ročník nastoupí v akademickém roce 2019/2020) otevřený obor na vojenské střední škole, který má sice vojenskou náplň a je formovaný jako příprava na povolání vojáka – avšak – je koncipovaný jako civilní obor. Tento způsob propojování vojenského a civilního sektoru je mimo jiné indikátorem, jak se AČR snaží dostat do povědomí veřejnosti a obrátit její ideologii v prospěch svůj a jejím prostřednictvím i ve prospěch České republiky.

Samostatně jsou připravovány programy na vzdělávání veřejnosti a její seznamování se s Armádou České republiky obecně. Hlavním takovým je tzv. POKOS neboli **Příprava Občanů K Obraně Státu**. Ten má za úkol zajišťovat připravenost občanů České republiky k potencionální obraně státu (i přesto/právě proto, že branná povinnost zanikla společně s profesionalizací AČR). Ačkoli v praxi to znamená hlavně objíždění škol s prezentacemi a vytváření povědomí o tom, že vůbec nějaká Armáda České republiky existuje (podle názoru respondentů je to i docela důležitá část náboru budoucích kadetů).¹²²

Armáda České republiky aktivně vzdělává budoucí vojáky i veřejnost v koncepci armádní ideologie, která musí nevyhnutelně vycházet z ideologie, kterou jako nástroj rozšiřuje mezi ovládané ovládající státní zřízení, ale současně se přitom sama chová jako ovládající.

Armáda: propaganda

Způsoby, jakými lze popsat vztah propagandy a armády – respektive využívání propagandy armádou – byly prezentovány v předchozí kapitole **Armáda a propaganda**. Tento vztah byl popsán na úrovni, jakým způsobem je propaganda využívána v různých bezpečnostních stavech fungování státu (zda je mír nebo je stát v ohrožení/válečném stavu).

---

¹²¹ O tu se zasloužilo několik respondentů, avšak takto explicitně ji předvedl plukovník generálního štábu František Hlaváček – přepis jeho rozhovoru je dostupný v příloze již výše zmiňované bakalářské práci autora.

¹²² O náboru bude ještě psáno níže v kapitole, jež se zajímá propagandou.

Tato část se opět zaměří na to, co reflektují respondenti výzkumu. Jak dokážou sami zrcadlit využívání propagandy v armádě, jak jej hodnotí atp. Téma bylo vzhledem k mírovému stavu České republiky reflektováno hlavně ve smyslu využití propagandy v době míru, a zvláště cíleně na vlastní obyvatelstvo – jak Armáda České republiky ovlivňuje skrze propagandu obyvatele České republiky – a jaký z toho může mít profit Česká republika, případně jaké je její zapojení do tohoto systému. K částečnému propojení se zahraničním potom dochází hlavně ve spojení s výpověďmi o propagandě, jež je užívána na území, kde probíhají zahraniční operace české armády.

Ovlivňuje veřejnost pro základní důvody, jakými jsou: získání co největší přízně a důvěry civilní sféry; nábor nových rekrutů; podpora sama sebe v očích státního zřízení. Ačkoli jsou tyto důvody na první pohled provázané, neboť důvěra podpora společnosti přináší pozitivní výsledky při rekrutaci i potřebě podpory ze strany státu, je třeba se na ně podívat v první řadě odlišně. Jsou to natolik silné argumenty a propagandistické cíle, že je i pro příslušníky AČR přirozené je oddělovat ve chvíli, kdy je toto téma součástí rozhovoru.

Nejvíce respondenti reflektují potřebu Armády ČR vytvářet o sobě dobrý dojem a vlastní postavení ve společnosti. Pozitivní naladění společnosti a civilního sektoru potřebuje armáda jako hlavní cíl svého snažení. V případě, že by byla armáda společností odmítána a neměla v ní žádnou podporu, bylo by pro ni prakticky nereálné fungovat. Jednak by docházelo k tlaku na politické špičky vlády, jež mají zřízení armády na starost. A jednak by došlo k odlivu příslušníků armády – respektive by to zásadně omezilo její lidské zdroje pro rekrutaci nových příslušníků. Což by v případě, kdy je armáda plně profesionalizovaná a není schopna si zajistit brance během povinné služby, bylo fakticky likvidační. Na(ne)štěstí v současné době je Armáda České republiky na opačném pólu. Důvěra v ní během let udržuje nejvyšší příčky a její „obliba“ dokonce posiluje.¹²³ V návaznosti na tuto pozici si Armáda ČR může nárokovat ve společnosti větší míru participace na všem, co je pro ni nutné – vytváří větší a slavnostnější veřejné akce, věnuje se vzdělávání, práci s veřejným sektorem, výzkumu. Navíc jsou viditelnější i vojenští odborníci, kteří se vyjadřují k různým bezpečnostním situacím ve světě – takové jednání lze považovat za přisuzování váhy slovům těchto zástupců.

Pokud je armáda tak na výši, jak popisují respondenti, je to přímo spojené s jejím postavením ve státě. Získáním souhlasu s procesy od ovládaných, stává se tento nástroj ovládajícího do jisté míry ovládajícím sám. Skrze ovládané totiž získá takovou moc, aby si na

---

¹²³ Alespoň to vyplývá ze statistických šetření, jež provedlo CVVM.

původního ovládajícího (státu) mohla začít klást podstatně vyšší nároky, ať už se jedná o peníze, techniku nebo přístup ke zdrojům. Všechny tyto požadavky jsou splněny o to jednodušeji, o co víc s nimi budou kromě vlády souhlasit i občasně.

Je ale potřeba zmínit, že propaganda v tomto kontextu není jednostranně vedená pouze armádou. Jejím značným přispěvatelem a tvůrcem této propagandy je i Armádě ČR nadřazená státní složka České republiky: Ministerstvo obrany. Hlavně jeho prostřednictvím vznikají propagandistické materiály, které jsou veřejně vidět. Ve spolupráci totiž AČR a Ministerstvo obrany vytváří celou síť informačních kanálů od médií až po různé předměty. Respondenti zmiňovali hlavně letáčky (náborové) a články v internetových novinách. Dalšími jsou potom ale i reklamy v kinech,¹²⁴ náborové brožurky nebo dárkové předměty jako jsou nálepky, odznáčky či silikonové náramky. Silnou aktivitu je možné pozorovat na sociálních sítích, kde se vzájemně podporují a sdílejí různé stránky Armády České republiky s Ministerstvem Obrany. Ty vzájemně sdílejí značnou část toho, co přidávají. Pokud tedy například přidá facebooková stránka Aktivních záloh ČR nějaký příspěvek, bude ho častokrát sdílet také Armáda České republiky, Ministerstvo obrany a další. Tento systém funguje samozřejmě v jakékoli posloupnosti.

Jak bylo řečeno, zvláště z tohoto tématu respondenti vyčleňují náborové akce a potřebu politického zřízení. Obě tyto části označují jako existenčně důležité pro funkce AČR. Pokud by totiž armáda přišla o lidské zdroje získávané nábořem – hrozilo by jí po nějaké době vyčerpání vlastních příslušníků (hlavně potom skrze ukončování aktivních služeb a nemožnost dalšího prodloužení smlouvy). V případě, kdy by přišla o politickou přízeň, ztratila by značnou část svých zdrojů – především potom finančních a ohrozilo by to její existenci na úrovni neschopnosti vlastního udržení, neboť jako profesionalizovaná armáda je nucena vojákům vyplácet příslušný plat, má vysoké výdaje na údržbu, vývoj apod. Nutné je také zmínit, že respondenti všechny tyto aktivity hodnotí velmi pozitivně a jsou podle nich potřebné a prospěšné. Současně ale dodávají, že stejně tak jsou mírně přikrášlené proti realitě – to ale prý „*dělají všichni a je to v pořádku.*“ Jako hlavní rozdíly mezi tím, jak se armáda snaží ukotvit v myslích lidí, a hlavně pak při náboru, jsou výzbroj a jednoduchost služby v armádě.

V souvislosti s výzbrojí poukazují hlavně na fakt, že nejnovější technologie u zbraní, ochranného vybavení a dalších součástí není až tak pravdivé. Opakovaným příkladem byly nákupy nových přileb – většina vojáků však dostala jako nové přilby staré z chrudimského

---

¹²⁴ Konkrétně tato jedna zmíněná se týká náboru na Univerzitu obrany.

útvary. Dostávají prý také nekompaktní části do výzbroje – nejčastějším příkladem jsou tzv. sumky (držáky na zásobníky palebných zbraní) či samotná pouzdra na zbraně. Sumky jsou v základním erárním provedení prý velice nepraktické a nejsou příliš vhodné pro vykonávání profese. Z těchto a dalších důvodů si potom většina vojáků nakupuje vlastní výzbroj – liší se mezi sebou pouze tím, kolik vlastních peněz jsou ochotni do zbroje investovat a jak moc velké jsou jejich požadavky. Samotní veteráni potom tento stav shrnují slovy, že ta potřeba nakupovat si vlastní vybavení pramení z prosté potřeby přežít v bojové misi a v tomto případě je vše, co může pomoci, nezbytné. Zvláštní pozornost ohledně vybavení ještě reflektují polním lékárníčkám, které u sebe nosí. Jejich obsah je prý minimální a veškeré její vybavení si musí taktéž koupit sami.¹²⁵

Tyto skrývané problémy jsou z pohledu novodobých veteránů důkazem funkce propagandy při prezentaci Armády České republiky, jež vytváří dojem špičkově vybavené profesionální armády.

Účinnost této propagandy můžeme měřit nejen statistikou veřejných průzkumů mínění (opět např. vytvořené CVVM), kde se Armáda ČR těší důvěře a pozitivním ohlasům. Oproti jiným státním institucím má důvěru 70 % účastníků šetření¹²⁶. Lze ale také sledovat vedlejší jevy u samotné AČR. Jedná se o čísla počtů nových zájemců a příslušníků i hodnocení, která dávají českým kontingentům zahraniční spojenci.¹²⁷ Podle výpovědí respondentů jsou totiž čeští vojáci bráni na dvou úrovních. Jednak jako „ti z Východu“ a tento projev je podporován i zázemím na zahraničních základnách. Informanti popisují, jaké zázemí mají ohledně jídla, vybavení i péče a srovnávají ji s americkou. Zde potvrzují, že jsou na úplně jiné úrovni. Američané podle nich mají veškerý maximální komfort, pestrost a nemají zásadní péči o své vybavení (vč. např. těžké techniky jako jsou vrtulníky). Mají všeho dostatek a nemusejí se ohlížet na počty, které potřebují, ale počítají, kolik chtějí. V české armádě proti tomu prý panuje pravý opak, kdy se počítá každý kus vybavení, neboť AČR ho nemá takové množství.

---

¹²⁵ Někteří říkají, že si ve volném prostoru lékárníčky prostě nosí svačiny.

¹²⁶ CENTRUM PRO VÝZKUM VEŘEJNÉHO MÍNĚNÍ, SOCIOLOGICKÝ ÚSTAV AV ČR, V. V. I. *Důvěra k vybraným institucím veřejného života – březen 2019* Centrum pro výzkum veřejného mínění. [online]. 2019. [cit. 2019-04-16]. Dostupné také z: <https://cvvm.soc.cas.cz/tiskove-zpravy/politicke/politicke-ostatni/4897-duvera-k-vybranim-institucim-verejneho-zivota-brezen-2019>.

¹²⁷ Mimo reflexi informantů jsou tato hodnocení dohledatelná i ve vyjádřeních oficiálních zástupců AČR nebo NATO.

Přesto jsou ale jako vojáci a profesionálové naprosto respektováni a zahraniční spojenci si žádají jejich přítomnost na operacích jako nezbytnost pro schopnosti vojáků Armády ČR při plnění úkolů.¹²⁸

Druhým takřka hmatatelným důkazem jsou počty zájemců o aktivní službu jak u profesionálů, tak u Aktivních záloh ČR, stejně jako zájem o studium ve vzdělávacích zařízeních Armády České republiky. Pozorovatelný je nárůst vlivu a silného postavení Armády ČR v České republice jak v očích vojáků, tak především v očích veřejnosti. Z toho potom vyplývá, že se těší i většímu (pozitivnímu) zájmu státního zřízení na území České republiky.

Obecné shrnutí získaných poznatků

Na výzkumnou otázku „Jak novodobí váleční veteráni Armády České republiky reflektují Armádu České republiky a její postavení v České republice?“ lze odpovědět jednou, velice obecnou větou: Novodobí váleční veteráni Armády České republiky reflektují Armádu České republiky a její postavení v České republice pozitivně a kvitují v tomto kontextu veškeré úkony, které AČR provádí nebo se jich účastní potvrzují jako správné a nutné. Níže se však práce zaměří na podrobnější závěry týkající se nejdůležitějších výstupů této práce.

Nejdůležitějšími faktory, které novodobí veteráni ve výzkumu reflektovali, byly týkající se řádu, moci a obecně o změně jejich života ve všech ohledech tak, jak byly výše blíže specifikovány. K těmto spojením potom přibyl koncept moci a uspořádání, který navazuje na křesťanská východiska. Po vzoru náboženství si Armáda České republiky vytváří model ovládnutí vlastních příslušníků. Podobnou problematikou se zabýval i Michel Foucault v knize *Dohlížet a trestat*,¹²⁹ ve které se zabývá historií vzniku vězeňství, co k tomu vedlo, jaké byly příčiny a co tomuto způsobu trestání v určitých fázích napomáhalo či vytvářelo systémy, jež vězeňství převzalo. Ukazuje přerod kontroly nad jedinci od užívání viditelného násilí po přechod k vnitřní kontrole nad individuem a celé společnosti. Představuje zde několik systémů, které vedly ke vzniku vězeňství nebo vznikaly souběžně s ním jako jakýsi vedlejší důsledek. Nejdůležitějšími příklady jsou zde prezentovány vlády, vzdělávací a nápravná zařízení pro mládež, ale taktéž je tu užívána armáda jako instituce, která disponuje mocí, vytváří řád a má

---

¹²⁸ Jeden z respondentů dokonce vzpomíná na situaci, kdy americká jednotka nechtěla plnit úkol, aniž by je podpořili čeští vojáci.

¹²⁹ FOUCAULT, Michel. *Dohlížet a trestat*. Praha: Dauphin, 2000. ISBN 80-86019-96-9.

přesná pravidla. Stejně tak jsou tu prezentováni i vojáci. Popis vychází z historických proměn a nezabývá se primárně popisem moderních skutečností tak, jak jsou, ale jak se vyvinuly. Příkladem jsou popisy kázeňských zařízení nebo představ, jak má vypadat správný voják v 18. století. Hlavními spojnicemi mezi touto prací a dílem Michela Foucaulta jsou právě zmíněné popisy systémů moci, řádů a skrze to vytváření nadvlády instituce nad jedinci. Popisuje změnu od explicitního projevování násilí státem při veřejných mučeních, popravách a dalších dehonestujících aktech vůči provinilcům k implicitnímu vytváření dohledu tak, že vytváří strach z postihu, který přijde, ale jeho následky se již odehrávají skrytě například za zdi nápravných zařízení.

V jedné z částí se zabývá disciplínou, konkrétně něčím, co nazývá „*poslušné tělo*“.¹³⁰ Zde je předveden koncept na příkladu vojáků, kdy bylo nutné, aby bylo „tělo“ podřízené, zneužitelné a možné přeměňovat podle potřeb velitele. Vytvářením těchto schémat poslušnosti pro vytvoření naprosté kontroly nad tělem vojáka skrze jeho mysl pomocí různých drillů, cvičení a dalších úkonů, které vytvoří takovou osobnost, jakou armáda v dané době požaduje. Podobné rysy jsou popsány v dřívějších kapitolách, kdy sami respondenti reflektují podobný stav v Armádě České republiky. Ten byl popisován jako stav, kdy je v přijímači budoucí voják dotlačen na „dno“ a až potom je vystavěna nová osobnost, která odpovídá armádním požadavkům na příslušníka ozbrojených sil. Foucault takové procesy popisuje jako „*politiku různých donucení, která spočívají v zpracování těla, v prokalkulované manipulaci jeho prvků, jeho pohybů, jeho chování*“.¹³¹ To, co je ve vojácích vyvoláváno, co vystavuje jejich osobnost a vytváří dokonalé nástroje pro potřeby Armády ČR je systém, který je možné souhrnně nazývat *disciplína*.¹³² Disciplína je tedy to „něco“, co nutí vojáka uposlechnout rozkazy velitele za každé situace. Jedná se o to „něco“, co příslušníka armády nutí vytrvat v zadané činnosti i v případě, kdy by civilista například utekl nebo konal podle vlastních představ bez ohledu na rozkazy nadřízených.

Funkčnost řádu skrze různé systémy (především disciplíny) popisuje Foucault prakticky celou knihou. Opírá se o řád a moc, která z něj nejen plyne, ale která ho současně udržuje a formuje. Věnuje se jak vytváření těchto součástí, tak jejich kontrole, dohledu nad nimi, jejich udržování, předávání atp. Téměř všechny popisované skutečnosti jsou pak uváděny na příkladu fungování armády. Jako poslední z jeho díla se zde představí koncept uvedený v kapitole

---

¹³⁰ FOUCAULT, Michel. *Dohlížet a trestat*. Praha: Dauphin, 2000. ISBN 80-86019-96-9.

¹³¹ FOUCAULT, Michel. *Dohlížet a trestat*. Praha: Dauphin, 2000. ISBN 80-86019-96-9.

¹³² Například in: FOUCAULT, Michel. *Dohlížet a trestat*. Praha: Dauphin, 2000. ISBN 80-86019-96-9.

věnující se hierarchickému dohledu, neboť opět přímo odráží skutečnosti paralelně vyplývající z dat výzkumu této práce. Vyjadřuje tady nutnost kontroly disciplíny ovládaných ovládajícími. Tu představuje hierarchie, která je symbolizovaná viditelnými znaky. Ty prezentuje na příkladech architektury, kdy ukazuje různá pojetí staveb tak, aby jasně vymezovala, kde se soustředí moc místně, čímž označuje „sídlo“ ovládajících a současně odděluje prostor, jež obývají ovládaní. Tento princip funguje běžně v samotné armádě, kde je hierarchie viditelně vymezována hlavně prostřednictvím jasných znaků na uniformě, kterými dává najevo postavení každého jedince. V návaznosti na Foucaulta je možné předvést dva způsoby návaznosti. Armáda nejen lokalizuje odděleně prostory velení, infrastruktury a odděluje i ubikace velitelů a podřízených. Zachází až do takových detailů jako je vybavení v prostorách pro trávení pracovního času nebo ubytovacích prostor apod. Na příkladu systému kontroly ve školách, kde role kontrolujících přebírají nejen učitelé a další personál, ale i žáci, připomíná další reflektovanou část toho, jakým způsobem funguje kontrola disciplíny a řádu. Vojáci jsou při svém povolání kontrolováni veliteli, ale dohlíží také vzájemně sami na sebe. Jak uvnitř jednotky, kde je velkým motivátorem hrozba kolektivní viny, tak mezi různými vojáky vzájemně, kdy se hlídají, aby vše bylo tak, jak předpisy určují.¹³³ Přičemž už není důležité, jaké mají mezi sebou vzájemné postavení na základě hodnosti. Princip kontroly tak funguje primárně směrem shora dolů, ale může být i opačný zdola nahoru. Celý princip hierarchické moci lze shrnout citací Foucaulta: „(...) se ovládnutí těla uskutečňuje podle zákonů optiky a mechaniky, v celkové hře prostorů, linií, ochranných zástěn, svazků a stupňů a bez uchýlování se, přinejmenším v principu, k excesům, k použití síly, k násilí. Je to moc, která je zdánlivě o to méně ‚tělesná‘, o co důmyslněji je ‚fyzická‘.“¹³⁴

Dalším autorem, který těsně navazuje na téma této práce je Pierre Bourdieu. V publikaci *Teorie jednání*¹³⁵ představuje mimo jiné dva koncepty, které jsou v kontextu popsaných reflexí participantů výzkumu důležité. Těmito koncepty jsou popisovaný monopol na násilí (jež u Bourdieuho vychází z práce Maxe Webera) a habitus. Monopolu na násilí byla již věnována značná část této práce. Vzhledem k tomu, že valná část toho vycházela právě ze zmiňované knihy, je bezpředmětné vše znovu opakovat. Monopol na násilí tak, jak je popsán v *Teorii jednání* je způsob, jakým stát udržuje kontrolu nad svým územím, zvyšuje tak svou faktickou moc a užívá k tomu množství nástrojů, mezi které patří v případě České

---

¹³³ Podle výpovědí mnoha vojáků se běžně vzájemně udávají velitelům, kdo někde mimo objekt neměl na hlavě pokrývku hlavy.

¹³⁴ FOUCAULT, Michel. *Dohlížet a trestat*. Praha: Dauphin, 2000. ISBN 80-86019-96-9.

¹³⁵ BOURDIEU, Pierre. *Teorie jednání*. Praha: Karolinum, 1998. ISBN 80-7184-518-3.

republiky i Armáda České republiky. Proto se práce nyní zaměří na koncept habitu a jeho koexistenci v rámci armády a její reflexe ze strany příslušníků AČR. Na základě podání Bourdieuho je možné habitus velmi zjednodušeně chápat jako soubor zvyklostí a pravidel, podle kterých se člověk denně chová a orientuje ve světě. Tyto zvyklosti a pravidla jsou natolik zautomatizovaná, že je jedinec provádí bez větších vnějších intervencí, aby je prováděl. Již z tohoto důvodu lze konstatovat, že neexistuje zcela univerzální habitus, který by měli všichni společný. Ačkoli se značná část těchto jednotlivých atributů výrazně překrývá, je společných nebo zcela totožných. V případě Armády České republiky a toho, jak ji váleční veteráni reflektují, je možné označit AČR za tvůrce habitu. Dřívější kapitoly několikrát popisovaly, že na základě výpovědí informantů, je možné mluvit o změně osobnosti aspiranta na přijetí do Armády ČR do osobnosti profesionálního příslušníka AČR. Pokud armáda mění způsob myšlení a chování jedince, je současně ničen jeho původní habitus a je nahrazen/změněn podle toho, jak armáda mění jeho osobnost, mění i jeho zvyky a způsob života. Naopak i přes to, že je hovořeno o nahrazování původního habitu za armádní, není zde unifikován jeden, který by AČR svým rekrutům vnutila. I přes její silný vliv zůstává habitus v detailech silně individuální záležitostí každého vojáka.

Část zaměřená na obecnou reflexi Armády ČR v očích informantů představila náhled veteránů, ve kterém považují AČR za něco pozitivního, stejně tak její postavení ve státě a její prezentaci, a zvláště oceňovali vytváření vnitřního řádu armády, který má vliv na jejich osobnost a způsob života, habitus. Proti těmto pozitivním vyjádřením se ale staví například Roland Barthes v jedné z kapitol (esejí). Zde v části nazvané *Operace Astra*,¹³⁶ která se odkazuje k reklamě na margarín, se zaměřuje na způsob utvrzování a udržování řádu. Tvrdí, že řád se upevňuje zobrazováním vlastních chyb a problémů. Na ty nejdříve poukazuje a následně je díky jejich velkému zvýraznění utvrdí. Jako dva zvláštní případy mimo reklamu na margarín uvádí armádu a církev. V případě armády (a přeneseně i jednotlivé církve) poukazuje na upevnění jejího obrazu tak, že se přesně popíšu velmi negativním způsobem. Barthes uvádí dva:

1. *„(...) ukažte bez příkras krutost jejich velitelů, omezený, nespravedlivý charakter její kázně a do této tupé tyranie uvrhněte průměrnou, omylnou, ale sympatickou bytost, prostě archetyp samotného diváka. Potom v posledním okamžiku zaťukejte*

---

¹³⁶ BARTHES, Roland. *Mytologie*. Praha: Dokořán, 2018. ISBN 978-80-7363-888-7.

na kouzelný klobouk a vytáhněte z něj obraz armády triumfující, s prapory vlajícími ve větru, armády zbožňováníhodné (...).“¹³⁷

2. „(...) zdůrazněte vědecký fanatismus jejich inženýrů, jejich zaslepenost; ukažte, co všechno tato nelidská zaslepenost ničí: lidi, manželské soužití. A pak vyložte karty na stůl, zachraňte armádu pokrokem, a to tak, že spojíte velikost armády s triumfem pokroku (...).“¹³⁸

V kontrastu s výpověďmi novodobých válečných veteránů Barthes upozorňuje na „temnou“ stránku prezentace armády, která skrze propagandistickou činnost ovlivňuje postoje a myšlení všech, ke kterým je schopna přímo nebo zprostředkovaně dostat obsah své zprávy. Popisuje tak způsoby, jakými funguje ukládání a přeměna ideologického základu jednotlivce i celé společnosti.

Moc respondenti reflektují hlavně jako schopnost donutit někoho k tomu, aby dělal to, co chce. Praktický případ je struktura velení a princip fungování AČR v hierarchickém modelu. Moc dle jejich výpovědí koresponduje s hodností, a tedy pozicí v hierarchii – čím výše je voják postavený, tím větší má v Armádě ČR moc (viz výše zobrazený model posloupnosti velení). Podobným způsobem definuje moc Max Weber, který ji definuje jako „*schopnost vlastní vůli ovlivnit chování druhých lidí.*“¹³⁹ Jestliže je moc v armádě spojena s hodností, statusem jednotlivce, musí být nutně spojena s autoritou, jež se váže nejen k hodnosti, ale hlavně k osobnosti. Ačkoli hodnost propůjčuje velkou dávku moci a autority, nemusí to nutně stačit k jejich prosazování a je třeba i těchto složek spojených s konkrétní osobou. Příkladem nedostačující syntézy těchto aspektů jsou v první řadě vzpoury. Pozitivním příkladem je náčelník Generálního štábu Armády České republiky armádní generál Aleš Opaty. V jednom z rozhovorů o něm mluvil informant jako o osobnosti s autoritou, jež mu „prostě patří“, je mu přirozená. Již při jeho působení na nižších velitelských postech v Chrudimi byl svými podřízenými plně respektován nejen pro jeho hodnost, ale pro něho samotného. Což naopak jiní velitelé až do takové hloubky nespĺňují. Podobné reflexe vůči osobě armádního generála Opaty vykazovali i další respondenti.

Armáda byla v dřívějších kapitolách popsána jako stát ve státě. Díky tomu je možné ji spojit s další prezentací moci – a tou je vědění. Eriksen popisuje několik přístupů, kde vědění

---

¹³⁷ BARTHES, Roland. *Mytologie*. Praha: Dokořán, 2018. ISBN 978-80-7363-888-7.

¹³⁸ BARTHES, Roland. *Mytologie*. Praha: Dokořán, 2018. ISBN 978-80-7363-888-7.

¹³⁹ ERIKSEN, Thomas Hylland. *Sociální a kulturní antropologie: příbuzenství, národnostní příslušnost, rituál*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-465-6.

ovlivňuje mocenské postavení či rozložení sil. Popisuje vědění jako privilegium různých kast nebo tajných společností. Vědění je něčím, co buď podmiňuje členství a je členstvím podmíněno v případě tajných společností. Nebo může být výsadou určité společenské vrstvy, například gramotnost v dynastické Číně, kde nebyla dostupná pro masu.¹⁴⁰ Dále zmiňuje i koncept od Bourdieua, který jako výraz symbolické moci považuje rituály a zvyklosti spojené s akademickým životem, přičemž akademické vědomosti jsou v jistém smyslu politickým zdrojem.

Podobné udržování moci pomocí vědění lze pozorovat i u Armády České republiky, a to ve dvou náhledech. V prvním stojí AČR jako jednotný celek proti dalším institucím, státu a obyvatelům. S těmi sdílí jen takové informace, které považuje za vhodné vzhledem k propagandistickým, bezpečnostním či jiným cílům. Naopak schraňuje co nejvíce možných informací o všem, co by mohlo být v nějaké míře důležité. I z těchto důvodů má zřízené vlastní zpravodajské útvary, které pracují nejen na sběru veřejně dostupných informací, ale současně provádějí tajné operace za účelem získat data jiných států, institucí atp., aniž by o tom zdrojový cíl věděl, a získat tak nad ním převahu, náskok, vědět víc. Druhým úhlem pohledu je náhled dovnitř armády. Na její vnitřní procesy a s nimi spojené informování. Tento postup je opět navázán na hierarchický systém prezentovaný primárně hodnostními sbory. Příslušník Armády ČR má vždy přístup k takovým informacím, které nezbytně potřebuje. Šíře tohoto informačního toku se tak zvětšuje současně s kariérním postupem příslušníka Armády České republiky.

Propojení Armády České republiky k výše zmíněným způsobům lze prostřednictvím definice náboženství od Clifforda Geertze, kterou lze paralelně přenést i na armádu. Náboženství je podle jeho definice: „(1) systém symbolů, který směřuje k (2) ustavení mocných, všudypřítomných a dlouhotrvajících nálad a motivací lidí; dosahuje toho (3) formulováním představ o obecném řádu bytí a (4) obklopuje tyto představy takovou aurou faktičnosti, že (5) nálady a motivace působí neobvykle realisticky“¹⁴¹ Upravením definice náboženství je možné vytvořit obdobnou pro armádu, jelikož se principiálně neliší. Mají hierarchické uspořádání, přičemž postavení (hodnost) odráží míru moci, která tomuto statusu patří. Armáda je totiž po vzoru uvedené definice: systém symbolů, který směřuje k ustavení mocných a všudypřítomných a dlouhotrvajících nálad a motivací lidem, které ji tvoří (vojáci), ale stejně tak těm, jež ji obklopují (civilisté). Dosahuje toho formulováním představ o správném platném

---

¹⁴⁰ ERIKSEN, Thomas Hylland. *Sociální a kulturní antropologie: příbuzenství, národnostní příslušnost, rituál*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-465-6.

¹⁴¹ ERIKSEN, Thomas Hylland. *Sociální a kulturní antropologie: příbuzenství, národnostní příslušnost, rituál*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-465-6.

řádu bytí a obklopuje tyto představy takovou aurou, že obě motivované skupiny mají fikční obraz vytvořený až neobvykle realisticky.

Postavení Armády České republiky jakožto samostatné instituce na území České republiky reflektují respondenti výzkumu jako silné a pozitivní. Dle jejich názoru je AČR funkční a plní přesně stanovené úkoly, které z podstaty její existence vycházejí. Na veřejnosti se Armáda ČR prezentuje jen s mírným přikrášením taková, jaká je, a to se jim v tomto směru líbí a veškeré úpravy prezentace proti skutečnosti považují za běžné. Tato tvrzení ze strany účastníků výzkumu potvrzují hlavně výzkumy veřejného mínění, ve kterých se Armáda ČR těší veliké oblibě. Podle průzkumu Centra pro výzkum veřejného mínění z března 2019¹⁴² má Armáda České republiky největší míru důvěry veřejnosti ze všech státních institucí (70 %). Jako jeden z ukazatelů lze brát také stále častější aktivitu AČR na sociálních sítích – hlavně na Facebooku. Armáda je zde aktivní alespoň jednou denně, běžně však vícekrát.

Vzhledem k výše uvedenému shrnutí je nutné připomenout koncept *totální instituce*, který prezentuje Erving Goffman. Tímto konceptem lze totiž zastřešit uvedené informace, neboť je možné jeho pomocí popsat Armádu České republiky (podrobněji v předcházející kapitole zabývající se monopolem na násilí a mocí). Zahrnuje fungování armády jako samostatné instituce se specifickým důvodem zřízení, ale i její potřebu vzdělávat jednotlivce tak, aby naplňoval armádní nároky a potřeby nebo nutností prezentace a vytváření obrazu vůči veřejnosti s ohledem na její postavení v České republice.

---

¹⁴² CENTRUM PRO VÝZKUM VEŘEJNÉHO MÍNĚNÍ, SOCIOLOGICKÝ ÚSTAV AV ČR, V. V. I. *Důvěra k vybraným institucím veřejného života – březen 2019* Centrum pro výzkum veřejného mínění. [online]. 2019. [cit. 2019-04-16]. Dostupné také z: <https://cvvm.soc.cas.cz/cz/tiskove-zpravy/politicke/politicke-ostatni/4897-duvera-k-vybranim-institucim-verejneho-zivota-brezen-2019>.

Shrnutí prezentovaných výsledků dle vymezených cílů výzkumu

V této kapitole dojde ke shrnutí výše prezentovaných výsledků na základě rozdělení třech původních okruhů tak, jak byly prezentovány ve výzkumných cílech diplomové práce. V závěru bude zodpovězena výzkumná otázka.

Postavení Armády ČR v České republice

Tato část shrnuje poznatky o Armádě České republiky ve smyslu jejího postavení v České republice. Zaměřuje se na popis o AČR jako o samostatné instituci, která má ve státě jistou autonomii, přístup ke státním zdrojům a její velení je v konečném důsledku podřízeno civilním rozhodnutím vládnoucího uskupení České republiky. Stejně tak se zaměřuje na Armádu ČR jako na mocenský nástroj státu pro vykonávání legitimního násilí, preventivní hrozby, ale i tvoření pocitu bezpečí a jednoty.

Armáda ČR je na základě výstupů této práce popsána jako samostatná instituce. Ačkoli je přímo podřízená vládnímu uskupení České republiky, tedy civilnímu velení, udržuje si ze statutu své pozice určitou autonomii. I přes její podřízenost zřizovateli a legislativnímu řádu České republiky má možnost rozhodovat o svých vnitřních procesech jako je běžný výcvik, řízení lidských zdrojů či náplň při zaměstnání jednotlivých útvarů. Dále je v její kompetenci rozhodovat o operativních záležitostech při krizových situacích nebo bojovém nasazení. Je však značně omezena vládou, která ji kontroluje prostřednictvím Ministerstva obrany. To jako civilní dozorní orgán rozhoduje o většině z procesů týkajících se Armády ČR. Rozhoduje o nasazení na mezinárodních cvičeních, nákupech nové techniky nebo rozšíření vojenského sboru.¹⁴³ Svou roli hraje i prezident republiky, který má pravomoc jmenovat hodnostní sbor generálů a tím ovlivňovat dění v této instituci.

Jakožto samostatný subjekt je ze své pozice schopná zajistit si přístup ke všem důležitým zdrojům České republiky. Respektive má nárok klást si požadavky s ohledem na její povinnosti a potřebu prostředků pro správné plnění úkolů, které jí jsou stanoveny. Pokud Armáda České republiky požaduje jakékoli zdroje, které není schopna sama vytvořit, musí si je nárokovat skrze nadřazené Ministerstvo obrany. V tomto směru Armádě ČR pomáhají nejen

---

¹⁴³ Náplň práce Ministerstva obrany je proti tomu získávat na tyto potřeby finanční prostředky atp.

požadavky, které jsou na ni kladeny, ale i její specializace, které dovolují tyto zdroje plnohodnotně zpracovávat i nad rámec jejich civilní využitelnosti.

Armáda ČR je udržována v postavení jako podřízený nástroj vlády České republiky a vykonává akty spojené s udržováním moci politického zázemí českého státu. Tento proces vytváří dva základní výstupy: první je udržení moci v rámci území České republiky; druhý je podpora jejího kreditu na poli mezinárodních společenství.¹⁴⁴

Funkce Armády ČR v České republice

Zde práce shrnuje poznatky ohledně Armády České republiky ve smyslu jejích funkcí v České republice. Tedy jejích symbolických atributů jako je vytváření například pocitu bezpečí či jednoty, propůjčování moci státu, legitimizaci vládnoucí síly/uskupení. S ohledem na Armádu ČR jako na nositele ideologie, součást represivních i ideologických státních aparátů a její spojení s násilím, především prostřednictvím konceptu legitimního vykonávání násilí a její participace na monopolu na násilí České republiky.

Armáda ČR dle výsledků svých výstupů zastává funkce v České republice, které mají za hlavní cíl udržovat legitimitu a suverenitu státu. Tento proces probíhá na úrovni vnitrostátní – směrem dovnitř; a úrovni mezistátní – směrem ven.

Na vnitrostátní úrovni se jedná zejména o vytváření či spoluvytváření pocitů, postojů a přesvědčení obyvatel České republiky. Tím dochází k propůjčování moci státu vůči občanům, a především k vlastní legitimizaci vládnoucího systému a jeho představitelů. V pozitivním směru je jejím úkolem vytvářet symbol zajišťující suverenitu a pomáhat v krizových situacích, kdy si obyvatelé nejsou běžně dostupnými prostředky schopni pomoci, případně je brání při ohrožení hranic. V negativním smyslu může vytvářet obraz hrozby, který drží s využitím násilí ideologické postoje a tím obyvatele České republiky zastrašovat (viz dřívější části zaměřené na propagandu či ideologii).

Armáda České republiky je nástrojem České republiky, který je ve své podobě schopný pracovat na úrovni státních i represivních ideologických aparátů. Lze ji využívat k prosazování státních ideologií pomocí násilí páchaného přímo na obyvatelích České republiky či proti cizincům, kteří by se ČR pokusili ohrožit. Avšak její instituce je možné použít i z hlediska

---

¹⁴⁴ Podrobněji níže v části zaměřené na okruh funkcí Armády ČR v České republice.

nenásilného udržování ideologických postojů státu – nejvýrazněji je to vidět při vojenském vzdělávání (jak vojáků, tak civilistů) a armádní prezentaci veřejnosti.

Armáda ČR je jedním z nástrojů, který Česká republika využívá k výkonu legitimního násilí a vlastního udržování monopolu na násilí. Vzhledem k mírovému stavu, který panuje na území České republiky je tento proces ohledně armády omezený hlavně na posilování potencionálně využitelné síly (vyšší počet profesionálních vojáků, lepší technika apod.) a následném prezentování tohoto stavu. Vytváří dojem maximálně a téměř nepřekonatelně vyzbrojené organizace, která je schopna se postavit každému protivníkovi. Tím vytváří zastrašující obraz, který slouží jako prevence proti potencionálně nepřátelským tendencím z vnějšku i vnitřku státní hranice.

Výjimku z monopolizace násilí státu je možné nalézt v zákoně č. 40/2009 Sb., Hlava III., okolnosti vylučující protiprávnost činu, konkrétně v §29 (volná výjimka dohledatelná i v jiných paragrafech, například §28). Tento zákon vyjadřuje, že ačkoli stát drží prostřednictvím Armády České republiky a dalších ozbrojených složek monopol na násilí. Není jeho monopol absolutní, ale existují výjimky, kdy je možné, aby legální násilí prováděli i občané České republiky, kterým byla možnost běžného užívání násilí legálním způsobem odepřena pomocí represivních státních aparátů – hlavně soudů, Armádou České republiky a Policií České republiky.

Prezentace Armády ČR v České republice

Třetí část se zaměří na shrnutí poznatků souvisejících s Armádou České republiky a její prezentací nejen v České republice, ale i mimo ni. Hlavním východiskem budou reflexe participantů výzkumu této práce.

V pojetí informantů je prezentace Armády ČR hodnocena pozitivně směrem ven k mezinárodním společenstvím a dalším státům, i dovnitř vůči občanům České republiky. Obecně svou spokojenost s tímto konáním popisují na PR¹⁴⁵ úkonech, které (i podle nich) užívají běžně všichni, kteří se nějak prezentují (bez ohledu na jaké úrovni to dokážou).

---

¹⁴⁵ Podrobnější vysvětlení toho, co je PR nabízí například: L'ETANG, Jacquie. *Public relations. Základy teorie, praxe, kritické přístupy*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-596-7.

Okruh cílů této práce zaměřený na prezentaci je specifický v tom, že reálně propojuje a prostupuje zbylé dva rámce této práce. Na prezentaci jsou značně závislé jakékoli aktivity Armády České republiky a je jedno, zda se jedná o její funkce vůči státu, kdy mu propůjčuje moc a napomáhá udržovat ideologický statut ČR. Nebo jestli udržuje své postavení, které jí dovoluje využívat všechny nutné civilní zdroje, jež je armádě Česká republika schopna poskytnout. Či vykonává jakékoli jiné úkony spojené s jejím postavením na úrovni represivního nebo ideologického státního aparátu. Ve všech těchto případech je velice důležitá její prezentace tak, aby dokázala získat co největší důvěru obyvatel České republiky, neboť právě oni ji prostřednictvím demokratického zřízení a udržování hegemonického konsensu mohou značně ovlivnit ve všech ohledech vykonávaných aktivit na území ČR nebo mimo něj.

Význam prezentace nabývá pro Armádu ČR na síle o to více, kdy je Česká republika v mírovém stavu, a přesto je třeba účastnit se zahraničních bojových misí. Proto je prezentace velice důležitá pro její chod a zabývá se jí samostatný propagandistický aparát. V současné situaci je nutné udržovat pozitivní povědomí o AČR u obyvatel státu i přes to, že není takřikajíc vidět a její hlavní náplní je příprava na potencionální nebezpečí. Až v případě válečného konfliktu by se strategie její prezentace změnily (viz části práce zaměřené na propagandu).

Zodpovězení výzkumné otázky

Na výzkumnou otázku diplomové práce s názvem *Reflexe postavení a funkce Armády České republiky ve státě ze strany aktérů*: „Jak novodobí váleční veteráni Armády České republiky reflektují Armádu České republiky a její postavení v České republice?“, zní odpověď: „Novodobí váleční veteráni, kteří participovali na výzkumu diplomové práce s názvem *Reflexe postavení a funkce Armády České republiky ve státě ze strany aktérů* reflektují Armádu České republiky pozitivně a souhlasí s jejími kroky. Dále definují její postavení ve státě jako: ozbrojená složka zřízená za účelem obrany státu před nebezpečím v podobě napadení nepřáteli nebo přírodních katastrof. Tomu odpovídá i její moc, postavení, funkce a podoba prezentace, jakou Armáda České republiky užívá na území České republiky i mimo něj.“

Reflexe změny původních záměrů diplomové práce

Současná podoba práce neodpovídá jejímu prvotnímu zaměření a cílům, které měla splnit. Během realizace rozhovorů, které jsou hlavním pilířem výzkumu došel autor k závěru, že vzhledem k tomu, jakým způsobem je práce vytvořená a jaké jsou její cíle, není možné dojít k jejich naplnění. Avšak s ohlednutím na sebraná data bylo možné zadání práce upravit a změnit původní cíle. V tomto duchu potom dokončit i výzkum. Níže bude krátce popsána prvotní orientace práce vč. porovnání s novou a závěrem budou uvedeny důvody, proč autor k tomuto kroku přistoupil.

Prvním cílem výzkumu diplomové práce bylo odpovědět na výzkumnou otázku: „Jak veteráni Armády České republiky reflektují svůj mediální obraz?“ Toho měla dosáhnout výzkumem vedeným kvalitativní metodou polostrukturovaného rozhovoru. Dílčím cílem takto orientované práce bylo na základě téhož výzkumu objasnit, jak novodobí váleční veteráni mediální obsahy reflektují v kontextu využití těchto obsahů propagandou státu. Výsledkem měla být práce objasňující pohled veteránů Armády České republiky na to, jakým způsobem jsou prezentováni v médiích s dílčím úsekem, který reflektoval využívání Armády ČR státní propagandou, taktéž z pohledu novodobých válečných veteránů, již se zúčastnili výzkumu.

Hlavním důvodem k přeorientování cílů práce byli samotní informanti výzkumu. Respektive způsob, jakým odpovídali během rozhovoru. Formulace jejich odpovědí v případě polostrukturovaného rozhovoru byly velmi strohé a v zásadě nevypovídající. Taktéž se opakovaly odpovědi ve smyslu „nevím“, „na to nemám názor“ nebo se případně zcela minuli obsahu otázky.¹⁴⁶ Extrakce a analýza takových dat ve smyslu původního znění výzkumné otázky by pak byla velice náročná, spíše nemožná, a její výsledky by nebyly pravděpodobně nikterak průkazné. Takové šetření by bylo možné skrze strukturovaný rozhovor či dotazníkové šetření. Avšak v tomto případě by nebylo zaručené, že by získání požadovaných dat mělo výrazně efektivní charakter a získalo dostatečnou výpovědní hodnotu pro vytvoření relevantní práce. Navíc ústředním bodem práce je reflexe něčích postojů, kde je ideálním šetřením vést polostrukturované, a ještě lépe hloubkové rozhovory.

---

¹⁴⁶ Zde je nutné podotknout, že jedním z hlavních problémů během rozhovorů bylo, že informanti neměli vůbec žádné znalosti o základních pojmech této práce a někteří dokonce tvrdili, že je slyší prvně. Největší problém byl potom obecně pojem „ideologie“, kdy několik informantů nebylo schopno vůbec popsat, jaký význam pod tímto slovem hledat.

Novou výzkumnou otázkou dostala práce sice odlišný smysl a její obsah se odchýlil od analýzy médií k hodnocení a popisování toho, jak novodobí váleční veteráni reflektují Armádu České republiky na několika úrovních, čímž se její zaměření přesunulo na stranu hodnocení postavení AČR v České republice v kontextu: moci, ideologie a nástroje státu.

Závěr

Předložená diplomová práce se věnovala problematice postavení a funkcí Armády České republiky v státním zřízení České republiky. Výzkum se soustředil primárně na zobrazení reflexe příslušníků Armády České republiky, konkrétně novodobým válečným veteránům. Analýza vycházela jak z explicitně vyjádřených souvislostí, tak (o něco více) z implicitně popisovaných faktorů, které novodobé válečné veterány ovlivňují v jejich nahlížení na Armádu ČR i okolní svět. Výzkum byl založen na metodě hloubkových rozhovorů s užitím analytických postupů zakotvené teorie. Tím bylo možné zaměřit se i na implicitní složku výpovědí a určit na jejich základě nové analytické kategorie. I díky tomuto způsobu analyzování došlo v počátcích výzkumu k přeformulování původních cílů a stanovení těch, jež byly v této diplomové práci využity.

Čtenář byl seznámen s výstupy práce orientovaných do tří základních okruhů, jež vymezovaly funkci, postavení a (veřejnou) prezentaci Armády České republiky ve státě (v případě prezentace i mimo něj). K tomu mu dopomohlo i rozdělení na základě několika stěžejních pojmů jako moc, ideologie, monopol na násilí a dalších. Ve spojení zmíněných okruhů a pojmů byl usazen i celý koncept výsledné práce, která představila, jakým způsobem novodobí váleční veteráni reflektují Armádu České republiky jako samostatnou a do jisté míry autonomní instituci uvnitř České republiky.

Během vytváření této práce vyvstaly dva problémy. První z nich se týkal jedné z popisovaných částí (cenzury), kdy informanti kladli velký důraz na zachování maximální anonymity jejich osoby a svým rozhodnutím zamezovali i možnosti pořizování digitálního záznamu z prováděného hloubkového rozhovoru. I ti, kteří svolili k pořízení nahrávky požadovali, aby zůstala pouze pro užití výzkumníka a nebyla v žádné podobě šířena třetí straně. Druhý problém se týkal nedostatku ve zpracování tohoto či podobného tématu, z čehož vyplýval zásadní nedostatek výchozí literatury. Tento problém byl vyřešen využitím publikací, ve kterých bylo možné nalézt podobnou strukturu, kterou popisovali informanti a šlo ji následně paralelně využít pro popis vlastních výstupů týkajících se cílů této práce. Nejčastěji se jednalo o téma náboženství, vzdělávání, moci, monopolu na násilí a propagandy.

V celkovém hodnocení je možné konstatovat, že přes prvotní problémy práce splnila své cíle. Vytvořila obraz postojů reflektovaných novodobými válečnými veterány Armády České republiky vůči Armádě České republiky. Nabídla náhled do představy informantů

o AČR, jejím postavení a fungování jako samostatné instituce na území České republiky a současně nástroje aktivního na úrovni ideologických i represivních státních aparátů. Taktéž dokázala reflektovaná data aplikovat na již vzniklé koncepty zaměřených na základní definované pojmy jako jsou moc, ideologie, hegemonie atd., a to i s ohledem na to, že některé použité koncepty se armády primárně vůbec netýkají.

Seznam zkratek

AČR, Armáda ČR – Armáda České republiky

AV ČR – Akademie věd České republiky

ČR – Česká republika

DVC – Dobrovolné vojenské cvičení

ISA – ideologické státní aparáty

NATO – Severoatlantická aliance (North Atlantic Treaty Organization)

OSN – Organizace spojených národů

PČR – Policie České republiky

POKOS – Příprava občanů k obraně státu

PR – public relations

RSA – represivní státní aparáty

Seznam pramenů

Seznam literatury

- BARKER, Chris. *Slovník kulturních studií*. Praha: Portál, 2006. ISBN 8073670992.
- BARTHES, Roland. *Mytologie*. Praha: Dokořán, 2018. ISBN 978-80-7363-888-7.
- BARTOŠ, Bohumír. *Psychologie propagandy: vybrané kapitoly*. Praha: Práce, 1981.
- BECK, Ulrich. *Moc a protiváha moci v globálním věku: nová ekonomie světové politiky*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2007. ISBN 978-80-86429-67-0.
- BEDRNOVÁ, Eva. *Moc, vliv, autorita*. Praha: Managament Press, 2001. ISBN 8072610538.
- BENEŠ, Edvard. *Demokratická armáda, pacifism a zahraniční politika*. Praha: Svaz čs. důstojnictva, 1936.
- BOURDIEU, Pierre. *Teorie jednání*. Praha: Karolinum, 1998. ISBN 80-7184-518-3.
- ELLUL, Jacques. *Propaganda. The Formation of Men's Attitudes*. New York: Vintage books, 1973. ISBN 0-394-71874-7.
- ERIKSEN, Thomas Hylland. *Sociální a kulturní antropologie: příbuzenství, národnostní příslušnost, rituál*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-465-6.
- FIDELIUS, Petr. *Jazyk a moc*. Brno: Stávkový výbor filosofické fakulty UJEP, 1989.
- FOUCAULT, Michel. *Archeologie vědění*. Praha: Herrmann & synové, 2002. ISBN 80-239-0124-9.
- FOUCAULT, Michel. *Dohlížet a trestat*. Praha: Dauphin, 2000. ISBN 80-86019-96-9.
- GRAMSCI, Antonio. *Historický materialismus a filosofie Benedetta Croceho*. Praha: Svoboda, 1966.
- GRAMSCI, Antonio. *Poznámky o Machiavellim, politice a moderním státu*. Praha: Svoboda, 1970.
- GRAMSCI, Antonio. *Sešity z vězení*. Praha: Československý spisovatel, 1959.
- HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-0989-9.
- HEYWOOD, Andrew. *Politická teorie*. Praha: Eurolex Bohemia, 2005. ISBN 8086861414.
- HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie*. Praha: Victoria Publishing, 1994. ISBN 8085865106.

- JEDLIČKOVÁ, Alice. *Ke komu mluví vypravěč?: adresát v komunikační perspektivě prózy*. Praha: Ústav pro českou a světovou literaturu AV ČR, 1993. ISBN 80857805X.
- KALENDA, Jan. *Formování evropských států: autoři, modely a teoretická syntéza*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci: 2014. ISBN 978-80-244-4211-2.
- KAUFMANN, Jean-Claude. *Chápající rozhovor*. Praha: SLON, 2010. ISBN 978-80-7419-033-9.
- KMONÍČEK, Václav. *Reflexe příslušníků PČR a AČR ze strany aktérů*. Pardubice, 2017. Bakalářská práce. Univerzita Pardubice. PhDr. Tomáš Boukal, Ph.D.
- KRAUS, Jiří. *Jazyk v proměnách komunikačních médií*. Praha: Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-1578-3.
- KRAUS, Wolfgang. *Kultura a moc: proměna přání*. Olomouc: Votobia, 1993. ISBN 8085619431.
- KŘÍŽ, Zdeněk. POSPÍŠIL, Ivo. *Ozbrojené konflikty po konci studené války*. Brno: Masarykova Univerzita, 2012. ISBN 978-80-210-6047-0.
- KŘÍŽ, Zdeněk. *Severoatlantická aliance a řešení ozbrojených konfliktů, komparace angažmá v Kosovu a Libyi*. Brno: Masarykova Univerzita, 2012. ISBN 978-80-210-6145-3.
- L'ETANG, Jacquie. *Public relations. Základy teorie, praxe, kritické přístupy*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-596-7.
- LAPČÍK, Marek. FORET, Martin. ORSÁG, Petr. *Média dnes: Reflexe mediality, médií a mediálních obsahů*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008. ISBN 978-8-244-2023-3.
- MEHLER, Ha. A. *Umění vládnout: tajemství úspěchu moudrých státníků*. Praha: Melantrich, 1994. ISBN 8070231912.
- MINISTERSTVO OBRANY ČESKÉ REPUBLIKY. *Doktrína Armády České republiky*. Vyškov: Ministerstvo obrany ČR, 2010.
- ODBOR KOMUNIKACE A PROPAGACE MINISTERSTVA OBRANY. *Armáda České republiky, Symbol demokracie a státní suverenity, 1993–2012*. Praha: Ministerstvo obrany, 2013. ISBN 978-80-7278-614-5.
- ORWELL, George. *1984*. Praha: Levné knihy, 2009. ISBN 978-80-7309-808-7.
- PASTOROVÁ, Markéta. *K integraci mediální výchovy*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. ISBN 978-80-244-4624-0.
- PETRUSEK, Miroslav a kol. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum, 1966. ISBN 80-7184-311-3.

- PROKOPOVÁ, Kateřina. *Propaganda a persvaze*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. ISBN 978-80-244-4345-4.
- SEDLÁKOVÁ, Renáta. *Výzkum médií: nejužívanější metody a techniky*. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-3568-9.
- SMOLÍK, Josef. ŠMÍD, Tomáš. *Vybrané bezpečnostní hrozby a rizika 21. století*. Brno: Masarykova Univerzita, 2010. ISBN 978-80-210-5288-8.
- STALIN, Iosif Vissarionovič. *Marxismus a národnostní a koloniální otázka: sborník vydaných článků a projevů*. Praha: Svoboda, 1945.
- STEHLÍK, Pavel. *Do temnoty. Zpověď českého vojáka v Afghánistánu*. Brno: CPress, 2014. ISBN 978-80-264-0515-3.
- STEHLÍK, Pavel. *Já, voják v Afghánistánu. Vzpomínky českých veteránů*. Brno: CPress, 2017. ISBN 978-80-264-1431-5.
- ŠARADÍN, Pavel. *Historické proměny pojmů ideologie*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2001. ISBN 8085959941.
- YESTER, Stanislav. *Úkoly naší obrany: politika a armáda*. Praha: Svaz čs. důstojnictva, 1936.

Online zdroje

AGENTURA PERSONALISTIKY AČR, ODBOR DOPLŇOVÁNÍ PERSONÁLU. *Aktivní záloha ozbrojených sil*. [online]. 2018 [cit. 2019-04-16]. Dostupné také z: <https://kariera.army.cz/vojak-v-zaloze>

CENTRUM PRO VÝZKUM VEŘEJNÉHO MÍNĚNÍ, SOCIOLOGICKÝ ÚSTAV AV ČR, V. V. I. *Důvěra k vybraným institucím veřejného života – březen 2019*. Centrum pro výzkum veřejného mínění. [online]. 2019 [cit. 2019-04-16]. Dostupné také z: <https://cvvm.soc.cas.cz/cz/tiskove-zpravy/politicke/politicke-ostatni/4897-duvera-k-vybranim-institucim-verejneho-zivota-brezen-2019>

HALADOVÁ, Olga. *Vzali by vás za vojáka?* [online]. 2010 [cit. 2019-04-16]. Dostupné také z: <http://www.mocr.army.cz/informacni-servis/zpravodajstvi/vzali-by-vas-za-vojaka---37228/>

KELLER, Jan. *Ideologie*. [online]. 2018 [cit. 2019-04-16]. Dostupné také z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Ideologie>

KETMAN, Jakub. *ISA*. [online]. 2015 [cit. 2019-04-16]. Dostupné také z: <http://medkult.upmedia.cz/Keywords/isa/>

LAŠTOVKOVÁ, Jitka. BRNULA, Peter. *Sociální práce v armádě – možnosti a výzvy v českém prostoru*. [online]. *Vojenské rozhledy*, 2017, roč. 26 (58), č. 1, s. 40-51. [cit. 2019-04-16]. Dostupné také z:

http://vojenskerozhledy.cz/images/archiv_voj_rozhl/cele_cisla/Od_roku_2017/VR2017-1.pdf. ISSN 2336-2995.

LINHART, Jiří. *Propaganda*. [online]. 2018 [cit. 2019-04-16]. Dostupné také z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Propaganda>

MINISTERSTVO OBRANY ČESKÉ REPUBLIKY. SEKCE PRÁVNÍ MINISTERSTVA OBRANY. *Koncepce péče o válečné veterány v letech 2017–2021*. Praha: Ministerstvo obrany, 2017.

MINISTERSTVO OBRANY. ODBOR PRO VÁLEČNÉ VETERÁNY MINISTERSTVA OBRANY. *Novodobý veterán*. [online]. 2018 [cit. 2019-01-05]. Dostupné také z: <http://www.veterani.army.cz/novodoby-veteran>

RŮŽKOVÁ, Lucie. *Ministr obrany Metnar podepsal memorandum, které válečným veteránům usnadní uplatnění na trhu práce*. [online] 2018 [cit. 2019-01-05]. Dostupné také z: <http://www.mocr.army.cz/informacni-servis/zpravodajstvi/ministr-obrany-metnar-podepsal-memorandum--ktere-valecnym-veteranum-usnadni-uplatneni-na-trhu-prace-206405/>

Legislativní zdroje

ČESKO. Ústavní zákon č. 110 ze dne 22. dubna 1998 o bezpečnosti České republiky. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1998, částka 39, s. 5386-5387. Dostupný také z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=3146>. ISSN 1211-1244.

ČESKO. Zákon č. 219 ze dne 14. září 1999 o ozbrojených silách České republiky. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1999, částka 76, s. 3693-3703. Dostupný také z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=3293>. ISSN 1211-1244.

ČESKO. Zákon č. 221 ze dne 14. září 1999 o vojácích z povolání. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1999, částka 76, s. 3722-3754. Dostupný také z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=3293>. ISSN 1211-1244.

ČESKO. Zákon č. 222 ze dne 14. září 1999 o zajišťování obrany České republiky. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1999, částka 76, s. 3755-3774. Dostupný také z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=3293>. ISSN 1211-1244.

ČESKO. Zákon č. 170 ze dne 9. dubna 2002 o válečných veteránech. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2002, částka 72, s. 3654-3657. Dostupný také z: <https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=3891>. ISSN 1211-1244.

ČESKO. Zákon č. 585 ze dne 4. listopadu 2004 o branné povinnosti a jejím zajišťování. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2004, částka 201, s. 10934-10945. Dostupný také z: <https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=4505>. ISSN 1211-1244.

Webové stránky

- <http://medkult.upmedia.cz>
- <http://vojenskerozhledy.cz>
- <http://www.acr.army.cz>
- <http://www.mise.army.cz>
- <http://www.mocr.army.cz>
- <http://www.mocr.army.cz/scripts/detail.php?pgid=226>
- <http://www.natoaktual.cz>
- <http://www.onwar.eu>
- <http://www.veterani.army.cz>
- <https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/start.aspx>
- <https://ct24.ceskatelevize.cz>
- https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Hlavni_strana
- <https://www.mvcr.cz>
- <https://www.obranaastrategie.cz>
- <https://www.zakonyprolidi.cz>

Seznam tabulek

1. Tabulka č. 1: Počty novodobých válečných veteránů v Armádě České republiky